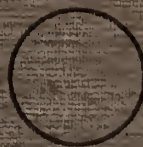

MŰVÉSZETI KÖNYVTÁR

SZERKESZTI K. LIPPICH ELEK

MALONYAY DEZSŐ

MEDNYÁNSZKY

BUDAPEST

LAMPEL RÓBERT (WODIANER F. és FIAI) CS. ÉS KIR. UDV. KÖNYVKERESKEDÉS

KIADÁSA

MŰVÉSZETI KÖNYVTÁR

Ernst Gombosi

MŰVÉSZETI KÖNYVTÁR

SZERKESZTI

Dr. K. LIPPICH ELEK

MEDNYÁNSZKY

IRTA

MALONYAY DEZSŐ

BUDAPEST

LAMPEL R. KÖNYVKERESKEDÉSE

(WODIANER F. ÉS FIAI) RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1905

Digitized by the Internet Archive
in 2015

<https://archive.org/details/mednyanszky00malo>

Medynia 764

MEDNYÁNSZKY

IRTA

MALONYAY DEZSŐ

SZÁZHÉT SZÖVEGKÉPPEL, TIZENKÉT MELLÉKLETTEL ÉS
EGY FACSIMILEVEL

BUDAPEST

LAMPEL R. KÖNYVKERESKEDÉSE

(WODIANER F. ÉS FIAI) RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1905

Minden jog fentartva.

MEDNYÁNSZKY LÁSZLÓ BÁRÓ.

MEDNYÁNSZKY LÁSZLÓ BÁRÓ

1852

I.

A Mednyánszky család valamikor, az idők messzeségében, lengyel volt.

Az első Mednyánszky, aki már a miénk lett, II. András királyunk idejében került Magyarországra; Kálmán herceg menyasszonya, Lesko lengyel herceg leánya, Salome hercegnő kíséretében jött, a családi hagyományok szerint 1221 táján. Ez a Mednyánszky kapta II. Andrástól első magyar birtokát, a trencsényi Mednét; kezdetben Medneinek hívták s ez a név változott utóbb Mednyánszkyvá. Az ősi birtok, Medne, megfogyva ugyan, de mainapig a nemesi ág birtokában van s övék az ősi «Mednei» predikátum. Vitéz emberek voltak a Medneiek. A nápolyi hadjárat folyamán egy mednei Mednyánszky mentette meg Nagy Lajos királyunk életét, — ezért nemességét a király megerősítette s a címersisakba ekkor kapta a család az egyszarvú fehér lovat; a vonatkozó okmányt művészünk kastélyában, a beckói levéltárban őrzik.

Egy Mednyánszky testvér, — 1500 táján, — Erdélybe származott; fiai utóbb a fejedelmi udvarba kerültek s ott kapták az «aranyosmedgyesi» predikátumot.

Ez az ág a mi művészünké.

Ebből, az aranyosmedgyesi ágból való az a Mednyánszky Jónás, aki Rákóczy György meghitt embere volt; ő közvetítette a korán elhunyt Rákóczy Zsigmond házasságát Henrietteel, a rhenusi Palatinus leányával, ő járt Rákóczy György politikai missióiban a bécsi udvarnál. Kedves embere volt Mária Terézia királynénak is egy Mednyánszky:

aranyosmedgyesi Mednyánszky Antal, — ezt tette meg a királyné bárónak s ugyancsak a királyné háziasította össze Révay Rózsa bárónővel, a már kihalt beckói-Révay ágból.

Révay Rózsa apai ágon a Stibor vajdától, e nagyhatalmas úrtól, tizenöt vár urától eredő lendvai Bánffy, Rozgonyi, Kanizsay, Nádasdy (a híres Báthory Erzsébetnek, Csejte véres szép asszonyának férje), Drugeth-Révay nemzetségek leszármazását képviselte, anyai ágon pedig a Stibor-lendvai Bánffy—Jakusitch—Eszterházy léníát; aranyosmedgyesi Med-

BECKÓ.

nyánszky Antal báró és felesége, született Révay Rózsa bárónő fia, Mednyánszky báró vette feleségül Eszterházy Josephine grófnőt, aki szintén a Stibor-féle leszármazottságból eredt, — úgy apai, mint anyai ágon stiborrida, ahogy magukat Stibor utódai nevezték. Ezeknek két fiuk volt: Lajos és József; Lajos, az idősebb, Majláth Ágnes grófnőt vette feleségül; történetíró volt, a «Vágvölgyi Várak Regéi» szerzője, és politikus, a konzervatív párt vezető embere, nyitrai főispán, a felsőház elnöke, stb.; fia, Mednyánszky Dénes báró még él.

A fiatalabb testvér, József báró, a mi művészünk nagyapja, mint katona vett részt a Napoleoni hadjáratokban s Franciaországban nősült,

egy elzaszi hű bonapartista családból hozta haza Beckóra szeretett párját, a szépséges Richer Eleonorát.

Ritka műveltségű, nagy eszű, hatalmas akaratú magyar asszony lett a francia leányból, akit idegen földön, két ütközet között gyűrűzött el a magyar levante. Nagy akaraterejére szüksége is volt idehaza utóbb, amikor a magyar szabadságharc folyamán csapás, gond, megviseltetés, gyász, szenvedés csak úgy zúdult reá s ő meg nem roskadt, — akkor sírt, amikor senki sem látta. Martir-glóriával feje fölött, az elsők között áll a magyar nagyasszonyok sorában.

Három fiuk volt.

Az első, László, eszményi szép, daliás ifjú, gárdista volt Bécsben. Mikor édesapja, az értes ember, a szabadságharc kitörésekor beállott nemzetőrnek, sietett haza László is; letette az udvari párduc-kacagányt, honvédzubbonyt öltött s megérdemelte familiájának azt a dicsőséget, hogy ő lett az első, akit Haynau felakasztatott, 1849-ben, Pozsonyban. Amikor az akasztás előtt való este édesanyjától búcsúzott, nem könyezett ő sem, édesanyja se sírt, — mosolyogva öleltek meg egymást... Fiatalkor özvegy maradt utána, született Majláth Mária grófnő, s egy kis árva, Árpád.

A második fiú: Eduard, — művészünk apja.

A harmadik: Cézár, — a könyvet, a tudományt szerette. Pap lett, de a szabadságharc első riadójára ő is sietett a haza szolgálatára: Görgey táborába állott lelkésznek. Nem csupán temetett, nemcsak imádkozott. Isaszegnél történt: keresztrel kezében olasz voluntéreket vezetett a dombra helyezett ellenséges ágyúüteg ellen, — egy osztrák ágyús rohant neki, hogy elfogja... de a pap úgy sújtotta főbe súlyos ezüst keresztjével az osztrákot, hogy az nyúlt el a földön. Görgey ezért még ott, a csatatéren, tűzte a pap mellére

BECKÓ.

a hősök érdemrendjét. Kossuth nevezte ki püspöknek s Görgey táborában szolgált Világosig. Világos után, — mint halálraítélt, — menekült, édes anyja lopta ki külföldre; sok viszontagság, egész regény közepette járta meg Ausztráliát, béna lett s tragikus véget ért Hiereben, az ötvenes években.

Eduard a jogi pályára készült s negyvennyolc előtt a helytartóságnál vállalt jogi szolgálatot. A szabadságharc katonái közé állott testvéreivel együtt s Görgey hadtestében szolgált mindvégig, mint galopin. Világos után, egy komáromi certifikátum segítségével, sikerült Beckóra vonulnia. Sokat

nyugtalanították a passzus miatt. 1850-ben nősült, feleségül vevén szirmai és szirma-besenyői Szirmay Mária Annát. Azután békében gazdálkodott, gondját viselte a vidéknek, rendezgette a bonyolult családi pöröket, nevelte jó magyar szellemben környeztet, és két gyermekének élt, Lászlónak s Margitnak.

Lászlóról szól ez a könyv.

Margit, — a gazdálkodó és tudós Czóbel István felesége, — művészelelkű bájos asszony, a szepes-megyei Mednyánszky várkastélyban, Nagy-Eőron él. Aki járt valaha náluk, az sohasem feledí azt a magas

BECKÓ.

műveltségű, visszavonultságukban oly boldog családot, a kedves gyermekeket, a széptani tudományokban, filozófiában buyárkodó, magyar gavallér férjet s mint Jókai valamelyik legszebb fehérasszonyára, úgy emlékszik vissza az ódon várban élő úrnőre, művészünk testvérére.

Mielőtt áttérnénk Lászlóra, — hogy az öröklés elméletének is megadhassuk a magáét, a hős katonák utódjában nyilvánuló művésztehetség eredetét keresvén, — szóljunk az anyai ágról, a Rák nemzetségből származó Szirmay családról.

Régi magyar familia ez is.

A mohi pusztán, a tatárok ellen küzdve, harmincegy vitéz esett el a

Rák nemzetségből, s akik megmaradtak, igen hatalmasok levének, el, az Anjou-kor végéig. És azután is, nagy tekintélyű s nagy birtokú család; a XVIII. században sűrűn házasodnak össze a grádeci Horváth-Stanchich családdal; a Horváth család kiváló őse az a grádeci Horváth-Stanchich Márk, aki Zrínyi Miklósnak jóbarátja és Zrínyi előtt Szigetvár kapitánya volt; Zrínyi több hozzáintézett levelét őrzik a nagy-eőri levelesládában.

Grádeci Horváth-Stanchich Márk három basa ellen védelmezte meg hőiesen Szigetvárát, a törököket vagy tízszer verte vissza; a török táboron ütve, zsákmányul ejtette Ali basa kincseit, — e vitéz tetteiért kapta jutalmúl I. Ferdinándtól, 1540-ben, a szepesi várat, Nagy-Eőrt, vagy huszonnégy falut Baranyában s a baranyai örökös főispánságot. Egy kardját Zrínyi Miklós kérte el tőle emlékül, egyet Miksa császár helyezett a császári fegyvertárba a hős tisztelte, — harmadik jó kis vaskóját, kurta, széles csata-kardját Nagy-Eőrön őrzi Czóbel István.

Márk fia, Gergely, a tudományokba mélyedt, a külföldi német egyeteme-
ket járta s ott cserélt hitet, protestáns lett. Amit tanult, azt jó magyar módra, haza-

hozta; abban a korban híres volt az iskola, amelyet családi fészében, Nagy-Eőrön alapított s amelyből utóbb a mai kézsmárki evangélikus iskola fejlődött; az iskolába tudós német professzorokat hozatott, s tanított ő maga is, még pedig a tudományok tudományát, filozófiát. Iskolájával oszlopos embere, buzgó terjesztője lett a reformációnak. Harcolt Thököly mellett s elvesztette Nagy-Eőrt; a vár, a birtok Lustkandelé lett, akitől azonban a család visszaváltotta.

Azóta a Horváth-Stanchichokat ott találjuk szinte minden magyar fölkelés élén, — békés időkben pedig szorgalmasan tanulnak, olvasnak és filozofálnak.

BECKÓ.

Szirmay András, akinek már anyja is Horváth-Stanchich leány volt, 1700 végén vette feleségül unokahugát, Annát, az utolsó fiúsított Horváth-Stanchich leányt. Nagy eszű, alaposan művelt dáma volt Anna, méltó párja az európai műveltségű Szirmay Andrásnak, aki éveket töltött külföldön s hosszasan tartózkodott az angol udvarban is.

E jeles párnak fia volt Boldizsár, anyai ágon művészünk nagyapja.

Boldizsár teljesen anyjára, született Horváth-Stanchich Annára ütött; lényében nyugodt, bölcselkedő természetű, gondolkodásában szigorúan tárgyilagos, nagy olvasottságú és különc. Családi birto-

BECKÓ.

káról, a Zemplén megyei, Nagy-Mihály mellett lévő Pazdicsról járt, csibukozva, gyalog utazásokra s így vándorolta végig a pátriát, így járta be Törökországot (mint unokája, László), jegyzeteit görög betűkkel írta (így unokája, László is); megtanulta a keleti nyelveket, beszélt törökül, szerbül, arabul (ilyen gazdag az unoka nyelvteljesége is). Szokásaiban hajlott a bchémiség felé, de magára sokat adott, testének uriasan gondját viselte; amilyen különös, eredeti és szokatlan volt egyes cselekedeteiben, ügyeit olyan minuciózusan rendben tartotta. Eredetileg

jogi pályára készült s negyvennyolcban ő is mint nemzetőr szolgált.

Tó-Györkről nősült, a svéd származású, szépségéről országshíres, lelke mélyéig művész-hajlandóságú Ozdi Sturmann Máriát vette feleségül.

Leghatározottabban innen, anyai ágból sarjadnak a mi művészünk dús tehetségének gyökérszáalai. Kis híján művésznő volt ez a nagyanya, művésznő a leánya is, László anyja, aki szépen festett. A nagyanya rajongott a zenéért, meséket írt gyermekeinek, akiket az első oktatásban maga részesített.

Az édes anyáról Vay Sándor gróf írt («RégiNemes Urak, Urasszonyok»), Mednyánszky László Édesanyja címen. Cítalom a jellemző históriát.

«Kegyeletes kezek nemrégiben nagyon kedves meglepetésben részesítettek; anyai nagyatyám egyik unokanővérének, Szirmay Marie-Annenak néhány rajzát küldötték meg nékem. A kissé bátortalanul rajzolt virágoknak színe ma is eleven. A halványkék délignyitók, a rózsaszirmai engedelmesen símulnak a megsárgult papírra. Mintha látnám még a bájos gyermekfejet, ahogy ráhajlik a rajztáblára és festi, festi kedves virágait egymásután, ami legnagyobb mulatsága volt a kis Marie-Annenak. Ha a családban névnap, születésnap volt, ő mindenkinek csak képet ajándékozott.

Ozdi Sturmman Márton hatalmas oligarka volt Gömörmegyében. Nem tűrt ellenmondást senkitől, legkevésbé a saját családjában. Így történt, hogy egyszer összekülönbözött hitestársával, Sembery Anna Máriával, még pedig annyira, hogy külön mentek lakni. Volt kastély, uradalom, amiben válogathattak: Vizesrét, Zádorfalva, Ózd, Tó-Györk, stb.

Mult az idő; Sturmman Márton, Gusztáv Adolf svéd király marsalljának utóda, csak „nem akart békülni: közeledjék az asszony, így dukál ez!...

Eljött Márton napja is, amit mindig nagy fénynyel, nagy pompával ülték meg Vizesréten. Az óriási ebédlő-

teremben, amelyben huszonnégy vasas tiszt járta egyszer lóháton a quadrillet, gyülekeztek a gratulánsok. Elsőnek mindig a palatinus levelét olvasták fel, aki egyszer sem mulasztotta el kedves emberét a nevenapján üdvözölni, — aztán jött a sok megyei úr, a rokonság, a gazdatisztek, a vasbányák személyzete és végül a kis Lotti, az egyetlen gyermek, mert egymásután halt el négy szép, nagyreményű fiúmagzat. Angyalszép és angyaljóságú gyermek volt a kis Lotti; már zsenge korában jó szelleme az egész családnak. Félénken, tipegő léptekkel járult atyja elé és szép, hosszú üdvözlő verset mondva, gyönyörű virágbokrétaival kedveskedett.

BECKÓ.

Csupa ritka, délszaki virág volt s oly nagy öröme telt bennök a kertészkedést szenvedélyesen művelő Sturmman Mártonnak, hogy ölébe kapván kis leányát, így szólt:

— Kérjél amit kívánsz, nem fogok tőled semmit sem megtagadni.

Lottika erre sírni kezdett, majd mosolygott és fürtös fejcskáját atyja keblére hajtva, suttogá:

— Kérjük a mamát, hogy jöjjön vissza.

Az ártatlan gyermeki szív óhajtása annyira meghatotta Sturmman

Mártont, hogy még azon a napon írt feleségének s a kibékülés csakhamar megtörtént.

Ezután született még Sturmmanéknak egy kis leánykájuk, Mária, akinek a majdnem húsz évvel idősebb Lotti nemcsak testvére, de anyai barátnője is volt, egészen végzetes halálukig.

Sturmman Máriát ol-tárhoz Szirmay Boldizsár vezette. Nagyműveltségű, de túlságosan ideális gondolkodású férfi. Az egész emberiségen, mindenkinek a baján szeretett volna segíteni s ezért aztán akár-hányszor ő maga keveredett bajba.

Egyik fő kedvtelése az volt, hogy a régi Pest külvárosainak összes koresmáit, roszhírű helyeit bejárva, a magasabb emberi erkölcsökről s erényekről tartott előadásokat. Ha aztán egyik-másik züllött fickó azt mondta neki, hogy nem lopná ő, csak lenne pénze vagy foglalkozása, akkor először pénzt adott az olyannak Szirmay, aztán pedig addig járt-kelt, amíg valami állásba be nem segítette.

A művészekért és írókért is rajongott Szirmay Boldizsár és túlbol-dog volt, amikor látta, hogy leánykája, a kis Marie-Anne minden papírt telerajzol, — Mari pedig, a trónörökös, kívülről tudja az Aurorában meg-jelent összes verseket.

BECKÓ.

Falusi kastélyukból a fővárosba költöztek, már azért is, hogy Szirmayné közelebb lehessen szeretett Lotti testvéréhez, Beniczky Pálnéhoz, aki özvegyen maradva, gyermekei neveltetése végett szintén Budán lakott. — A szeretetben élő két család boldogságát csakhamar megzavarta a rémes kolera. Az a gyászos esztendő, — 1831!... Két marokra fogta akkor kaszáját a halál. A virágzásnak induló főváros gyász és némaság helye lett. Nem volt ház, amelyet megkimélt volna a rettenetes betegség. Reggeltől estig halottvivőkkel, temetéssel találkoztak a járókelők. Harang nem szólt, ének se hangzott: minden szertartás, koporsó nélkül temettek. Az óriási rettegést még növelte a babona. Mentől jobban dühöngött a veszedelem, a babona is annál inkább burjánzott. Ilyen babona volt például az a hiedelem is, hogyha többen mentek együtt s halottal találkoztak, — azt viszi el a kolera, aki legelőbb pillantotta meg a halottas menetet.

Szirmay Boldizsárné Sturmán Mária, a Váci úton hajtatra, halottas menettel találkozott. A fogatban mellette ült testvére, Lotti, — az első ülésben pedig Szirmayék Marci fia,

nővérének egyik kis leányával; ölében a kis Marie Annet tartotta.

— Nini, kolera-halott! — mondta Szirmayné, egészen megfélekezve a babonáról; de testvérének eszébe jutott a babona s hirtelen közbevágott:

— De nem te láttad ám meg legelőbb! Én sokkal előbb vettem észre! Az eleven, pajkos Marci gyerek azonban, anyját s nagynénjét összecsókolva, kiáltozta:

— Nem! nem! egyikőtöket se viszi el a csúf kolera! Én már vagy tíz perce látom a halottas embereket, de nem szóltam...

Akkora volt a szeretet abban a családban, hogy mindegyik szívesen váltotta volna meg a magáéval a másíknak életét.

BECKÓ.

... Forró augusztusi reggel volt, s mire a sápadt nyári égen aláhajlott a nap: a viruló fiatal asszony, Szirmayné már halva volt.

Szirmay Boldizsár menekült gyermekeivel, de a kis Marcit nem menthette meg. A dunai hajóhíd közepén törték ki a fiúeskán a rettentés kór tünetei. A kocsis, aki vitte őket, kiszállította Szirmayt a kocsiból, — hogy őtet Sthály, a hatalmas protomedikus becsukolja, agyonüti, ha kolerabeteget mer vinni!...

Szirmay Boldizsár hát ölbekapta a fiút, de már csak halottat vitt sógorasszonya házához, akit szintén ravatalon talált... Mert a hű testvér egy pillanatra sem távozott Szirmayné ágya mellől; ő fogta föl utolsó lehelletét, ő kísérte ki a budai temetőbe, egyedül, egymaga állt a sírnál, amíg behantolták — s negyvennyolc óra múltán vitték őt is testvére mellé, a budai temetőbe.

A szegény kis Marcinak már csak ispotályi temetés jutott, mert apja, Szirmay Boldizsár leánykájával, Marie-Anneal, még azon az éjszakán kiszökött a városból s így mentette meg a gyermeket.

Szirmay Marianne felnövekedett, kedves, szép hajadon vált belőle, nagy passzióval rajzolt és festegetett üres óráiban s később, miután Mednyánszky báró felesége lett, egy világhírű művésszel ajándékozott meg bennünket. Szirmay Marianne volt ugyanis Mednyánszky László báró édesanyja.»

László, a mi művésziünk, örökölte nagyapja szigorúan logikus, filozófiai fegyelmezett gondolkozását, de már az anya művészi hajlamaival, — ez benne Horváth-Staneich; idegessége, hajlandósága a misztikus, a titokzatos, a ködös felé, gyakran melankóliába olvadó zárkózottsága, vagyis inkább rejtelmessége viszont Mednyánszky, még pedig a stibori-dákat jellemző örökség.

Művészi rátermettségét alapjában jellemzi, hogy írni, betűt vetni még nem tanult meg, már fákat esinosan rajzolgatott természet után.

Összeszedtünk néhányat első rajzai közül.

Érdekes, hogy már ezeken a kezdetleges művészi tapogatózásokon, mennyire nem a részleteket keresgéli, — egész vidéket, egész utcát, egész szobát iparkodnék papirosára fogni s ösztönszerűleg rá-rábukkan a jellemzőre.

A MŰÉSZ JEGYZŐKÖNYVÉBŐL.

II.

Mednyánszky László báró 1852 júniusában született, Trencsénymegyében, Beckón s ott nevelték tíz esztendő koráig.

Festői szép vidék az és úgy teli van mesével, regékkel, szinte beszélnek a hegyeken a várromok, legendás titkokat rejtegetnek az erdők s a szeszélyesen kanyargó, szüntelen új medret kereső Vág gondoskodik, hogy évről-évre változzék, megunhatóan egyforma ne maradjon a kép.

Az alsó Mednyánszky kastélyban, a templom felé eső emelet egyik szobájában született László. A szoba ablakából látni a Stibor-vár romjait s a százados fákkal benőtt park éppen ott, a vár sáncában fekszik. Ott, az ősi sáncok közt kapkodott a pázsitban a napsugár arany talérjai után a jární tanuló gyermek, az első kép vonalait a várromok magasba meredő falai rajzolták ki a kék égen szeme elé s bölcsőjéhez átringott a templomból a méla orgonaszó.

És minden olyan régi, olyan már-már elmúlt, olyan borongósan költői és nemesen patinás a szülőház környékén. Omlik a ház, miután a vár leomlott már; százados barnaság a falon; dús indák, buja tenyészlet temeti a sáncfalakat, — sötétség van és csönd a lombos vén fák közt, legnagyobb nesz a bogárzümmögés, meg a méhdongás. A kastély udvarán ekót ver a lépés zaja. És a község is csöndes, ősi öregség, még ma is jobbágyos alázatosság lakik ott. Mert hatalmas nagyúr volt Stibor! Parancsoló hangja, kemény nézése kísért is talán még a vidéken... A vár túlsó lejtőjén, ahol hajdan a várkert volt: meghalt a kert, egy-egy alázatosabb bokor zöldel csak, — mintha a végsőt vonagló vár sóhaj-tásai dermesztették volna meg azt a vidéket. És a romok közül, amerre csak ellátsz, megannyi rom: ott Bercsényi fészke, Temetvény, — amott Csejte romjai, ahol szűzek vérében fürdött, hogy még szebb legyen, hogy mindig fiatal és gyönyörűséges maradjon, Báthory Erzsébet, — a távolban a még ma is hatalmas trencsényi vár romjai... És köröskörül hegy, szikla, erdőség.

Ennyi elmúlás, ily festői haldoklás között és éppen abban az időben, amikor a nemzet is már-már temetkezett, — mit érezhetett a fogékony lelkű gyermek? . . .

Iha a művészet, a poézis nem egyéb, mint a gyermekkori réveteg érzelmeknek s az üde gyermekfantázia sejtelmes tündérképeinek vissza-keresése. mily pazarul szolgálta ez a környezet a fogamzó művész-lelket!

Hogy mennyire szolgálta, mily dúsan s mily a környezetre valló jellemzetességgel táplálta, azt majd meglátjuk az érett művész alkotásain, — de jelentkezik már az a gyermek első babrálgatásain is.

NAGY-BŐR.

Vegyük még hozzá azt is, hogy a gyermek, a kegyúrfa, apránként megtudja, hogy mindez az övé, s amikor ezt megérti, érti már nyomban azt is, hogy mindez már pusztul, elmúlik menthetetlenül, már jóformán nincs is, csak a szemé, csak nézni való, se haszna nincs, se értéke nem sok: de szép! . . .

És siessünk a képét megőrizni, mert maholnap látnivaló se igen marad belőle. A mult esztendőben még egy fal épen állott azon a sziklaormon, — az idén már nincs ott . . . A beomlott tetejű várkápolna oltárfalán tavaly

még freskó nyomai látszottak, de lemarta a tél s az idén már csak a leomlott vakolatot mossa rongyosabbá az eső.

Az első mese miről szólott volna egyébről, persze a várról.

A fiú hallgatta áhítatosan.

Tizenkét vára, számtalan faluja, tenger urodalma, tömérdek kincse, sok sereg jobbagya volt ősapádnak, a kis király Stibornak. Zsarnok volt, de az embereit meg tudta védelmezni; hirtelen természetű, de a szíve épp oly hirtelen szóhoz jutott. Egyszer ezen a vidéken vadászott, bölényt űzött a rengetegben; ahogy ravatalra került a fejedelmi állat, itt töltötték az éjszakát a tisztáson, áldomást itt tartottak. Stibornak jó kedve kere-

kedett. Kedves bolondja, Beckó, sokszor megnevettette. Éjfél tájban aszondja: «Beckó fiam, mi a kívánságod? Teljesítem.» ... Tanakodott a bolond. A hold egy magányosan álló sziklacsúcsra tűzött s olyan púpos volt az a szikla, mint a bolond... «Tudod mit, kegyetlen gazdám! Rakass nékem palotás várat oda a szikla púpjára, de olyan hatalmasat, hogy még te se vehesd be, ha megharagudnál rám! Annak az erkélyéről akarok én fittyet hányni néked!»... «Meglesz!» — ígérte Stibor s meglett. Egy év nem tellett belé, a szikla púpján állott a vár, olyan hatalmas, hogy még Stibor se bírhatott vele. Dolgozott azon minden jobbágy, ezer fogadott kőműves; az utas, akit sorsa arra vitt, tovább nem haladhatott, munkába hajtották s hét napig nem eresztették útra Stibor csatlósai. Az ígért napjához egy esztendőre, holdvilágos éjfélnél, Stibor udvara kísérte palotájába a bolondot és amikor a vajda annakrendje és módja szerint installálta a bolondját, így szólt a vajdához Beckó: «Tudod mit, komám?!... Nem vagyok én olyan bolond, hogy bolond nélkül lakjam ebben a tömérdek házban: neked ajándékozom!» Jó kedve volt Stibor vajdának, elfogadta hűséges bolondja ajándékát

NAGY-EÖR.

s az lett legkedvesebb mulató tanyája, Beckó vára... A boszúálló vipera is itt marta ki két szemét a vajdának, — botorkálva, a Trencsény felé eső sziklaoromról, itt zuhant a mélységbe, éppen oda, ahová azt az öreg cselédjét vettette, aki egyik kedves kutyáját végighusángolta.

Itt emésztette el azután magát a vajda özvegye, a gögös Dobrochna, miután bánatában esztét vesztette. Mondják: köszívű, gonosz fehérnép volt, de az urát szerette...

A gyerek aztán ott bódorgott a romok közt, holdvilágos estéken mászkált az elhagyott vár udvarán, elképzelte az áldomás éjszakáját, látta, hogy kíséri a bolondot, Beczkót, a várba Stibor udvara, borzongva

tekintett le a mélységbe, ahol ősapja szegte nyakát — és tanakodott, hogy szerethet valakit halálosan az olyan fehérnép, aki gögös, kőszívű és gonosz? . . .

Ezek az első sejtelmek, az első képek, — régi mesékből, mohos romok közül gomolygó köd, ami olyan bánatos kíváncsisággal tölti meg a gyermek lelkét.

Otthon pedig a komoly apa, akinek egyetlen mosolya a gyermekeié, aki inkább a pozitív igazságra oktatná egyetlen fiát, aki

reális pályára, technikusnak szánta Lászlót.

Ő nem a mesét mondja; mint az élet kiábrándító kegyetlenségének tapasztalója, a valóság megismeréséhez szoktatja gyermekét s így beszél Beckóról:

Hajdan Arx-Bolondok, római eredetű építés az a vár, fiam! Stibor is már a régi romok fölé építkezett. Egyetlen fiának csak egy leánya volt s azt alsó-lendvai Bánffy Pál vette feleségül; ezek utódja a Bolondok-Lendvai-Bánffy ág volt. A lendvai Bánffyak kihaltával, a XVI. század elején, leányágra szállott a vár és pedig hat lénia osztozott rajta; ekkor épült

NAGY-EÖR.

hat kastély az alsó várudvarban, amely vastag falakkal, sáncokkal volt a sziklavárhoz csatolva. Ebben a hat kastélyban laktak a Révayak, Jakusitsok, Pongráczok, Nádasdyak, Eszterházyak és Mednyánszkyak, egész külön kis feudális világot alkotva, — s hogy a túlfinomodás még végzetesebbül bizonyosabb legyen, feleségért se mentek a sáncokon túl: maguk közt házasodtak. A Mednyánszkyak beczkói ágának sírboltja fölé épült a XVII. század elején a ferencrendi kolostor és templom. A hat kastély közül ma már öt részint rom, részint idegen kézre került, — csak a Mednyánszky-ház áll még épen . . .

És látta a fiú, lent az udvaron, a kis hátsó lépcső mellett a nagy

vasajtót, rajta az évszám: 1596. — és tudta már csöpp korában, hogy ott a levéltár, a Stiboridák, a Bánffyak, Nádasdyak okmányai. Rég elmult emberek után maradt, sok halott papiros!...

A misztikus kíváncsiság bevitte őt oda is, meg-megborzongott a vasajtó döngésére — s lett hangulat, borongós, sejtelmes kedv ebből is.

A reggeli nap annak a szobának az ablakaira tűz, ahol az apa dolgozott.

A szoba falain régi papiros-kárpit, — még a nagynya hozta francia földről, — Don Quichott hőstettei, szürke kamajőben; a szalonban is papiros kárpit, színes képek az Odisszeából, ampiros izlésben rajzolva. Az ebédlőben néhány régi metszet, a romantikus tájképfestés termékei, Claude Lorrain, Richard Wilson és Zuccarelli munkái; a hálószoba mellett, egy sarokhelyiségben, egy két családi kép: a párduckacagányos gárdista, akit Haynau akasztatott föl...

Ott állott a félőles mély ablakfülkében a gyermek kis asztala. Ott babrált délelőttönként apja szeme előtt, ott készültek első rajzai. A fehérre füstött ajtófélfán — megható emléke az egyetlen fia növekedését leső apai szeretetnek — ma is ott látható még a ceruzával tett jegyzés: «László, két éves korában.» «László, három éves korában.» «László hét éves korában.»... Fia magasságát méregette így.

Ebben a környezetben lett a gyermek tíz esztendő.

Ma szelid volt és engedelmes, holnap vad, rakoncátlan, szót nem fogadó. Alighogy olvasni megtanult, már históriás, komoly foliánsokat forgatott s a klasszikusokat bötüzgette, hogy férfikorára is legkedvesebb olvasmánya maradjon, például Momsen.

Tíz éves mult, amikor szülei a Szepességbe, a Kárpátok közé, a komor fekete fenyők honába, Nagy-Eőrrre költöztek vele.

NAGY-EÖR.

Mesetermő világ ez is, itt is sejtelmes köd borong a vidéken, de itt hidegebb van, nyári napsugárban is hó tündöklük a csúeson.

A várat, hagyomány szerint, a honfoglalás második esztendejében építtette Borsu vezér a vég védelmére, mert az északi oldalon akkor még járhatatlan őserdők védelmezték a határt. Az erdön át a tatárok irtottak utat s bevették a várat is.

Tatárjárás után a templáriusok telepedtek a várba, ők építették újra s a monda szerint a nagy pincékben tartották titkos szertartásaikat.

NAGY-EÖR.

Azokban az északi erdőkben bódorgott, a ropant pincékben bujkált a növekedő gyermek.

A templáriusokat legyilkolták. A mészárlás, — a hagyomány szerint, — a vár mai ebédlőjében történt. A gazdátlanul maradt erősséget Róbert Károly ajándékozta magister Kokas de Lomnitznak, a Berzeviczyk és Tarczayak őseinek. Utóbb a Tarczayakra szállt; egy Tarczay leány, 1400-ban, Varkotch felesége lett s hozománya volt Nagy-Eőr, a várral. Varkotch fia Zápolya pártjára szegődött, ezért nótázták s Nagy-Eőrt, 1540. évben, Horváth-Stanchich Márk kapta. A Hor-

váth-Stanchichok, miután többi alföldi birtokaikat elszedte a török, ide szorultak s így jutott Nagy-Eőr az utolsó fiúsított Horváth-Stanchich leányfiára, Szirmay Boldizsárra. Szirmay András, Boldizsár apja, 1800 első éveiben lehordatta az erődítéseket, a körfalakat és a külső tornyokat. Szirmay Boldizsár egyetlen gyermeke volt a mi művészünk anyja, aki a hajdani vadaskertből rendeztette a pompás várkertet, a kis László birodalmát.

A várnak két hosszú alagútja volt, a templáriusok vájatták; egyik a templom kriptájába vezetett, a másik a kézmárki várral kötötte össze mindaddig, amíg Kézmárk a rokon Thökölyek kezében volt s míg Thököly Imre száműzetése után be nem falézták az alagútát.

Hányszor kutatott a gyermek e titkos utak után . . .

És itt is meséje van minden bástyafalnak, valamennyi helyiségnek. Szellemek járnak a legyilkolt svéd tisztek szobájába, szellemek kísértenek a folyosókon; a toronyszobába élve falaztatta be gyöngé urát egyik ősasszony . . .

De ami ennél is mesésebb, az a kilátás az erdőkre, a hegyekre! Mesésebb az az ősfenyő, azok a tölgyek, amelyeknek lombja odaborul a várerkélyre, zöldjével nyáron, zuzmara virágaival telente.

Itt töltött nyolc esztendőt László, nagy magányban és elzárkozottságban. Télen, nyáron, szüntelen a szabadba vágyott.

Középiskolai tanulmányait itt végezte s osztályvizsgáit Kézsmárkon tette le; két tanítómestere volt: az első, Justh Antal, ma Ménhárdon evangélikus pap, és Véber Rezső, ma a budapesti evangélikus iskola érdekes professzora.

Történt azonban, hogy egy jónevű akvarelista (akinek négyszáz darab, felső-magyarországi tájakat ábrázoló festményét a kormány vásárolta meg), Ender Tamás (Thomas Ender) került Nagy-Eőrrre s onnan járt ki a Tátrába dolgozni. Képeit boldogan nézegette a László gyerek s a művész is megszerette a különösen érzékeny, sajátságos természetű gyermeket; ő oktatta a művészet elemeire. Igazi bécsi temperamentumú, joviális, egyszerű, igénytelen öreg úr volt Ender. László kirándulásokat tett véle a környékre, rajzolgattak a kézmárki várban — s utóbb Ender küldött néki gipszmintákat Bécsből.

Ez a találkozás döntötte el a gyermek sorsát.

Engedelmeskedett apjának, tanult, készülgetett a technikai pályára, de magában már elhatározta, hogy ő művész lesz. Nevelte s kedvét, érzéseit, gondolkodását, művészi ábrándjait irányította és termékenyítette a környezet.

GYERMEKKORI RAJZ.

GYERMEKKORI RAJZ.

Művészetének jellemző egyik korszakára, a beckói első hatások alapján, itt készült, bizony ösztönszerűen, nagy részben öntudatlanul.

Itt lett Mednyánszkyból a hegyvidék művésze.

Egy-egy kritikusa megírta róla, s nem vád nélkül, hogy milyen rejtelmes, milyen misztikus, mennyire szimbolista. Az eddig mondottakból megmagyarázható már, hogy igen, ilyen is, hogy is lehetne nem ilyen!?... Tíz esztendő Beckón, nyole év a Tátra aljában s fájának, annak a századokon át finomodott fajnak testi-lelki örökségével, — hogy is lehetne szalon zsáner festő, irodalmi elmésségek illusztrátora!?...

GYERMEKKORI RAJZ.

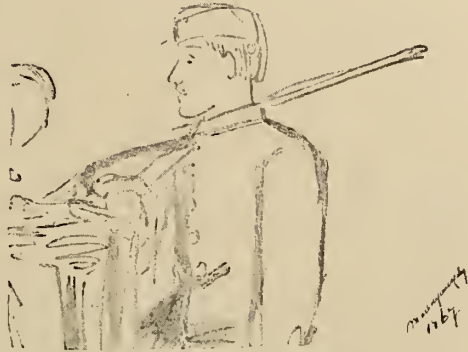
Hazája a hegyvidék.

Később is, mint kezdő művész, a beckói várból jár ki első képeinek tárgya után a hegyek közé, vagy pedig a Szepességben, Nagy-Eőr vidékén, a Tátra valamelyik ormán lesi, melyik szirt mögül kél a nap, hogy megküzködjék, s nem mindig diadalmasan, azzal a tömör, azzal a nehéz köddel, amely útját állja... Ott nézte, hogy tépik véres foszlányokká a gránitélek a pihenőre fáradt nap palástját; fekete fenyők árnyékában meglapuló apró gúnyhókból, babonás hegyi pásztorok, sokat imádkozó jámbor szénégetők pislákoló esti tüze mellett csudálta a csillagos éjszakát s egyedül bolyongva örvendett a rövid nyárnak, egy-egy aranyos napfoltnak a sötét árnyakat vető rengetegben.

A MŰÉSZ JEGYZŐKÖNYVÉBŐL.

Bolyongásai közben megállította a szakadó patak, amely ezer sziklán zúzza magát gyöngyökké, megállította valamelyik völgykatlanban egy erdópásztor vityilója, olyik hegyoldalban a falu, s a tetőkön a tengerszem, amelynek borzalmas mélysége ott fenyeget megdöbbszentően síma tükrén; megállította egy-egysziklahasadék, egy-egy évtizedek óta korhadó fatörzs, és a fensík tisztásain, meghatottan csodált egy-egy szegény parasztot, amint melengetik, szinte a leheletükkel, azt a maroknyi kis meddő humust, hogy kenyeret rimánkodjanak ki belőle.

GYERMEKKORI RAJZ.

Ezeket látta, ezeket fösztötte meg azután.

És a családi mesékhez a többi mese, a hegyek legendái, amikkel úgy teli van ez a vidék!...

Megfösztötte Mednyánszky a hegyek misztériumát, azt a sejtelmes, borzongató valamit, amit a hegyi rengetegben esteledett ember érez. Aki üldögélt már a Tátrában alkonyatkor valamelyik sziklanyílás előtt, egyedül, — az tudja, érzi, talán látta is, hogy kúsznak, másznak elő a sötétségből a hegyek szellemei, a törpék és az óriások, hogy torlódnak sárkányokká a felhők, és hogy kezd sziszegni, visítani, zokogni és dühöngeni a lombok között a szél...

És télen, amikor gyászolnak a hegyek, — mert az ő gyászuk fehér, — amikor a hó betakar mindent, ami kicsi, mindent, ami vélünk tehát közös, amihez odakapaszkodhatnánk emberi parányiségünk

GYERMEKKORI RAJZ.

szorongó érzetében, amikor szem előtt csak a nagy, az égnek meredő masszák maradnak, amiktől félünk, mert olyan nyomorultul kicsinynek érezzük magunkat, annyira elveszünk közöttük...

És a telet is így, ilyen élőnek föshti Mednyánszky.

Hát hogyne lenne rejtelmes, hogyne lenne misztikus és szimbolista! Amikor éppen azt akarja kifejezni a természetről festett képein, ami a természetben szimbolum, ami a természetben misztikus és rejtelmes.

Ez az oka, illetve ez a magyarázata, hogy minden tájképe megannyi dráma, legtöbbször tragédia színtere, olyan színtere a cselekvésnek, ahonnan alig az imént távoztak a szereplők, vagy ahová jönni fognak rögtön. Nincsenek ott s látjuk, várjuk őket mégis.

GYERMEKKORI RAJZ.

Tizennyolc esztendő s mult, amikor a család, édes anyjuk egészsége végett, a szelid poezisú genfi tó partjára, Montreuxbe költözött. Ott is szépet látott; gyönyörűséggel füstögette a kissé édeskés vidéket, leste, ügyelte, tanulta a víz tükrének színjátékát . . .

Édes apja azonban sürgette a komoly pályakezdést s beiratta Zürichben a technikai tanfolyamra. El is végzett egy esztendő, de a második évben beteg lett, súlyos izületi eszűz lepte meg; a szintén pitoreszk fekvésű fürdőbe, Bâdenbe vitték, Zürich mellé.

Sokat szenvedett, lassan gyógyult s a kínos betegség nyomai meg-

maradtak szervezetében egész életére. Amikor üdülni kezdett, kérte apját, ne kényszerítene őt olyan tudományos pályára, amihez semmi kedve, — engedné meg, hogy hajlamát követve, művésznek készüljön!

Apja teljesítette óhaját s a fiú boldogan indult Münchenbe (1872). Két esztendőt töltött a bajor fővárosban.

Egy évig az úgynevezett «antik terem»-ben rajzolt. A Kornéliusz utódok egyike, Strehuber volt a professzora, a híres karton-tervező, aki szívesen, szeretettel, sokat bajlódott tanítványaival. A második évben Zeits tanár festő-iskolájába járt s iparkodott eleget tenni az iskola óhajátásainak; de már érezte, hogy nem ott, nem az iskolában fogja ő azt megtanulni, amire szüksége van, hogy úgy fessen, ahogy festeni szeretett volna!

GYERMEKKORI RAJZ.

Történt, hogy a kiütött kolera miatt az iskolát becsukták, — ő szüleihez sietett, Montreuxbe s onnan, december végén, a Riviérára költöztek. Ismét új, ismét szép vidék! Fél esztendeig tartózkodott az Azur Partokon; szeptemberben, hogy tovább tanuljon, Párisba vitte őt atyja.

Párisban három évet töltött.

Ez Ecole Nationale des Beaux-Arts növendéke volt s Pils műtermében dolgozott, hallgatva a művészethistóriai és a többi elméleti előadásokat is. Pils halála után elhagyta az iskolát, szabadon akart dolgozni. Szerényke kis műtermet bérelt a művésznegyedben, a Montmartreon s ott dolgoztatott önállóan; olykor-olykor bekopogtatott hozzá a zseniális Paál László, a már világhírű Munkácsy, a komoly Zichy — s ezek segítették munkájában egy-egy gyakorlati jó tanácssal. A harmadik esztendő tavaszán már egy nagy képpel kopogtatott a festők világversenyén, a Salonban s a képet a kiállítás zsürije elfogadta, utóbb pedig egy belga amatőr vásárolta meg.

Ő pedig, — bűjt már ekkor is a saját sikere elől, — a kiállítás után elvonult Párisból a fontainebleau-i erdő alá, a világhírű kis faluba, a tájképfestés ujjáteremtőinek, a Rousseauk, Corotk, Milletk, Daubignyak tanyájára, Barbizonba. Ott töltött néhány hónapot Páll László s egy korán elhunyt tehetséges magyar festő, Feledi Tivadar társaságában; együtt járták az erdőt, együtt tanulgattak a nagy mestertől, a természettől, akinek megértésében a barbizoni halhatatlan franciák még élő társai, az öreg Karl Bodmer s a szíves Odillon Redon jártak a mi tanulóknak magyarjaink kezére.

VÁZLAT.

Azután jött haza.

Három esztendeig maradt itthon, szüntelen dolgozva, részint Nagy-Eödrön, részint Beekón s végül Szolnokon

Művészi formálódásának stációi közt talán a legnevezetesebb: Szolnok.

Itt látja, itt érti és szereti meg a sík magyar vidéket.

A pesti kiállításra Nagy-Eörről küldött először képet; ezt a munkáját Ordódy Pál vásárolta meg. Szolnokon együtt dolgozott Pettenkoffennel, Böhm Pál, Aggházy és Ébner társaságában, mindig a szabadban

és szabadon. Természetesen, itt többé-kevésbé mindnyájan a Pettenkoffen hatása alatt voltak. Kedves kis művésztársaság volt az! Igénytelenül, roppant egyszerűségben, csak a művészetnek éltek, biztatva, lelkesítve egymást; modellekről, fösteni való ökrös szekerekről a városkapitány, Müller gondoskodott, a ki maga is esinosan föstött s imádkozott Pettenkoffent.

A magyar alföldről indult Itáliába.

Trieszt, Ancona s Velencén át vándorolt le Rómába, rendesen gyalog, rajzolgatva, föstögetve útközben.

Rómában megtelepedett s két esztendőt töltött. Mútermet bérelt a Via Flamenian, egy kitűnő akvarelista, Villiégasz szomszédságában, akitől sokat tanult; utóbb az osztrák követségi palotában, a Palazzo di Vene-

ziában jutott műteremhez s ott dolgozta föl azt, amit Róma környékén bolyongva jegyezgetett. De itt inkább a történelmi emlékek foglalkoztatták, nagy históriai tudását itt szerezte, lelke itt tölt meg a lacrima rerummal. Nyaranta Siciliában vándorolt; Palermoban egy tájképét vásárolta meg egy francia képkereskedő. Két nyárutót töltött Firenzében; bolyongott a volszki hegyek közt s lejutott a pontusi mocsarakba.

«Hogy szerettem azokat a messzi vonuló, napsugárban szikrázó fehér utakat!» — lelkesedik ma is még. «Ügyeld csak meg! Az út, az valami olyan eleven! Alak nélkül is, az az ember, aki áthalad a természetén!»...

A pontusi mocsarak közt megtámadja a mocsárláz; görnyedten,

VENDÉGEK.

szeme előtt azzal a szürkésen sárga maláriás köddel, vánszorog tovább s ez a hangulat, ez a sajátságos maláriás-melankolia ezután évekig visszavisszatér képeire.

Egy darabig Rómában gyógyítgatja magát, de hogy a láztól szabadulni nem tud, Bécsbe utazik s ott is két évig marad.

Bécsben, akkoriban, pangott a művészi élet. Keresve kereste azokat az embereket, akiktől tanulhatott, de össze-vissza három érdekes emberre bukkant csak: Schindler, Robert Rusz és Kánon. A három közül Schindlerrel érintkezett leggyakrabban, annak a festési modorát szerette. Bécsből hazajött Pestre, s a József-utcában bérelt műtermet.

A Mednyánszky műterme!...

Egy szék, ha ugyan esetleg eszébe jut székot is vásárolni; egy gyalult fenyőfa asztal a tubusoknak, ha ugyan két keeskelábra fektetett gyalulatlan deszka meg nem teszi; egy hatalmas, gyalulatlan szállító láda a papirosainak; egy-két bögre az eseteknek; kályha s mellette zsákban a szén; jó erős festőállvány és sok, sok vászon, mert három-négy képen dolgozik egyszerre... A fő, hogy jó világítás legyen!... Szömvázlatoknak s egy-egy ádresz följegyzésére ott a műterem fala. Egyébre nincs szüksége... De igen, — néhány kampós szeg is kell a falba, hogy legyen mire fölakasztani, nem a téli kabátot, mert az nem

TANULMÁNYFEJ.

szükséges, hanem azt a fakó, azt a gondosan őrizett esernyőt, ami testvérek között is megért valaha, új korában, legalább hatvan krajcárt. És kell a szeg a száradó képeknek is.

A József-uteai műteremben kezdett behatóbban figurális képekkel foglalkozni. Ebből az időből való az a Mindszentek című képe, amelyre díjat kapott a Műesarnok kiállításán s amelyet az államnyomda néhai igazgatója, Péchy vásárolt meg és sokszorosított is.

És azóta, és mindig, mindig dolgozott, szüntelen dolgozott. Érdekes embernek, különösnek, nyugtalanítóan eredetinek tartották éveken keresztül, — sajtóságos, külön szokásairól, határtalan emberszere-

tetéről, gondolkozásának filozófikus gazdagságáról, szikrázó, de sohasem kegyetlen elmésségéről száz meg száz anekdota keringett művészkörökben, — de a közönség alig ismerte s ő éppen semmit sem cselekedett, hogy az érdeklődést magára irányítsa. Megfőstött képeivel nem törődött; ha gazdája akadt, jó! — ha meg elkallódott, az se baj!...

Haladt tovább a maga útján, azon a százfelé kanyargó, de mindig szabadban és szabadságban vezető úton. Hol Nagy-Eőrrött, hol meg Beekón járta a vidéket, hol Pesten töltött egy-egy telet, míg végre egyet gondolt s három esztendőre kivonult Franciaországba. Néhány hónapig Párisban lakott, majd Suey en Brieben rendezett be műtermet (azt már említettük, hogy a berendezés nem okozott sok gondot senkinek); azután

nyaranta lejárt hol Normandiába, hol Bretagneba; egy telet Marseilleben töltött, kettőt Párisban, a külvárosok világát, a munkásokat, az egyszerű mesterembereket rajzolgatva. És az az egyszerű nép megérezte benne a jó embert, szerették ahol megfordult, bajukban tanácsért fordultak hozzá, hívták beteget ápolni, levelet írni, falun kertet sáncolni, égett gunyhót tatarozni, meszet talyigázni. Tudták, hogy rajzolgat, füstöget, de nem ezzel törődtek, — azt tudták jobban, hogy szereti a szegény embert és érti a szegény ember baját...

OLASZ FÖLDRŐL.

Egy szép tavaszi reggel azután útnak eredt s Itálián keresztül ismét haza sétált Magyarországba.

Tömérek rajza, vázlata, hány szép képe maradt el, ki tudja hol?!...

Egy nyáron bejárta az Adria vidékét, a Karsztot, Dalmáciát, Montenegrót s Felső-Itáliába jutván, gondolta, úgy sincs már messzire a francia határtól, ment tovább s így jutott, 1896-ban harmadszor Párisba.

— Öregem! — biztatta egy jó barátja, — hátha rendeznél itt Párisban egy kiállítást?!

Véletlenül megtetszett neki az idea. Hogy ugyan mit szólnának a franciák egy magyar ember pikturájához!?...

És miután a kiállításhoz kép is kell, keresett Páris egyik sarkában,

a Mont-Rongeon, egy keskeny ház ötödik emeletén egy olyan szobát, amelynek ablaka északra nyílik és ott nyolc hónap alatt, (1896 augusztusától 1897 április közepéig) füstött vagy ötven-ötvenöt darab kisebb-nagyobb képet.

Április 20-án nyílt meg, Georges Petit előkelő galériájában (rue Godot-de-Mauroi 12.) a kiállítás; Munkácsy is ott szokta volt a párisi közönségnek bemutatni nagy alkotásait, amikor már nem Sedelmeyer-

volt az impresszáriója; a képek javarésze még meg se száradt s a kiállítás ideje se volt valami nagyon szerencsésen megválasztva, mert a két nagy párisi Salon vernissagea is éppen arra a hétre esett, vagy ötezer képpel, világhírű mesterek alkotásaival.

A kiállítás mégis fényesen sikerült.

A párisi lapok fáradt kritikusi (a két Salonról referáltak) nem csupán magasztalták, de részletesen foglalkoztak a képekkel s a közönség másnap, harmadnap már tódult a kiállításra. Corot, Dupré, Daumier, Forain nevét, a nagy francia művészeket emlegették, Mednyánszkyt magasztalván. — A telivér, a túlzásig sovén francia művészetkritikus, Adrien Remacle mutatta

TANULMÁNYFEJ.

be honfitársainak a magyar művészt, elmenvén a magasztalásban a legfelsőbb fokig s nem riadt vissza attól sem, hogy egyes dolgában Mednyánszkyt a mesterek mesteréhez, a flamand őrájához hasonlítsa.*

* «Il est assez rare aujourd'hui de rencontrer, — írja Remacle, — dans son œuvre, une âme de peintre un peu solitaire, un peintre qui vive en lui la nature directement, qui ne peigne pas en songeant à quelque autre, à la réalisation d'une théorie ou à la satisfaction d'une mode. Car nous ne savons que trop, et particulièrement tous les ans, à cette époque-ci, qu'il y a une mode en art.

Quand notre attention a été attirée par les toiles de M. L. de Mednyanszky, nous ignorions que son nom fût un des plus anciens de la race magyare conquérante, et pourtant nous avions senti, surtout dans la suite étrange de ses ravins et

Tájképeinél is erősebb hatást tettek Párisban a figurális dolgai, mintegy húsz darab kis kép, amelyeken a párisi külvárosok csavargóit mutatta a csudálkozva borzongó publikumnak, az erődítvények elzúllott alakjait, a párisi «voyou»-t és társát — aki a kenyerét keresi — az utca asszonyát, azokat a szerencsétleneket, akiknek a nyomor, a bűn (nem csupán a saját bűnük) és a perverzítás (nem csupán a saját perverzításuk) nyomott a kezükbe gyilkos kést.

Elősorolom néhány képének a tárgyát: — esik, hideg van és sár, két sápadt alak állott meg a kávéház kivilágított ablaka előtt... oda-bent meleg van, ott enni is lehetne, nekik azonban nincs rá pénzük... kékül az ajkuk, szempilláik gyulladtak s a kést szorongatják a zsebükben; — egy pohár gonoszúl zöld abszint mellett kuporog egy elkeseredett ember, aki ma hasztalan futkosott munka után, pedig holnap, vagy

vaux des Carpathes, l'ombre sombre des vieux châteaux que l'artiste a abandonnés pour vivre en artiste dans l'exil de Paris et s'y recueillir en ses songes ataviques.

Essentiellement, les terribles dressements de rocs, coulées de laves, rivières rouges de M. de Mednyanszky, représentent, à la vue de notre sensation, des *milieux de drames absents*, modernes et antiques, héroïques et passionnels, le moderne et le passionnel découlant de l'héroïque antique, le tout éclairé du jour singulier d'une cruauté latente, d'une cruauté de race orientale. Ce sont les rêves derniers d'un Hun, compagnon d'Atilla qui aurait écouté parfois en souriant la chanson d'amour d'un jeune et beau pâtre dans la montagne, et dont la main, encore rouge de sang, se serait alors crispée de désir sur la poignée du large sabre.

Donner à l'aspect des choses terrestres, lignes, couleur et éclairage, de reflet d'autres vies émouvantes, ce reflet sur les choses qui est la mystique de l'art et peut-être l'art lui-même, c'est ce qu'un très petit nombre peuvent faire, entre ceux qui portent le nom d'artistes; c'est bien ce que fait celui-ci. Et, en tant que métier, la maîtrise lui est octroyée par un instinct puissant d'harmonie, don accompagnant nécessairement l'unité de ses rêves. Il y a toujours, dans les toiles de M. de Mednyanszky, une intime union des ciels, des terres, des eaux et des personnages suggérés ou figurés en fait, parce l'âme, qui dirige œil et main, est une et harmonieuse. Inutile d'observer que ce don ne s'acquiert point.

Nous trouvons dans cette exposition, après la série des Carpathes, outre ces visions d'une nature restée grandiosement vierge, où erre l'âme du peuple et de l'aristocratie magyares dans son isolement, nous trouvons des paysages hongrois plus ensoleillés et en première apparence plus calmes d'âme, d'autres paysages des environs immédiats de Paris, des têtes d'étude puissamment caractérisées et, parmi ces dernières, surtout des figures effroyables de jeunes rôdeurs des barrières parisiennes, des évocations de jeune vice et d'adolescente misère.

Ces dernières figures, d'un modernisme outré, tragique, répondent terriblement aux paysages des Carpathes et à leurs reflets angoissants et sanguinaires. C'est la négation même du contraste que cette apparente antithèse. Voyous de la Villette, tout à l'heure assassins, dans la trouée bleuâtre du bec de gaz écarté, et montagnes pleines d'anciens crimes historiques, sont de la même famille. On com-

legkésőbb holnapután már lopni lesz kénytelen, ha enni akar; — az újságot olvassa társainak egy utcai gázlámpa fénye alatt, egy öreg munkás ember... annyi szépet ígér az a papiros... kenyeret is ígér; — a heti-bért fizetik... mennyi sovány kéz nyúl a garas után!... és a pénz úgy csillog a gyertyafényben... és azok a kezek olyan gémberedettek! — egy kőműves lezuhant az épület-állványról s meghalt... viszik már a gödörbe... milyen jól járt! — egy túlsúfolt bérkaszárnya kigyulladt... talán oltani se érdemes, legalább benne ég a piszok s hátha ott ég a nyomorúság is!... de azért csak hordják sajtárban a vizet az emberek és az arcukon nincs kétségbeesés, inkább csak csodálkoznak, hogy tessék! még érthette őket olyan nyomorúság, amit eddig nem próbáltak; — Alfonz, a pelyhetlen állú siheder, most zsebeli az utcasarkon a szerető-jét; — egy öreg, egy nagyon öreg néni... azokon a barázdákon,

prend, en le prenant sur le fait, que le peintre se soit complu à dresser ces jeunes êtres hâves, aux paupières et aux nez rougis, aux traits maigres et affilés comme leurs couteaux, à la bouche résolue, regardant la vie où l'on mange et boit, à travers la nuit du besoin symbolisée par celle des boulevards extérieurs, avec des yeux de visionnaires sous les casquettes, les gris de leurs loques se fondant à l'obscurité de tout autour d'eux (*Devant le Café, Escarpe, Rôdeur*). Les mouvements, les attitudes, les chiffres sont d'une justesse absolue, soit dans le repos (qui n'est que le moment où le petit fauve va s'élancer sur sa proie), soit en plein drame. Voyez l'*Étranglé*, le *Lutteur retenu*, ces scènes de violence, l'une où l'escarpe est pris à la gorge, l'autre où, la face féroce de froide énergie, le mince rôdeur est maintenue, maîtrisé, écrasé dans son élan par deux «camaros». Ce sont petites toiles de maître. Dans le même ordre d'idées, la naïve petite prostituée de quinze ans, chlorotique, et son compagnon, blousier sinistre, aux lèvres en pince (*Souleneur*), et les deux *Buveurs d'absinthe*. Ici nous voyons s'accuser dans l'art du peintre, sinon de la pitié, au moins une sympathie de confraternité pour ces pauvres diables de demi-hommes, chez qui la misère, le vice et le crime sortent si immédiatement de leur naissance, et accompagnent si naïvement leur dénuement, qu'on est ému devant la nudité, la simplicité du mal. Les deux buveurs d'absinthe sont peut-être les plus caractéristiques, les plus «types», plus éclairés, avec les rosissements bleuâtres de la chair, l'exagération des bourrelets saignants des paupières, l'amincissement des traits et le vrillage inquiet des yeux sous les visières. Nous ne voulons pas prononcer le nom de Rembrandt à propos de ces têtes d'étude, parce que toute comparaison entre deux artistes est ridicule et insultante, et que la sérénité et la grandeur de Rembrandt restent siennes; mais il y a de sa force dans les têtes de M. de Mednyanszky.

Ces lignes n'ayant d'autre but que d'indiquer une direction à l'examen des œuvres exposées, ayant dit ce que nous croyons la dominante de l'artiste, nous ne faisons que désigner en finissant les paysages hongrois autres que les apparitions de Charpathes, et *les Seine — et Marne*. Des crépuscules d'hiver dans la forêt, infiniment doux et tristes, des neiges dorées par les ors pâles du couchant sur les

amelyeket arcán a köny szántott, azokon látszik, hogy már milyen sokszor temetett . . . hogy eltemette a fiait, akik csavargók voltak, eltemette az urát, aki annyiszor végig verte . . . és ő mégis itt van még . . . ugyan minek? . . .

Szóval: a roncs, a szemét, amit annak a rengeteg városnak a hullámverése kihord a partra, amit az életvihar tép föl a fenékről.

És mindez jellemzően, érdekesen, eredetien megfőstve.

De a jellemzővel, az érdekességgel és eredetiséggel be nem éri a mi művésznünk! Van ezeken a képeken még több is: van rajtuk emberiség.

Mert nincs l'art pour l'art. Minden igaz művészetben, — sőt a gyerekmber firkaiban, a barbár eszkimó iramszarvas agancsra karcolt ákombákjaiban is, — él és kifejeződésre jut a művész lelke, az illető művész

eaux accalmies, les fins gris des matinées, des étés d'une suavité tranquille, des arbres légers, abritant des baigneurs, profilés sur la tache de cuivre pâle d'une rivière, un labour sur un versant de colline sombre, à peine défriché, embroussaillé, des meules et une carriole dans le brouillard, d'une plaine hongroise, une maison nichée solitaire dans la tristesse du soleil, de petits villages pensifs au repli de versants, la prière au pied d'une croix rustique au carrefour d'un bois, une ferme colorée de solitude sous la lune, une longue avenue d'arbres qui se perd vers un songe perdu . . .

Voilà le chant, mélancolique et vague, — encore cruel au fond — de l'ancien jeune berger, absent, dont nous parlions. Les Huns de la Légende vraie ne sont pas loin: ils descendent, en contournant les flancs de lave durcie de la montagne, vers le lac rouge. *Adrien Remacle.*»

Igy irt a francia.

A kiállításon hatvan darab főstménye volt Mednyánszkynek: 1. Peintre mourant. 2. L'Avenue. 3. Vers l'Incendie. 4. Escarpe 5. Rôdeur. 6. Buveur d'absinthe. 7. Le Lac rouge. 8—17. Karpathes. 18. Ruisseau. 19. La Poprad (Rivière). 20. La Hernád (Rivière). 21. Soir d'été. 22. Clair de lune. 23. Forêt. 24. Soir d'hiver. 25. Souteneur. 26. Hiver en forêt. 27. Devant le Café. 28. L'Hiver. 29. Accident. 30. Le Rucher. 31. Brouillard. 32. Lagunes de Venise. 33. Fonte de Neiges. 34. Autre Buveur d'absinthe. 35. Au Cabaret. 36. Pluie. 37. Champ de maïs. 38. Clair de lune. 39. La Pousta (Plaine). 40. Inondation. 41. La Prière. 42. Matinée d'hiver. 43. Inondation. 44. Crépuscule de neige. 45. Lutteur retenu. 46. Bois de Clamart. 47. Ruisseau. 48. Ruisseau. 49. Neige. 50. Moulin à vent. 51. Sur la Colline. 52—60. Types de boulevards extérieurs.

A képek nagy részét még a kiállításról vitték el a külföldi műkedvelők, alig tizenöt-husz darab került ismét haza. Nehány van közülök *Rákosi Jenő* birtokában s ezek közt a *Rucher* (Méhes); egy, a hangulatot *Prière* (Ima), *K. Lippich Elek* tulajdoná; egyet *Csajthay Ferenc* vásárolt meg a kárpáti képek közül; egy-kettő van nálam (Types de boulevards extérieurs; Buveur d'absinthe; L'hiver) a remek Vers l'Incendiet a francia gróf *Melchior de Polignac* vásárolta meg.

tudásának, érzésének s meghatottságának az arányában. Ugyan alacsony lelkű ember kéne legyen az olyan, aki ilyen züllött egzisztenciákat lesne a külvárosban, és csak avégett, hogy képtárgyakat találjon!...

Az aljas lelkű ember, iparkodnék bármint megfősteni az ilyen tárgyat, az ilyen alakokat, okvetetlenül kifejezésre juttatná vásznán saját lelkének az aljasságát is; hasztalan iparkodnék tárgyilagossá maradni, mert a teljes objektivitás a művészetben is lehetetlenség, — de meg ha sikerülne is teljesen objektívnek maradnia (ami lehetetlen), éppen az objektivitása leplezné le lelke sivárságát.

TRENCSENY.

Mednyánszky
1852

Mednyánszkynek esze ágában sincs ilyesmi.

Ő magunkat mutat meg magunknak az ilyen képein, — felebarátjaiban az embert; és a saját bűneinknek esedezik az ilyen képein irgalomért, vagy legalább is könyörületért, minden művészetek igazsága, a szuverén, a talán egyetlen emberi igazság: a szeretet nevében.

Ez volt az ő nagy párisi sikerének az erkölcsi tartalma, — művészi kvalitásainak tárgyalására majd rátérünk a következő fejezetekben.

Mint rendesen, akkor is, Párisban is menekült, bújt az ünneplés elől. Nem hinném, hogy kettőt is végig olvasott a lapokban megjelent-magasztalások közül.

«Akartam valamit» — gondolta magában, — «de hiszen megközelítőleg se olyan az, mint amilyennek szeretném . . .»

A párisi sikert nyomon követte a diadal idehaza is.

Szinte egyszerre, majdnem váratlanul fedezték föl Mednyánszkyt, akinek a képeit évek óta láttuk. A Múcsarnok kiállításán megkapta a nagy aranyérmet; a teljes elismerés őszinte hódolatával fordultak feléje művésztársai, ünnepelte a sajtó, ünnepelte a nagy közönség — és azóta, ellenmondás nélkül, elfoglalta megérdemelt helyét a magyar ecset mesterei sorában.

Lyka Károly írta róla, — a magyar tájképfestőkről szólván:

« . . . a természet sokat mond némely festőnek. Az igazi tájfestő kihallgatja, kilesi, sőt mi több: a lehető legszorosabb kapcsolatba lép vele. Rabszolgájává s urává válik egyszerre. Kimagasló képviselője ennek a sajátos viszonynak Mednyánszky László.

Előttünk, kortársai előtt ma úgy áll művészete gyönyörű virágzásában, mint a koronás fa, amelynek védő lombjai alatt dús vegetációban virított fel egy egész csoport új művész. Nem mintha Mednyánszky afféle hivatalos iskolát csinált volna. Mednyánszky, e végtelenül szerény, visszavonult festő nem iskolai sémát adott az új

nemzedéknek, hanem inspirációt. Az ő élete és művészete példa gyanánt szolgált egy sor talentumnak, hogy minő őszinte, nyílt és buzgó szívvel kell átölelni a természetet és minő kevésbé szabad megalkudni bármivel is. Ez minden, amivel hatott, de ennél gazdagabb tanítást nem is lehet adni művészeknek. Példájára az egész fiatal nemzedék kimenekült a szabad természetbe.

Hogyan eshetett meg ez?

Úgy a millenáris év körül még panorámák, felvonulások, várme-

ITÁLIÁBÓL.

gyei vásznak festésére fogták be a művészeket, olyan silány munkára, amelyben alig érvényesülhet a festő intim érzése. Száraz és konvencionális művek támadtak, amelyeken bizonyára nagyfokú megvetéssel dolgozott ez is, az is a megélhetésért. A nagy vásznak azonban hoztak valamit a konyhára s a kiválóbb, szabadabb tehetségek hamar kapták magukat, hogy e rövid hűtlenség után visszaszaladjanak a természethez, amelyet olyan hatalmas művész prédikált nekik, mint Mednyánszky.

ŐSZUTÓ.

Csakugyan, bizonyos ideális értelemben ő a magyar művészet útmutatója. Ő köztük a nagy akkordot megütő költő. Ő a főpapjuk, szürke hajjal, de gyermekiesen fiatal szívvel.

Szürke, kopott kabátjára ráveti a festékes málhát, botot vesz a kezébe s nekivág az erdőnek. Beveszi magát a Kárpátok szakadékaik közé, szénégető gunyhóban alszik és természetesen, nem étkezik semmi grandhótelben. Nyilván, látott már elég pincért s ezek nem érdeklik. Ellenben, ha fölkel a nap a fekete hegyek mögött s megcsillan a hegygerinc ezer opálszíne, ha a völgyek fenyveseiből hosszú menyasszonyi fátyol gyanánt kanyarog a köd, foszladozva, szertemálva,

fantasztikus alakokat öltve, mesét mondva, szeszélyes és sokatmondó paciencet játszva, akkor ennek a fantasztikus és oly igaz geológiai színjátéknak minden változó jelenetét magába issza, leszűri lelkében. Költő lelke az, amely minden benyomást a maga kristályán át új formákra, új színekre törve új képletekké állít össze, amelyek, mihelyt vászonra veti őket, olyan dús, zamatos világot adják nekünk a föld, a levegő, a tűz, a víz nagyszerű játékaiknak, bujósdijának, küzdelmének, amilyenre nem tanított meg minket más művész. Ez a világ egészen az övé. Ez a Mednyánszky

világa. Hosszú évek óta kószálja be ilyen módon a földeket és évek óta ajándékozza nekünk a tiszta víziókat, amik lelkében az elemi környezetből összeszövődtek. Sohasem vettük észre, hogy sikereivel törődött volna. Ő egészen elmerül az ő ködös, opálos, színek tüztől zománcos világába, amelyben nincs semmi kiállítás, sem vevő, sem kritika, sem elismerés, hanem csupa nagy sziklás hegy, kopár antidiluvialis görgetegekkel, a légnyomástól reszkető, biborban ragyogó vizekkel, sőt, majdnem tragikusan rőt perjével, a hegyderékba kapaszkodó borzas fakisértetekkel, alkonyodó naptányérral, amely foszladozó föllegeken át színezüsttő sápad, míg lenn a kihalt odvak, megroppant sziklaszerkezetek alján lebeg a csönd, mint egykoron az Úr a nagy vizek fölött.

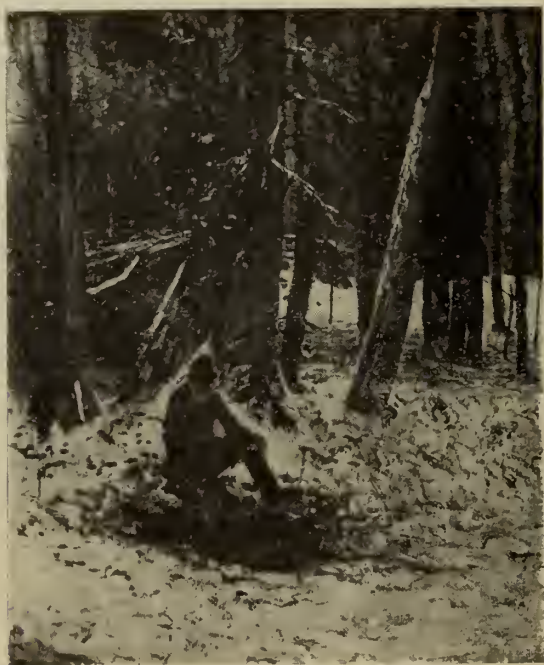
Alkonyat a címe Mednyánszky egyik nagy tájképének, de a cím itt pusztán forma. Az alkonyatot, mint olyant, megállapított módszerek szerint százszor láttuk már ábrázolva. Itt mást kapunk, fizikai, meteorológiai tüneménynél egyebet. Azt tudjuk itt meg, hogy egy költészettel teljes művész lelke minő színekre bontja magában azokat az érzéseket, amelyek megszállják, midőn a rozsdaszín perjére leheveredve belebámul a vízből zordonan kimagasló rongyos sziklatömegbe, amelyet hidegen cirógat meg a leszálló nap... Nagyszerű geológiai idill ez, amikor víz, szikla, fény, esti elszenderedés előtt öntudatlan játékra kerekedik. Bűvös, zománcos kép, millió opálból összerakva, amely nesztelenül változik percről-percre, míg ellobban az utolsó fény s aztán siket csend ül vizekre, hogy elfoglalja a genius loci helyét.

Oh, mennyi nagyszabású természet-átézés tapad ehhez a nagy vászonhoz!... Az egyszerű, szürkekabátos ember, aki az ő rendetlen ecsetjeivel ezt a képet megalkotta, bárónak született, de költővé lett. Akik jól ismerik őt, csodákat mesélnek igénytelenségéről és prófétai egyszerűségéről. Egyik ösmerősünk mondta nekünk, hogy majdnem könygyűlt a szemébe, amikor Mednyánszky műtermébe lépve, látta, hogy annak egyetlen bútora egy két forintos ácsolt ág. Lehetne jobb is, ké-

A FELVIDÉKRŐL.

nyelmesebb is, neki nem kell. Úgy él, mint egy aszkéta, a keresménye elvándorol a nyomorultak tanyáira. Volt eset, hogy négy-öt lakást tartott egyszerre Budapesten, roppant szegény embereknel, roppant egyszerű helyeken, — könyörületből, de még sem alamizsnaképen. Amint a nyomor e tanyáin kószál, a piszkos külvárosok zúgában, a főváros határszélein, fölszed egy csomó nyomorultat, magához rendeli modelnek, nem annyira hogy fesse, mint inkább, hogy fizesse. A maga dolgaival nem ér rá törődni. Párisban és Németország több városában, ahol ekkor meg akkor lakott, ott hagyta a képeit meg vázlatait. Szegény embereknel maradtak azok, essék jól nekik. Egyik barátja mondta el, hogy Mednyánszky egy ízben egy olasz kikötővárosban elköltötte összes pénzét szegény lazzaronikra. Ott állt idegenben egy centesimo nélkül. Más ember kétségbeesett volna, ő azonban kapta magát, egy pár garasért árút cipelt a hajókra, megvacsorált belőle, s aztán rögtön leült a tengerpartra és festett.»

A NAGY-FŐRI ERDŐBEN.

KARÁCSONY.

III.

Ha, teszem, egy politikust, egy hivatalnokot, valami gazdálkodót vagy érdemes sportembert készülünk írásban bemutatni, valósággal két monografiát kénytelen írni a bemutató: csaknem külön kell jellemeznünk az embert s külön kell ismertetnünk hivatalos foglalkozását. Bár az ilyen típusoknál is, egyéniség és foglalkozás közt organikus összefüggés van, mégis az ember, mint egyén, nem tükröződik híven foglalkozásában. Nem, mert az ilyenek foglalkozását mindig bizonyos külső korlátok is módosítják.

Nem így a telivér művész!

A telivér művészt nem korlátozza semmi; az egyéniség készíti a művészi pályára, s később, amikor művész lett belőle, a művész tökéletesen leköti benne az egyént. Ezért, a művésznek csak egy monografiája lehet: művészi fejlődése. A többi, amit róla jobbról-balról összekotorva írunk, többé-kevésbé indiskréció.

A telivér művésznek még a külseje is tökéletesen művészete igényeihez idomúl; ezért nem mondhatjuk magáról a művésről, hogy szelíd vagy hirtelen ember, hogy szorgalmas vagy lusta, hogy kitartó kemény legény vagy málé puha fráter; a művészen mindezek a tulajdonságok benne vannak és egyéni jellege attól függ, hogy éppen napos tavaszi, vagy esetleg borus őszi hangulatokban kotorász...

Ha a művészi munkálkodás egyes időszakait, változásait, fejlődését s alakulását híven bemutatva látjuk, a művésről tisztább képet nyerünk, mint amilyet fotografus és lélekbuvár együtt nyújthatnának. Sőt a művész patológiáját is híven megkapjuk munkájában.

Lássuk tehát s kísérjük nyomon Mednyánszky művészi fejlődését.

Amikor ő választott útjának indult, a magyar, illetve a Pesten tanácstalankodó művészek Mekkája a bajor főváros, München volt. Ott, még kevéssel azelőtt, a régi Biedermayerek diktálták az üdvözítő kánont; később pedig Vautier, Makart és Munkácsy befolyása volt a mérvadó; de persze, ezt a befolyást, mire odaért, einehezítette, megsűrítette valami, — olyan tápláló, álmosító részegítő bajor sör lett belőle.

Ezzel pedig küzködött, ezt szidta, gyalázta, átok alá fogta a hivatalos művészet: a Kaulbachok és a Korneliuszok iránya.

Az akadémiában a hivatalos művészetet tanították.

A modernebb irányt Seitz és Dietz képviselték.

E tusakodásban, e zűrzavarban a jobbra-balra kapkodás közepette, sok jóra való tehetség veszett el akkor; határozott irányt nem levén, elvesztették önmagukat. De viszont az erősebb tehetségeknek szinte kedvezett az, hogy egy irány se jutván korlátlan uralomra, a tartalmasabb egyéni-

ség szabadabban, illetve korlátlanabbul fejlődhetett. Ki-ki onnan táplálkozhatott, ahová izlése, hajlama vezette. Így a fejlődés processzusa ugyan lassúbb, de az nem szerencsétlenség, hogy ki-ki maga volt kénytelen, sok botorkálás közt, útját keresgélni.

A magyar keresgélők egy része a bécsi nemzetközi kiállításon, 1873-ban ábrándult ki Münchenből; a kiállításon látták a modern francia és spanyol remekeket, kezdtek Párisba vágyakozni, Millet, Corot, Manet, Reigold közelébe, azoknak a közelébe, akiket a müncheniek egyelőre még meg sem értettek.

Mednyánszkyra szerencsésen ütött ki a müncheni tartózkodás, amihez természetes óvatossága is hozzájárult; a lassú fejlődhetés révén megőrizte eredetiségét s a bécsi kiállítás benyomásait még szinte szűzen fogadhatta magába.

TÓT FIÚ.

Első olajfestményei Münchenben készültek, de már azok is természet után.

Abban az eléggé elhagyatott szép nagy kertben, az Engliseher Garten-ben dolgozgatott az őszi napokon; famotivumokat festett, sötét, szürke, ezüstös hangulatokat. A beckói s a nagy-cőri kedv kísérte el Münchenbe is, a hazulról vitt borongással rokon melankóliát kereste és találta meg a bajor kert lombjai közt.

Jellemző, hogy fiatalkori képei közt alig akad kettő-három, amelyen derült kék eget találunk.

Első esetvonásaival Dietz után igazodott, aki szélesen dolgozott és

temperamentumos kolorista volt. Mednyánszky az árnyékot, a ködöt szerette, egészen csak az érzésnek élt, egyáltalában nem keresve, nem kérdegetve önmagától munkaközben, hogy miért? ... vagy minek? ... A hasonló kérdések csak utóbb kezdtek zaklatni, csak akkor, amikor már jutott annyira, hogy számot tudott adni magának arról, milyen keveset tud.

Ekkoriban két kedves barátjával, Paczkával s Goltzal (aki most csinos zsánereket fest Bécsben) még csak rajongott a természetért, anélkül, hogy

TÉL, BECKÓ VIDÉKÉN.

szerelmi vallomását szövegezni tudta volna. Boldog kor! ... És még lelkesedett olykor idegen bálványokért is, el-el kápráztatta a szertartásos nagyképűséggel komponáló Pilotyzmus; művészi kíváncsiságát, ifjonti mohóságát érdekelte az érzelgős német zsáner. Közvetetlenül azonban reá csak a természetben látott és az ott érzett hangulat hatott, és jellemző az is, hogy e hatás alatt képre, úgyszólván, nem is gondolt.

Így vallja ő maga, s ezt bizonyítja az is, hogy kezdőkorbeli dolgai lényegükben csakolyanok, mint későbbi képei, amelyeken csupán a meg-

esinálás módja fejlettebb. Megannyi szürke, merengő hangulat, köd és köd, egyik-másik már szinte lehetetlenség a köd miatt... Ne feledjük, hogy hol és miként élt húsz éves koráig, hogy addig mitsem látott, hogy a dekoratív érzék valósággal szunyadt még benne s hogy művészi impulzusa mennyire közvetetlen volt, mennyire maga a természet adta azt meg, anélkül, hogy közvetítéséhez valamely kész művészet hozzájárult volna.

Egészen kezdő korában keresve-kereste a sötét háttérrel; a világosság nem a képből jött ki, de azon iparkodott, az egészen fiatal művész, hogy a kép hátul be legyen zárva. A nyílt háttértől, a távlatba simuló

A FELVIDÉKRŐL.

nyílt hátsó égtől valósággal irtózott. Ma viszont egészen megfordítva, a messziről, a kép mögé eső távolból érkező világossáért rajong; az elülről világított képet ma nem találja tartalmazni.

E két véglet közé esik művészi fejlődésének az a korszaka, amikor a sejtelmes változatokkal teljes oldalvilágítás melankóliáját kereste; legkedvesebb maradt azonban néki mégis a messzi «azontúl»-ra perspektívát nyitó hátsó világítás.

Tudjuk, hogy hátsó világításban a konkrét tárgyak, a hegyek, a fák, az alakok sematikusá, körrajzossá, repoussoirrá, a környezetet még hátrább tolóbbá,

dekoratív hatásra csökkenten mellékessé válnak, minden lokálszín és részlet lemarad róluk — és az így készült kép lényege éppen az, ami nincs a képen, a mit a művész nem festett a vászonra, amit csak sejtet a nézővel.

Viszont, az elülről világított képen az előtér és a középtér egész anyagosságában s teljes erejében mutatkozik, — kielégíti a nézőt minden egyéb vonatkozás nélkül, amiből azonban nehogy azt következtessük, hogy az ilyen képnek elkerülhetetlenül csöndéletszerűnek kell lennie.

Az oldalról világított képen részben a tárgyak objektív megjelenése is, a lokál-színek, a részletek a fény- és árnyhatásnak vannak alárendelve; az oldalról világított képen kapjuk az átmenetet a sejtelmes és az objektív között.

Vizsgáljuk a mi művészünk színeit.

Miért hogy Mednyánszky annyira szereti a nervózus szürke színeket, a nyugtalanító szürke hatásokat?

A tavaszban, a kikeletben kevés a szín; a készülő, a zsendülő zöld még annak a barnának és annak a szürkének különféle skáláiból van összetéve, amelyek bensőleg az egész színskálát tartalmazzák; amint a tavasz öregszik, amint az idő érik, ezek az összínnek mindinkább alkotó részekre bomlanak, mondjuk, a természettel együtt fejlődnek, és így keletkeznek a kiegészítő, a komplementer színek. Ez a már összetett skála

AZ IRÁSTUDÓK.

a nyár folyamán még erősödik, őszkor pedig, — az organikus természet bomlásnak-indulása alkalmával, tehát az agónia, a haldoklás idején, — eléri legnagyobb gazdagságát. A tél!? ... A tél a nihil, a tél a kiindulás: a fekete és a fehér.

Az egészséges színskála a tavasz: szürke már, de még tetemes benne a fekete (Franz Hals, például, ilyen értelemben, maga a tavasz). Azok a hatalmas szürkék, amelyekből az ember kéri már az egész elkövetkezendő színskálát, azok a hatalmas szürkék az üdének, az erősnek, az épnek, az egészségesnek benyomását keltik a nézőben (Velasquez, Goya). Lényegében ilyen szürke a fiatal arc, két-három üde tónus az egész; a vén arcon, a sok színvegyületben már, úgyszólván, a hullafoltokat sejdítheti az ember — és ilyen vén arca a természetnek az ősz.

Nagyon szenzitív emberek annyira érzik ezt, hogy csak azt az egészséges, azt az egyszerű színskálát szeretik, amiben diszonaneik nincsenek. A már ványoltabb, a blazirtabb idegeknek, hajlottabb korban, az élet délutánján, — némileg perverzusan, de talán éppen az elmúlásban keresett önvigasztalódás végett — tetszik az, ami fáj; ezért szeretik az ultramodernek azokat az úgynevezett beteges színhatásokat, amelyek

A RÖZSE.

merő diszonanciákból állanak; ez a magyarázata, hogy látunk manapság esuka kékekből és zöldekből szerkesztett képeket, a diszonaneikat föloldó vörösek és barnák nélkül s persze, az ilyen képektől megriadtan, irtózva fordul el az egészséges, fiatal szem.

A tél fehérjében és feketéjében, poteneiel, azaz hatásában benne van minden; a fejlődés útja az, hogy ebből az alaphól apránként nyílnak a színskálák, de fojtva, tartva vannak, s ez az, ami a sejtelmest fejezi ki.

A fejlődés további folyamataán mindinkább differenciálozódik a színspektrum, míg a rothadásban eléri legteljesebb bujaságát.

Az egészséges, a fiatal: egyszerűbb színeiben; az öregség: színesebb.

Színben. például, mi egyszerűbb s mi üdöb, mint egy még kopár, sötétszürke talajon nyíló barackfa! Valósággal tömörítettsége annak a tartott valaminek, amiben, poteneiel, benne van már minden eljövendő szín: a zöld, a vörös, a sárga egész gazdagsága, benne a boldog jövő...

Ép, erős idegzetű emberek rendszeren a már igen kifejtett színskálát szeretik, azt, amely egy határozott állapotot jelez, azt, amely nekik komplementer. Így a mieink közül Szinyei Merse Pál, s művésztestvére, Böcklin. Az érzékenyek viszont, a törékenyebb idegzetűek szeretik a rend-

A HEGY ALATT, NAGY-EÖRÖN.

A PARTON.

kívül tartott színeket, szeretik a saját magukból hiányzó erőt és ifjúságot jelző színeket, — így Thecdore Rousseau, így Corot . . .

Ezekből is világos, hogy a szín csak külső tünete egy belső állapotnak — s Mednyánszky kivoltát megérthetjük színeiből. Most, hogy már az élet délutánján vagyunk, szívesen festi azt, ami fiatal korában nem kellett neki, a kék eget, de bevallja, hogy e munkája közben valósággal lelki fájdalmat érez; ami mellett jól érzi magát, amiben mindannyiszor megtalálja fiatal korának hamisítatlan érzését, azok csak ma is az ő ködös, azok az ő borongós képei.

Vonalai ugyanúgy magyarázzák a művészt, mint színei.

Minden, ami fiatal és erős: vonalban egyszerű.

A további fejlődés — úgy az organikus, mint az állatvilágban — a formák egyszerűségét fölbontja. Amint a belső összetartó erő fogyni kezd, hatni és érvényesülni iparkodnak a külső erők s vonzódások: a nagy, az egyszerű, az elszigetelt egész képező formák mindinkább vonatkozásba lépnek a külvilággal. A gondolkozó, a természetet igazán megérteni iparkodó művészek jól tudják, hogy a redős, öreg arc rokon a korhadó fával, hajlik már lefelé, kívánczik vissza a földre; az életerős fiatal arc, mint a sudarasodó fa, úgy: zólván el van szigetelve, mintha még nem is érezné a közösséget a mindenség egészével, külön, egészen maga akar lenni és létezni.

És itt, ebben van az ellentét a szép és a festői között. Az öreg, a ráncos arc, az a festői, aminthogy a rom a festőibb s nem a tegnap emelt palota. Viszont, a festői gyakran készül a szép rovására . . . És az az igazi művész, az az istenadta Rafael, aki azt a szép fiatal arcot tudja művészi remekké festeni.

Persze, néha-néha kifejezésre jut a pitoreszkben is egy-egy nagy érzés, az, hogy ama pitoreszk ember-rom s az őt körülvevő növényzet között tulajdonképp különbség nincsen. Egyértékűek.

A pitoreszk azonban művészi érvényesítésben és kivitelben sokkal könnyebb, bizonyos könnyű hatások elérésére sokkal kényelmesebb s így a pitoreszk túlkeresése veszedelem a művészre: a rongy még nem kép. És ne feledje a fiatal művész, hogy egy ép, egészséges szép test hű megfestése több tudást, képzetebb, finomabb érzést kíván.

Corot formaegyszerűségében kereshetünk és találunk analógiát a mi művésziünk teljesebb megértéséhez.

És ha tovább akarnánk filozofálni a vonal jellemző volta fölött, azt nyomozhatnók, mint fejlődhetett az antiktól a barokk.

Mednyánszky kérdésünkre ezt vallotta: «Én az egyszerű színskálát, az egyszerű vonalakat szeretem. Hitvány, nervózus alak voltam teljes

életemben, és éppen ezért, bizonyosan ezért, a fiatal ép erőt csudáltam mindenütt, ahol hozzájuthattam. A közelmúlt évek másfajta próbálkozásai-
ban, találj meg, gyerekem, a vénülő ember fájdalomszeretetét, ami
persze csábított . . . Hisz az is egy pregnáns hangulat.»

CIVITA VECCHIA.

IV.

Mielőtt újabb stáció felé indulnék Mednyánszky művészi fejlődésének ismertetésében, utalok ismét arra, amit e könyv elején a beekői és nagy-eőri első benyomásokról már mondtunk, és jelzem előre, hogy amikor utóbb a magyar Alföldre került le a hegyek közül, az Alföld nagy formaegyszerűsége és színfiatalsága elementárisan megkapta lelkét s jellemző magyarságára, hogy a hegyek szülötte azonnal otthon volt, lelkiismerőse, rokona volt a magyar Alföldnek rögtön.

De szőjjük tovább okoskodásunkat.

A gyermek és az ifjú, aki művésznek készül, először csak hangulatot érez, csak azt lát.

Ha magára hagyjuk, két eshetőség irányítja sorsát s további fejlődését. Vagy alkalmá nyílik, hogy rajzolni s festeni közvetlenül a természet után próbálkozzék, — vagy nincsen erre alkalmá s ez esetben képtárgyat kénytelen keresni (például Munkácsy), amelynek segítségével a látottat és érzettet ábrázolja, amelynek segítségével hangulatát kifejezésre juttassa. (Természetesen, hivatott művésznövendékről szólnék.)

Az első esetben évek telhetnek, mielőtt a kezdő művész egyéb után is kíváncznék, mint a természetből kivágott, többé-kevésbbé egyénileg felfogott részleteknél. Ha természet után közvetlenül végzett munkájában valami akadályozza, — s ezzel a jó szerenese ritkán marad adósa a kezdő művésznek, — kezdődik próbálkozása a komponálás terén, kezdődik, bár öntudatlanul, de a természetben végzett előzetes munka után már elég egészséges alapon, az egyéniség fejlődése.

Ez volt Mednyánszky esete.

Művészete egészséges alapon épült; mint minden igaz művészet kezdődése, az övének kezdődése is a természet naiv visszaadására iparkodik.

A fiatal művész, képtárgyait utóbb mindinkább önkényesen választja meg, ami gyakran azzal a veszedelemmel jár, hogy az úgynevezett hangulatfestők képtárgyai hovatovább meddően hasonlítani kezdenek egy-

máshoz s végül nem marad egyebük egy pár alaptípusnál, — tárgyszegénységre jutva, sínylődnék és elzüllenek.

Mert az ilyen tárgyszegénységből az annyiszor magasztalt, a méltán dícsért, de önmagában a művészethez nem elegendő «érzés» ki nem vezet, merő «érzés»-sel a művész ki nem lábol a kátyuból. A túlszobjektívvé szűkült látkört nem szélesítheti ki ismét, csakis egy öntudatos erőmegfeszítés és a naiv természetlátáshoz való visszasietés. Hány meg hány bravuros művészünket kéne biztatnunk erre, olyanokat, akik már pompásan megtalálták egy-egy vidék, egy-egy fa, egy-egy gólyás mocsár vagy nyíres berek szintézisét s

festik azt annyiszor, ismétlik annyiszor, hogy maholnap menthetetlenül ottposhad benne a tehetségük.

Az objektív festőnek millió képtárgy kínálkozik; érzéssel, hangulattal alig törődvén, dúskálódhatik az oly gazdagon változó természet anyagában. De vajjon megeli-e alkotásaihoz, a vásárlón kívül, az éltető lelket? Képei hány lusztrumot élnek? Melyik tíz esztendő devalválja őket az avult butor sorába?!...

Mednyánszky érzésirányának s erejének egyszerűségét — a művésznek e minden öntudatos gondolkozásnál megbízhatóbb kalauzát — kissé összezavarta, elkábította München, de azután magára talált s lelkéből kitakarította az idegen hatásokat.

AZ ÚTON.

Vonalait, az alföldi tartózkodás után, nemes egyszerűség jellemzi: szereti a nagy függélyeseket és horizontálisokat (fák, felhők), a ferde közbülsőket szinte ösztönszerűleg, érzésből kerüli. Ugyanaz az egyszerűség ez, amelynek színben alapja a barna és a szürke. Hangulatképein időnkint jelentkezett a sablón, de menekült a természetbe s habozás nélkül készen volt mindannyiszor arra a hatalmas erőfeszítésre, amelynek szükséges voltáról az imént szólottunk.

Fiatal korában, színeiben az ezüst volt az uralkodó s csak sokkal később jut az aranyos tónusu hangulatokhoz, ami tulajdonképp csak variációja a barnának és szürkének.

Jellemző, hogy sárga tónusban tartott fiatalkori képe egyáltalában nincsen.

Színeire minduntalan vissza-visszatérünk, így szóval szeretnők pótolni azt, ami e könyvben közölt, csak feketében adható képeiről persze hiányzik, ami pedig azoknak a lelke, a gondolata, legtöbbször a főtárgya: a színt.

Ismét Lyka Károlyt citálom:

«Keressük mindenekelőtt, mi módon születik meg egyike azoknak a tájképeknek, amelyeket Mednyánszky övrefében oly gyakran megszerettünk.

Mikor a festő künn sétál a szabadban, megeshetik, hogy valamely jelenség erősen leköti figyelmét, érdeklődéssel nézi, hosszasan és egészen elmerül az élvezésébe. Este a város szélén látja például a házak elmosódott körvonalait, amely alatt sötéten és formátlanul terül el a mező. Annál hatalmasabbnak látszik azonban az ég, mely tele van a felhők egymásba omló formáival s ezekben fölszáll a város füstje, párája. Hosszu veres csík világít a felhők alján: a legélénkebb és legtüzesebb szín az egész jelenségben, minden egyéb tompa, elborult, nagy silhouet-

FIATAL ÉLET.

tekben sorakozik egymás mellé. Szinte megannyi folt. Ez a jelenség mélyen és erősen megragadhatja őt, úgy, hogy behatóan kezd foglalkozni e látvánnyal. Egy költő, aki erre sétálna, talán költeményt írna arról, hogy a város ezer szeme ime álomra csukódik, hogy az ablakok csillagocskáik ellobbanak, de felragyognak az ég csillagai és mindenre leszáll a csend. A festő azonban egészen más dolgokat figyel meg és vesz észre. Őt módfelett leköti az a rongyos, kékes folt, amelyet a háztömegek irnak a látóhatárra, őt egészen elfoglalja a csodálatos tűz, amely az utolsó alkonypírból elévillan, a felhők gombolyagának alakja, egymásba torlódása, gyengén elütő, sajátos színe. A festő a jelenségek vizsgálásánál, szemlélé-

sénél nem úgy gondolkodik, mint az a költő és semmiesetre sem fogja ugyanazt kifejezni akarni, amit a költő. Ha ez a beszéd kifejezési eszközével dolgozik, úgy amaz a festés kifejezési eszközeit használja. S mindjárt a természetadta jelenség megfigyelésénél eltér az útjok: ami a költőnél a szó, a fogalom, az a festőnél a szín, a forma, a vonal stb. Amit az írónál logikának, gondolkodásbeli törvénynek nevezünk: tehát a fogalmak helyes egybeillesztését, azt a festőnél merőn más formában

találjuk meg: nála a logika színek, formák, valörök, tónusok, vonalak helyes egybeillesztéséből áll.

Mednyánszky tájképei is tisztán a festő természet-szemléletének szülöttjei. Egyik képe, a *Virágzó Fák* című, e részben nagyon tanulságos. Egyszer egy elhagyott temető mellett sétált, ahol néhány fa és bokor javában bontogatta virágait. Alattuk, felburjánzott fű közepette, húzó-dott meg néhány dűledék — fakereszt, szegényesen, gondozatlanul. Ime oly tárgy, amely az író kezén rögtön érzékeny és megható pontot kap. Az író e korhadó fakeresztet fel-diszíténé reflexióival, sőt talán még történeteket is

ELMÚLÁS.

fűzne hozzájuk. Mindenesetre kidomborítaná a virágzó fák és korhadó fejfák kínálkozó kontrasztját. Mednyánszky azonban festő létere másként nézte meg, másként formálta képét. A korhadó fakeresztnek ezen a képen szerényen megvonulnak, nincs rajtuk semmi point. A diadalmas élő fa és a holt ember korhadó fejfájának olcsó kontrasztja sem jut kifejezésre e képen. Nincs benne semmi novella. Nem elbeszélni, de megnézni való kép lett belőle. Festői kép.

... Van Mednyánszkyban is eszme s mily bőségben! De csupa festői eszme.

Egyszer egy messzenyúló rónaságra vetődött Mednyánszky. Este volt s borus az ég. A sík mezőn semmi feltűnő geológiai forma sem látszott: aszott perje nőtte be rongyos foltokban a síkság egyes darabjait, abból itt-ott kikandikált a láp vizének síma, fényes tükre. Erről képet festett Mednyánszky, *Lankás* címmel. Miben ment túl Mednyánszky a természetképián, azaz mely természetadta jelenséget fejlesztett a képen, mint festőileg fontosat? S így első sorban feltűnik nekünk az a nagyszabású téralakítás, amely e képnek egyik legnagyobb erőssége. Ha a való-

ságban ott látta a messze elnyúló rónát, úgy a képen ennek végtelenbe nyúló nagyságát azzal tudta kifejezni, sőt fokozni, hogy alacsonyra vette a látóhatárt s e fölé magas, formáiban gazdag felhős eget festett. Ezek a felhők lapidáris formáikkal szintén a messzeségbe nyúlnak, a szélesen odahúzott ecsetvonások pedig szinte vezetik a tekintetet a végtelenbe merülő látóhatár felé. A láp vize jellemezhető lett volna apróbb, szakadozott, világos foltokkal is, de ezen a képen ez a víztükrör is nagy foltokat ír le, amelyeknek intenzitásáról a szem arra következtet, hogy ezek a vízfelületek is jelentékenyek, ami által a rónaság hatalmas, széles jel-

OLVADÁS.

leme ismét megnövekszik. Minden arra tör ezen a képen, hogy az óriási tér, amely lomhán hever a borus ég alatt, kolosszális terjedelmében kifejezésre jusson az aranyráma keskeny keretei közt is.

Őszi táj egy másik képének a címe. Valahol Északmagyarországon láthatta Mednyánszky, magasan fekvő hegyes vidéken, ahol az őszi egészen más színekben jelentkezik, mint nálunk a mélyen fekvő lapályon. Az őszi ott hirtelenebbül szállja meg az erdőt: a fák és cserjék még teljes lombdíszben állanak, amidőn a dör már sárgára csípte leveleiket. Nálunk a lapályon az őszi lassúbb járatú; egyenkint pergeti le a leveleket

az ágakról s mire a levelek megsárgulnának, legtöbbjük már le is hullott. Bűvös sárga és piros színhalmazat egy ilyen felvidéki őszi erdő, főképp ha a millió sárga levélnek tömör kék hegy, tömör kék ég adja a háttérét. A hegy és ég e tiszta kékje ugyanesak a felvidéki tiszta levegőnek jóvoltából bírja pompázó színét. Ezt a két színt versenyezteti egymással Mednyánszky ezen az *Őszi táj*-on. E tájképen e két szín a döntő. Ezek adják meg a legfőbb jellemvonást. Velük él-hal a kép. Mednyánszky tehát oly erővel hangsúlyozza ezeket a színeket, amilyennel csak lehet. Fokozza a tüzüket, intenzitásukat: a legvilágítóbb sárga

TALÁN JÖN VALAKI . . .

mellé kerül a legmélyebb kék, a végsőig erősítve, fokozva nemcsak a szín élénksége, hanem az ecsethúzás szilaj ereje által is. E két szín a feszültség legmagasabb fokán áll egymás mellett, akár csak két ellentétes villámáram, amely már közel van az explózióhoz. Ezáltal a merészen kormányzott feszültség által oly élet szökik a tájképbe, amilyen erejűt ritkán láttunk.

Egy *Téli táj*-án temérdek fa áll egymás mellett, fiatal erdő szélén. A törzsek még nem fejlődtek hatalmasra, úgy, hogy az egész erdőkép jóformán ágak szövvénye, a törzsek nagy for-

mái nélkül. Ezekre az egymásra fonódott, összekuszált ágakra a hópihék milliói hullottak s szépen megmaradtak a legfinomabb galyaeskán is. Közeledik az alkonyat s a hó kékes reflexszel szövődik által. S most oly kép áll elő, mely emlékeztet a gótikus templomok áttört kódíszeire. Mednyánszky kezén ez a természetadta jellemvonás gazdaggá, mindenekfelett uralkodóvá lett. Valóságos labirintje támadt így az összefonódó galyaknak, amelyeknek hópárnái ágról-ágra, hajtásról-hajtásra, galyaeskáról-galyaeskára vonulnak, fehér esipkedísszel ékesítvén fel a képet, és amint egymás felé hajlanak a galyak, amint összeérnek és szétválnak: oly ritmus van benne, amilyent a nyári vetés enyhe ringásán látunk

FENYVES.

Egy finom festői jellemvonás van ily* kristálytisztán, meggyőzően elő adva.

... Mednyánszky felette sokoldalúan tanulmányozta és tanulmányozza a természetet. Ez minden változatának alapja. Hogy stílusát megértsük (egyéni stílushoz csak a legbehatóbb természetszemlélet vezetheti a festőt), gondoljunk vissza a Virágzó Fák-hoz készített stúdiumokra. Ott természetes nagyságban festett le gouache-festékekkel virágos galyakat a legpontosabban. A Virágzó Fák című képen egy-egy virág már csak egy ecsetvonás, sőt egyetlen odapötytentyett foltból a virágok egész sora alakul. Természetes, hogy csak az érthet az ilyen odapötytentyetéshez, aki előzőleg a legbehatóbb tanulmány révén tökéletesen ismeri a virág minden jellemvonását.

Amit itt a virágról mondtunk, ugyanaz áll a fa lombdiszéről, a szikláról s az ebből alakuló sziklarendszeréről, végre a hegyről, sőt a hegyrendszeréről. Szélesen összefoglalni s egyszerűre adni a részletek együttes hatását csak ily tanulmányok után lehet. Mednyánszky így szerezte meg bámulatos összefoglaló és egyszerű előadását.

... A ritka intenzív természetszemlélet még egy tehetségét fejlesztette csodálatosan: szín-, forma- és vonalmemóriáját.

PIHENÉS.

TÜKÖR.

E képek, amelyek oly megragadóan tolmácsolják a természetet, mind műteremben készülnek, tehát nem a model nyomán. Sokaknak tört bele a fejszékük az ilyen vállalkozásba. Mednyánszky-nál azonban megszűnt itt is minden nehézség. Az egész élete festéssel telt el s miután oly ki-merítően képes magába szívni a természeti jelenségek képét, mint kevés más ember, memóriája és természet-vázlatai kiépítik számára a modellt.

DRÓTOZNI!

Erre különben képeinek megalakításánál nincs is nagyon szüksége, mert művei nem természetleírások, hanem a természet döntő jelenségeit mutatják, sommázva, egyszerűsítve, kiemelve azt, amit egyénisége fontosnak vél, fokozva azt, amit hangsúlyozni akar, kivette azt, ami csak inventárium volna s mint ilyen, fölösleges lom.

Sokan félreértették stílusának e jellegét. Midőn Mednyánszky a köd atmoszferikus jelenségeit adta így elő a maga festői sajátágaiban, ködembernek nevezték el, aki csak a párafátylon át képes a világot nézni. Volt idő, amikor sokat tartózkodott a Tátrában s lenn a Karszton és Montenegróban, az óriási sziklaszerkezetek közt: néhány képén meglátjuk, minő gazdag kincsét fedezte ott föl a színes reflexeknek. Ekkor azt mondták, hogy Mednyánszky opál tónusokban látja a világot. Végre a felvidéki ős intenzív színei, e szín tüze ragadta meg: ekkor azt mondták, hogy szín-

orgiának látja a természetet. A ködemberből így vedlett át tűzemberré, anélkül, hogy tudta volna. Pedig ama ködös, párás képek és a világos tüzes képek egyazon természetszemléletnek hű tolmácsai.

Kétségtelen, hogy bizonyos fokig változott a kezeirása. Ha egybevetjük régibb és legújabb képeit, az előadás frissességének fokozódását látjuk. Ez talán valószínűtlennek hangzik, mert hozzá vagyunk szokva, hogy a fiatal ember frisebb szemmel lát, mint az idősebb. Mednyánszky-nál ennek is megvan a maga oka. Azt a gazdag tőkét, amelyet évtize-

deken át magának felhalmozott, egyre pazarabb kézzel kezdi tékozolni. Előadása tehát hirtelenebb ma, mint azelőtt, vonásaiban szinte látjuk a kincset szóró kéz széles mozdulatát. Tíz-tizenöt kép támad egyszerre, egyazon időben, mindenütt más-más problémák vannak kitűzve s játszva, gyorsan megoldva. Vagy talán csak nekünk látszik úgy, mintha játszva oldaná meg e feladatokat. Ha behatóbban nézzük ecsetje sáfarkodását, talán arra a meggyőződésre jutunk, hogy energiája talán türelmetlenebb, hogy idegei talán feszültebbek, formáló vágya szilajabb, mint annakelőtte. Néha hajnaltól éjfélhig dolgozik megszakítás nélkül egy tucat nagy képen egyszerre. Ha az egyiknél fizikai kimerültség fogná el: hirtelenül felfrissíti őt a másik kép problémája, újságával izgatja, cselekvésre kényszeríti.

Festő, aki csak festés által tud üdülni, pihenni. Stílusa azáltal nagyszabású, hogy mindig nagy egységeket ad, elemezzük akár a szín, akár a vonal, akár a folt vagy tónus értékeire nézve. Tekintsük meg nagy képeinek ama pompás solitair fáit: minő organikusan

SZÁLFÁK.

ÁRADÁS.

és egy szuszra bonyolódik ki ecsetje alatt a törzsből a temérdek galy, a fonadékos, kuszált ágacskák szálai. Nem érünk egy képen sem olyasmit, mintha részletekben készült volna. Az est opálszíneiben vibráló hegyderék is akár egyetlen ecsetvonásra termett volna meg. Mindíg az egész képet festi, a szó legszorosabb értelmében, biztos fantáziával, amely tudja, mily fokig kell fejleszteni a képet ma, hogy holnap ismét az egész megkapja a maga új átfestését. Ritka és egészen egyéni jelenség Mednyánszky a magyar művészetben. A saját magának őse. A magyar felvidékbe nyúlnak élete fájának gyökerei: annak természetvilágán nevelte önmagát nagygyá.

KÖD.

V.

Mednyánszky képein, már a fiatalkori próbálgatásokon is, meglepő és hibátlan a ritmusérzés ama természeti törvények iránt, amelyek szerint a föld nagy nehéz masszája a fatörzsökön keresztül egészen a legfinomabb csipkeszerű ágazatig ritmikusan szétosztódik.

Ez az alapja valamennyi kompozíciójának. Ennek a ritmikus megszólásnak, ennek a finomodásnak következetes keresztülvitele (néha bizony a sablonszerűségig) nincs megzavarva egyéb masszák által egyetlen képén sem.

Hegyei, a ritmus szerint, csakúgy megvannak építve, mint fái, bokrai. A nehezebb mindig természetes helyén, alul van s látható, valósággal érezhető a könnyebbedés fölfelé. A természetben, e ritmus törvény ellen, akad kivétel, például bizonyos vulkanikus képződések, — de ezek, vétvén a statikai szabályok ellen, úgyszólván nem is természetesek. Az őstípus soha nem vét a nehézkedés törvényei ellen, — nem vét Mednyánszky sem. Érti a hegyek strukturáját, érti a természetet. Képein mindig ott van, legalább is a valószínű. Hegyet föstván, a nehézkedés törvényeinek megfelelő őstípust festi; partjai, dombformái a víz és az eső hatása által, minden egyéb hatás kizártával keletkezett partok és dombformák, amelyeken a víznek szabad működése matematikai pontossággal kitünteti a statikai törvényeket, valamint a különféle tömörségű rétegek hatását a külformára.

Lényeges dolog ez. Ezt a festőnek, ha tájképhez nyúl, annyira tudnia kell, hogy munkaközben már ösztönszerűleg érezze. Ami az anatómikus preparátum az aktrajzolónak, az a terrenum tanulmányozójának az ilyen diluviális képződés, amelynek igazsága csakúgy ott van az útszéli árokban, mint a Kárpátok formációjában.

És ez az, amit Mednyánszky pompásan tud, amit szuverénül érez.

Partjai, dombjai, hegyei helyükön állanak, még ha nem természet után fösti is azokat. Kompozícióiban ez a tudás, ez az érzés vezeti.

A fák között is, jellegzetesen, csak azokat a fákat szereti, amelyeken ez a ritmikus matéria szétosztódás egész a csipkeszerűségig a leg-

következetesebben mutatkozik; szereti a bükköt, a hársat, a gyümölcs-fákat (ezeken legtisztább a ritmus), szereti a fűzet, az ákácot s a primitív formájú fenyőt; a színben s formában vaskosabb, egyforma tölgyet ereje miatt szereti; kedves neki, formája és színe révén, a nyír.

És mindezt inkább tavaszkor, még inkább őszkor; a dús lombozatu nyár nem igen csábítja, mert nem szereti, ha a tömött nagy zöld masszák átmenet nélkül körvonalozódnak az égen, ha valósággal belénehezednek a levegőbe.

Kedves néki a természetben előforduló minden olyan pregnáns jelenség, hó, fagy, dér, olvadás, rekkenő hőség, ami nem csupán a szemre, de a bőrre, a szaglásra is hat. Gyönyörűség néki, például, amikor őszi erdőben, eső után, a csirázó gomba illata terjeng — s ez a gyönyörűsége ott látszik a képen és szinte érzi a csirázó gomba illatát az is, aki azt a képet nézi.

Hogy melyik a legkedvesebb vidéke?

Talán mégis a Vág völgye, az Alsó-Vág völgye, amely olyan egyszerű és nagy.

Említsük meg itt, hogy alakos képein (csavargók, munkások, paraszt suhancok, délceg magyar legények, pitoreszk vén zsidók) az izlésnek ugyanazt a fejlődését tapasztaljuk, amelyet nyomon követhetünk tájképein.

Eredetileg a lélekben, formáikban és egyéb vonatkozásaikban egyszerű emberek voltak kedves témái; később, — éppúgy mint tájképein már az őszi pusztuló túlszínes természet kedves előtte, — a régi race vénei, az emberi romok érdekelték s a vénhedés életfilozófiáját próbálgatta ecset alá fogni.

A KURÁTOR.

VI.

Tulajdonképp, mi is hát a magyar piktura?

Ha jól a kérdés mélyére nyúlunk s iparkodunk reálisan, a lehető legegyszerűbben válaszolni: magyar piktura az, amely a nagy-alföld táji és néprajzi sajátásaiból szedi színeit és formáit.

Milyenek az Alföld jellemző színei?

Mindenekfölött egyszerű, roppant tartott és tartalmas szürkékből s barnákból kiinduló az Alföld színskálája. És ugyanezeket a színeket találjuk a népviseleten is. Jellemzően ilyenek az egyszerűen meszelt házak, ilyen a ház bévül s ilyen a környéke; ilyen józanul egyszerű, nem rikító, nem kiabáló még a kedves ló szerszáma sem, és nem rikít, inkább sötét azon a kevés helyen, ahol használják, a kék, a vörös, a zöld is. Az eredeti magyar népviselet majdnem komor. A formák egyszerűek, nagy vonalúak, de ezt a vonalat, az egyszerű formaképzést olyan finom ritmusérzés vezeti, hogy pótolni képes más vidékek sokkal változatosabb, sokkal gazdagabb formáit. Némi túlzással ráfoghatnók, hogy az Alföld művészmestere a Tisza, amint például Egyiptomot a Nilus nevelte művészetében is.

A GAVALLÉR.

Sehol a Tiszaparton kiesínyes, szögletes formák, — nagy ívekben vonul az egész s ez ívek itt-ott olyan szabályosak, mintha eirkalommal konstruálná őket a természet. Hasonló jellegűek az alföldi sóstavak és moesarak: sziget nélkül, lágy átmenetű széles foltok, lapos partokkal. És éppen ilyen egyszerű, formában széles az építkezés, ilyenek a háziipar termékei. Dominál a sík és a kör. Hasonlóan széles, egyszerű volt az ázsiai őshaza vidéke...

A síkság, mint a tenger, mindenütt egyforma az először rajta végig

AKI LÁT.

tekintőnek. Sehol olyan kimagasló valami, amely egy vidékét más vidékétől megkülönböztetné, — nyilván ez magyarázza, hogy a kezdődő magyar pikturának, a könnyed zsánerfestésen kívül, csak egészen széles, az emberi história eseményeihez alig fűződő motivumai vannak, olyan motivumok, amelyek korhoz ninesenek kötve, igazak örökké.

Valami hasonló mutatkozik az építkezésben is.

A fajmagyar, mint többi mongol testvérei, nem ismeri a monumentális építkezést. És nem véletlenség, amit éppen itt kell analógiára megemlítenünk, hogy a magyar költészetet tér és idő fogalma nem korlátozza; poézisünkbe monumentálitást az visz, hogy foglalkozik az örökké

emberi szenvedélyekkel és azt, mint népdalaink is tanúsítják, hangulatos nagy tájleírások keretébe foglalja, amelyek ősieik. Esik, nap süt, köd van, stb... A hisztórikum iránt, ami bizony ennél mérhetetlenül kiesőbb, fajmagyarnak esekély az érzéke s éppen ebben nyilvánul a mongol fajnak az a magasztosabb, átszűrtebb filozófiája, ami előtt az ember olyan csöppség, olyan semmi... Jusson eszünkbe, hogy viselkedik a fajmagyar paraszt a halállal szemben!...

A síkság, — az a magyar.

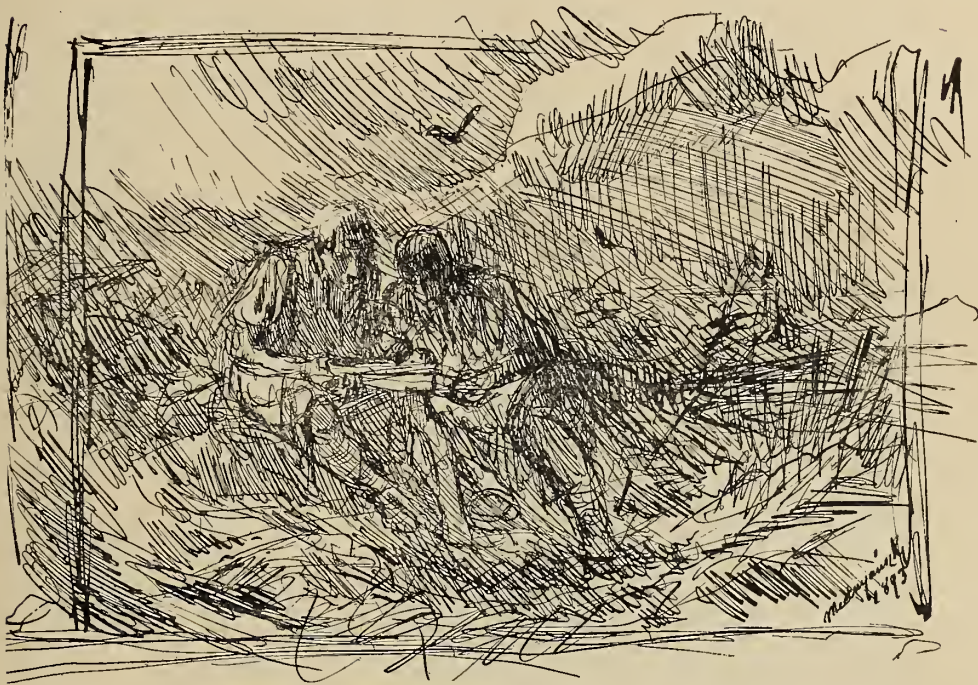
Magyar pikturáról szólván, ne feledjük, hogy a fajmagyar nem ért

KÖNYÖRGÉS.

a kőanyag megmunkálásához, az ebből termő formáknak nyoma sincs a magyar házban; a sár, az agyag s a fa tanítja, — ez jellemzi ornamentikáját, stílusát. Színe s formái: az Alföld. És ott, a síkságon kell magyarázatát lelnünk az annyira jellemző «ember kicsinylésé»-nek, — maga után nem akar hagyni nyomot, minek, hisz' ő maga él tovább halála után is!...

Messzire elmehetnénk, ez irányba fűzvének okoskodásunkat. Szólhatnánk a síkság befolyásáról az állam-alakításra, a társadalom fejlődésére, keresvén az ősnomád jelleg nyomait mai civilizációnkban s fölállíthatnók

AZ IDŐ.

ellentétül, hogy a hegyi fajta mennyire ragaszkodik az ő kis völgyéhez, amelynek bércein túl alig lát.

Mednyánszky, színben és formában már a Felvidéken kereste azt, amit teljesen az Alföldön talál meg.

Szolnokon ismeri meg a fajmagyart, s mint maga vallja: «Ideálját leltem meg annak, amit népnek képzeltem».

Ember dolgában, típus tekintetében, sohase szerette a hosszú arcélű tiszta árját, mindig a magyaros típusok vonzották, a mongol-árja.

Az Alföldön találta meg dél-oroszországi és kasztíliai spanyol

impresszióit, az Alföldön lelt azokra a színekre, amelyeket Párisban csudált Munkácsy interieur képein.

Mindamellett, hogy az első évek benyomásait a hegyes Felföldön nyerte, az üde zöldek, a kéklő hegyek és az élénk színű virágos rétek hazájában, — ösztönszerűleg, mindig az egyszerű barnaszürke színskálát szerette, a szép Tátrát is csak felhők között vagy borongós szürke időben; mindig inkább a lombcs fát, holott a fenyő honában élt; az esős időt, a hóolvadást, — még a kék és zöld hegyi patak is csak áradt, sárga állapotban, olyan tiszaszerűen volt kedves néki.

A DUNAPARTON.

VII.

Szembetűnő Mednyánszky képein, kivált az utóbbi nyolc-tíz esztendő folyamán föstött képein, az összefoglaló természetszemlélet, a pompás festői szintézis.

Ösztönszerűleg, vagy öntudatosan, a legtöbb művész iparkodik megtalálni s alkotásain érvényre juttatni azokat a titokzatos tényezőket, amelyek a látott dolgok végtelen tarkasága mögött, mint igazi hangulatterjesztők rejtőznek.

Ismerjük a színek fiziológikus hatását az idegekre. A vörös izgatja a bikát, kék üvegharang alatt az ideges ember megnyugszik; a különféle színű fény, még részben ki nem derített, de kísérletileg határozottan észlelhető vegyi hatásokkal bír.

Tudjuk továbbá, hogy az átöröklött, a bizonyos formákhoz és színekhez kapcsolódó fogalmak és szimbolumok minden ember bensejében az öntudatlan érzéseknek egész világát alkotják s külső, reájuk vonatkozó érzéki hatások révén ébrednek öntudatra, de olyan öntudatra, ami valósággal álomszerű; az ember nem tudja róluk, honnan erednek s hol végződnek, de éppen ezáltal a lelket rejtelmes hangulatba ejtik.

TÉL.

Vannak, akik a reinkarnációban keresik ennek a lelki folyamatnak a magyarázatát; minden valószínűség szerint, része van benne a fizikai átöröklésnek s talán az agysejtek ősrökségének tekinthetjük. Annyi bizonyos, hogy, például, a ló nem csak mint állat hat az emberre, de láttára elménkbe ötlük a menés fogalma, látjuk a csataparipát s elképzeljük a harci diadalt... Viszont, mennyivel tárgyilagosabban nézzük, például a ritkábban látott rókát!

Ez indíthatja arra a művészt, hogy ösztönszerűleg vagy öntudatosan, a látott dolgok tarkaságában azt húzza alá, — kikeresvén magának, — ami legkifejezőbben tartalmazza éppen azt, amit ő az egészszel szemben érez.

Ez az önkényes hangsúlyozás vezeti el azután a művészt, minden művészt, az ő egyéni stílusához.

Öntudatosan folytatva e jelzett irányban a keresést, a művész olyan szintetikus természetlátásra tehet szert, hogy annak segítségével már maga magát, egész egyéniségét híven kifejezheti, akár írásaiban, akár főstészetében, akár szobrászilag.

Lényegében, ez minden művészi törekvés végcélja. Hiszen mindenki csak maga magát adhatja, kiki csak annyit, amennyi benne vagon.

Igy, egyéniségét keresve és megtalálva, jutott el Mednyánszky az ő művészetében ahoz a szuverén szintézishez, ahoz a remekül összefoglaló természetszemlélethez, amely java alkotásait jellemzi.

VALAMIT KÉNE KEZDENI! . . .

VIII.

Foglalkozunk most Mednyánszky művészetében a mesterséggel.

A kép fogalma: bizonyos elemek (víz, föld, levegő), tárgyak s lények csoportosítása úgy, ahogy e csoportosítás révén egy-egy cselekményt, gondolatot, érzést vagy hangulatot akar a művész kifejezni. És ebben különbözik a kép fogalma a fotográfia fogalmától.

Hogy miként csoportosítja: az lesz művészetében az egyéni.

Mednyánszkyknál bizonyos térbeli beosztásokat találunk, amelyek egészen eredetiek s vannak éppen ilyen eredeti, művészetét különösen jellemző foltbeosztásai is.

A saját különös térbeli beosztásai és foltbeosztásai révén végzi a festendő tárgy jellegzetes térbehozását, amire eleinte öntudatlanul, később öntudatosan nagy súlyt fektetett.

Képein jellemző a nagy szilhuett.

Ezt, gyakran, minden más szükséges kvalitás elhanyagolása árán is kereste, annyira, hogy olykor a már sikerült kész színhatást is föláldozta, keresvén tovább a szép szilhuettet, hogy megfeleljen a statika természetes követeléseinek, hogy a súlyos tömegeket alul helyezze el s az anyag fölfelé finomodjék bizonyos stílus szerint, hogy

A MŰVÉS Z JE G Y Z E T K Ö N Y V É B Ő L .

képe, mint folt-ornamentika, akármilyen helyzetben, szemnek kellemes legyen.

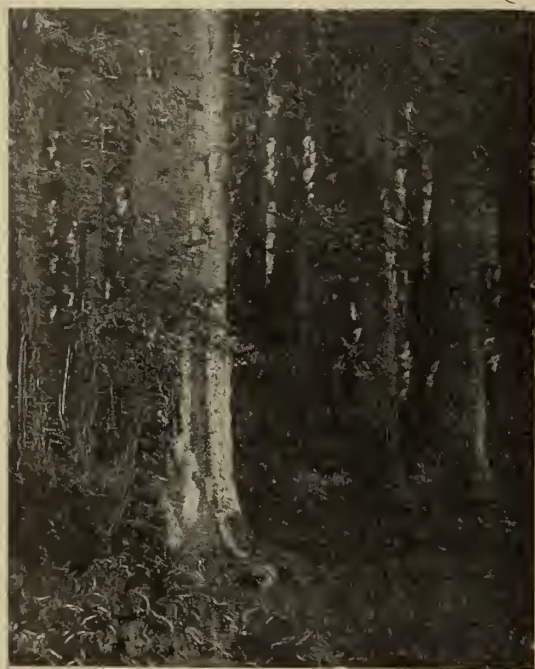
És ezt, mint maga is vallja, soha senkitől sem tanulta, ennek a megérzése véle született.

«Amennyire ki volt bennem fejlődve a stílus-érzés a képre nézve» — mondotta nekünk egyszer — «annyira hiányzott az belőlem a képfaragók, az építők munkáival szemben.»

Csodáljuk képein a festői ritmust.

Mi az a festői ritmus? ... Az arányosságba beléhozni az arány-

talanságot úgy, hogy az arányosságnak, a szimétriának megnyugtató monumentális hatása érvényesüljön anélkül, hogy azt az aszimétriának, az aránytalanságnak beléhozott változatosságai megzavarnák. (Egy faszorban, például, ott kapjuk az elengedhetetlen aránytalanságot úgy, hogy művészi legyen a monumentális arányosság.)

A TEMPLOMBAN.

Az arányosságnak gazdagítása a véle organikusan összefüggő nemarányos elemekkel, visszavihető bizonyos szám- és térarányokra, amelyek a természetben az ásványok (jégecek), növények

és állatok fölépítésénél mindenha érvényesülnek^r (7—1; modulus; goldenerschnitt). Erre a ritmusra törekedett Mednyánszky, keresve keresi ezt minden képén.

És ezzel harmoniában van, ennek megfelelő a színezése is, amit röviden úgy magyarázhatunk: ott, ahol a forma könnyűséget ábrázol, színben is a könnyebb tónusokat keresi, és viszont.

Térjünk még egyszer vissza a ködre, a Mednyánszky kedves ködjére, mesterség szempontjából.

Legjobb csoportosító a köd. Legmesszebbmenő szabadságot nyújt a művésznek, hogy bizonyos tárgyakat kidomboríthasson, másokat kényekedve szerint alárendelhessen, ornamentális hatásra és hangulatra

ESŐ.

ARATÁS.

szabadon dolgozhassék anélkül, hogy ezt a valószínűség rovására cselekedné. Ködben tartott képen egy csoportra, egy alakra, valamely egyes fára vagy egy-egy előtéri részletre lehet öszpontosítani a teljes hatást. A köd olyan tetszésszerint alkalmazható, olyan kényelmes háttér, amivel a művész elnyeletheti mindazt, amit lényegesnek nem tart; szolgálja a köd a művész szándékát még azzal is, hogy misztikus mélységei a képet is izgatják.

Ezért szereti a mi művésziünk a ködöt, s e szeretet mily harmonikusan illik abba a jellemzésbe, amelylyel róla, mint művésztől és emberről, művészete szolgál.

Szereti a ködöt, mert az az ő művészi szabadságát tetézi. A ködben mi sem köti, mozgathat, cselekedhetik szabadon, szinte korlátok nélkül, anélkül, hogy bármit a valószínűség rovására cselekednék.

Ne feledjük, hogy Mednyánszkynek mint koloristának is kiváltképpen kedves lehet a köd.

Ebben, látszólag, ellenmondás van. Pedig nincs. Nem csupán a Delacroix-k tartoznak a koloristák közé! Lehet olyan temperamentum, mint például a Mednyánszkyé, amely a szürkékben keresi meg s leli föl a maga színorgiáit! Napsugarak¹ hatása

alatt a köd a színek tündérvilágát tartalmazza, minden kis páracsepp megannyi szivárványforrás, és képzelhetünk-e szebbet, színben, ragyogásban, misztikusban magasztosabbat, mint éppen a ködön áttörő napsugár!...

Következik Mednyánszky fakturája.

A XIV. és XV. században a vízfestéssel rokon tempera volt azoknak az egyszerű, világosan gondolkozó emberek természetének legmegfelelőbb festőanyaga s jobban is kezelték a temperát. Utánuk azonban már komplikáltabb emberek következnek, Lionardo alig nyúl temperához s még falon is olajjal dolgozik; Tizián, Veronese, a renaissance többi óriásai kezdik kutatni s remekbe használni az olajnak végtelen lehetőségeit és esélyeit... A Davidok és Kaulbachok kora ismét a régi

MI LESZ ?...

egyszerű modorral kacérkodik, de keservesen szárazabbak, míg végre Géricault, a Radeau de la Méduse szerzője (1819) az olaj szabad kezeléséhez tér vissza diadalmasan. Utána a festésmódok mindinkább változnak, sőt különféle festékanyagot együtt alkalmaznak úgy, hogy a legmodernebb kor egyes képein a leggyakorlottabb szakértő is alig képes meghatározni, mivel és hogyan készült az a kép. (Például az ultramodern Maxence képei.)

Bizonyos értelemben bizony Mednyánszky is az ultramodernek közé sorozható.

Megállapítható, rendes, ismétlődő eljárási módszere nincsen. Minden képe más és más eljárás eredménye.

EZÜSTÖS ERDŐ.

Tudjuk például, hogy Paáll László vagy Munkácsy, bitumbe, fehér vagy okker pasztába dolgozott; Velasquez mindent szürkébe festett alá s a még nedves szürkébe rakta színeit; Rembrandt rendszeren át- és átfestette egészben s részben vásznait, amíg így elérte az akart erőt és hatást; és viszont tudjuk, hogy Lionardo eljárása kitalálhatatlan.

Ilyen kitalálhatatlan még azoknak is, akik egy-egy képét készülni látták, a Mednyánszky eljárási módja is.

Hogy mivel dolgozik?

Mindennel. Üvegdarabokkal, körmeivel, az ecsetnyelével, sőt olykor — magával az ecsettel is.

De megpróbált minden eszközt s többé-kevésbbé hozzátanult valamennyihez.

Kezdte a legegyszerűbb s legközönségesebb eszközökkel, ceruzával, krétával, szénnel, vízfestékekkel. Szerette a végtelen fakturájú ceruzát, amellyel olyan különféle hatásokat és előadási módozatokat lehet gyakorolni. Szívesen babrált a már bajosabb szénnel, amivel konkrét formát alig lehet kihozni, de sok benne a poézis, de önként a tónusra és festői hatások keresésére indít. E két eszköz közé esik a kréta s ő kísérletezett azzal is. (A beckói kastélyban őrzik kegyeletes kezek, a kedves «Janka», vagy tíz-tizenöt színes krétarajzát.) A vízfestékekkel kevésbé barátkozott

NINCS MUNKA.

DALMÁT PART.

össze; ösztönszerűleg érezte, hogy az magában véve néki túlságosan egyszerű, azzal nem lehetséges az a sok közvetett előkészítés, az a fokozatos fejlesztés, amit már kezdetben annyira szeretett.

Az olajfestés eljárásával Münchenben ismerkedett meg.

Kitanulta, kileste az olajfesték fizikai tulajdonságait s rájött, hogy az eljárás művészi titka a festék fokozatos fölrakásának a módjában vagyon; a fölrakás egymásutánja, és ecsettel, késsel vagy más szer-zámmal történt eszközlése annyira különféle, de annyira egyéni lehet, hogy pusztán ebből rögtön ráismerünk egy-egy művész munkájára.

EST.

Festésmódját kinek-kinek temperamentuma irányítja. A gyorsan határozó emberek a legegyszerűbb s a legközvetetlenebb eljárást keresik, így Goya, vagy Matejko. Mennél szövevényesebb, ellentétekben mennél gazdagabb az egyéniség, annál bonyolultabb s kalandosabb művészi eljárásának a módja is; például a nagy hollandusok, például Lionardo, s a modern Delacroix.

Míg az egyszerű gondolkozású ember két pont között csak egyetlen egy összekötő utat lát, a komplikált s ellentétekben mozgó elme száz út között csak éppen az egyenest nem látja. A finomult érzékűek minden anyagot ösztönszerűleg, az illető anyag tulajdonságait leg-

hívebben kifejező módon festenek: simán a vizet, levegőt vékonyan, puhán a haját, fatörzset ripacsos kérgesen, szóval úgy, hogy az anyag felülete, szíldrdsági foka, ásványi, növényi, állati eredete már a kezelés által is megkülönböztetve legyen.

Az érzékek finomulása azonban, idővel s gyakran az egyszerűen gondolkozó egyenes eszű embereket is a próbálgatások és furfangos eljárások ingoványai közé vezeti, mert a mindig tökéletlen anyag, már finomult érzékei követelésének mind kevésbé felel meg. Akiknek a zöld eléggé sohasem tüzes, veressel preparálják azt, hogy e látszólagos ellen-

HARAGSZIK AZ ÉG.

téttel fokozzák erejét. Akiknek a víz nem elég átlátszó, akiknek a felhő soha sincs eléggé távol, akiknek az emberi bőr sohasem eléggé meleg: ezeknek pótlására a színek keverésével, az ellentétek szomszédosításával, a szinte lehetetlenségekkel valóságos alkímiát űznek, versenyezve, ki találja meg a bölcsék kövét, aranyat ki tud csinálni?...

Ezek közül a színalkimisták közül való Mednyánszky.

De nemcsak a színekkel való boszorkánykodás révén, nemcsak a különféle füstékrétegek szakszerű egymásfölbe rakásával lehet különös hatásokat elérni: a festményfelület annyiban is fontos, hogy különféle hajlású síkok különféle módon fogják föl és sugározzák vissza a fényt

s így sajátos életet és jellemző plasztikát képesek adni a főstmény, illetve a kép bizonyos megfelelő részeinek. Ezt egyesek, újabb időben, szinte a dombormű-hatásig fokozták (Piloty, Hachette).

És ilyesmire szívesen törekszik a mi művészünk is; ilyenkor meszterkedik a vakaró késsel, a spahlival, ilyenkor dolgozik körömmel, tört pengéjű bicskával, üvegcserepekkel.

ERDŐ SZÉLE.

IX.

Nincs szándékunk Mednyánszkyt a teljes tökéletesség mintaképének feltüntetni, hiszen akkor nem volna művész, hiszen akkor nem volna olyan élő. De szeretjük talán a hibáit is, mert éppen azok révén egyénibb, azok révén teljesebb.

Lássuk tehát a hibáit.

A telivér művész, éppen azon temperamentumnál fogva, amely művészsze avatta, bizonyos hibákban leledzik, amik úgyszólván a temperamentum viszáját képezik, de hozzátartoznak szervesen, kiegészítik, véle organikusan egyek.

Igaz, hogy e hibákról leszokhatik a művész anélkül, hogy talentuma megsínylené . . .

A gyorsan látó és mohón emésztő művésztemperamentum jellemző hibája, hogy nem ritkán fölületes, de viszont (bár oly szívesen mentegtetném a mi művészünket!) a tépelődő, a határozatlan, a keresgélő temperamentum, az ő termelésében zavaros, gyakran meg sem érthető. Ez utóbbiak még akkor a legvilágosabbak, amikor tisztán a hangulat vezeti őket; a gondolatban menthetetlenül ösvényt vesztenek, eltévednek. Ez utóbbiak felfogása, valamint kompozíciójuk s előadásuk sokáig ingadozó és megesik gyakran, hogy kielégítő megállapodásra soha nem jutnak.

Az ingadozók, a keresők sorából való Mednyánszky.

Fejlődése lassú volt, kísérletei olyan változatosak, hogy régebbi képei megtévesztik a szemlélőt: alig hinné az ember, hogy az a sokféle munka egyazon kéz írása.

Közelebről vizsgálva, mélyebben tanulmányozva, mégis észrevehetjük, hogy egy változatlan alaphang vonul át Mednyánszky egész *œuvrején*; fejlődése és munkája minden időszakán megtaláljuk az öntudatlan «én»-t, ami annál erősebb, mert éppen oly sok megpróbáltatáson edződött át.

Az ilyen, a Mednyánszky-fajta keresők többnyire igen sokat dolgoznak, de aránylag keveset termelnek; a termelés egyenlőtlen, s hosszú

küzködés eredménye az az egy-két úgyszólván véletlenül sikerült darab. Mednyánszky azonban e tekintetben is kivétel, nem végzett olyan próbálkozást, amelynek egy-egy maradandó becsű eredménye ne lenne. És végre is, az a Mednyánszky, akit ma a magyar művészet mesterei közé számítunk, annak a sok-sok kísérletezésnek a révén lett azzá, aki.

A valamirevaló művész, legyen író, képfaragó vagy festő, ösztönszerűleg birkózik a saját gyöngeségeivel, vagy iparkodik azokat legalább is leplezni, és ez magyarázza azt a magában véve ellenmondásnak látszó tünetet, hogy gyakran éppen a legingadozóbb, a minden túlmerész

ÚJPESTI KIKÖTŐ.

lépéstől leginkább irtózó művész dolgaiban találunk brutális ellentétet s bizonyos keménységet. E brutalitás az erőre törekvés salakja s Mednyánszky egyes vásznain akad erre példa.

A korosodó művészek munkáján, szinte kivétel nélkül, megállapítható a keménységre lejtő hajlam. Így volt ezzel Tizián, így járt Munkácsy is. Aggódva, ijedten tapasztalják magukban az erőmegfogyatkozást, apránkiut mindjobban félnek tőle s hogy ezt más észre ne vegye, brutálisak lesznek az erő rovására s az eredmény a szenilis keménység, holott a nagy, a széles légység, az éppen az öntudatos erő és a biztos ecsetkezelés eredménye.

A Mednyánszky-féle temperamentum a legbajosabban jut el ahoz a

ősz.

szélességhez, ami az öntudatos nyugalom, a magabizás kifejeződése a piktór munkájában; az igazi erő az, amely sohasem kemény, és igazi erőre vall az a mindenén átvonuló ritmus, amely a kép valamennyi részletén oly egyenletes harmóniában van, mint az egész koncepcióban. (Az erősen hajított kő erővesztése.)

Mednyánszky munkáit keletkezésük sorrendje szerint vizsgálva, nem azt tapasztaljuk, hogy apránként jut el a nagy lágysághoz, az erős szélességhez, nem azt látjuk, hogy a gyöngye kezdőből, az ingadozóból sok munka révén erős és határozott művész válik, de jellemzően, azt tapasztaljuk, hogy időnkint, s mindjárt eleinte, sikerül néki az erő ilyenén érvényesítése, és közbe-közbe, egész fiatalon is, öregesen kemény.

Hasonló zökkenői vannak koloritjának is. Természetesen!... Az ingadozó ember hol alatta marad, hol föléje kerül az általa akart színerőnek; hol túlríktó, hol túlmonoton. Igen, mert az az erős első impulzus, amely föltétlenül helyes szokott lenni, szkepticizmusa révén veszít erejéből.

Ugyanilyen különös, váratlan eltérések jelentkeznek, néha-néha, Mednyánszky előadási módjában.

MAGÁNY.

Igen szélesen kezelt részletek mellett, hirtelen aprólékos szőrszálhasogatásokra bukkanunk; merész kirohanások kapcsán, bátoratlan tapogatózás akad szem elé s nem egyszer illogikus kihagyások boszantanak vásznán. Érdekes különösség például, hogy egy-egy képe előtt elfogy a türelme, a vászon jobb alsószögletét nem igen szokta befejezni.

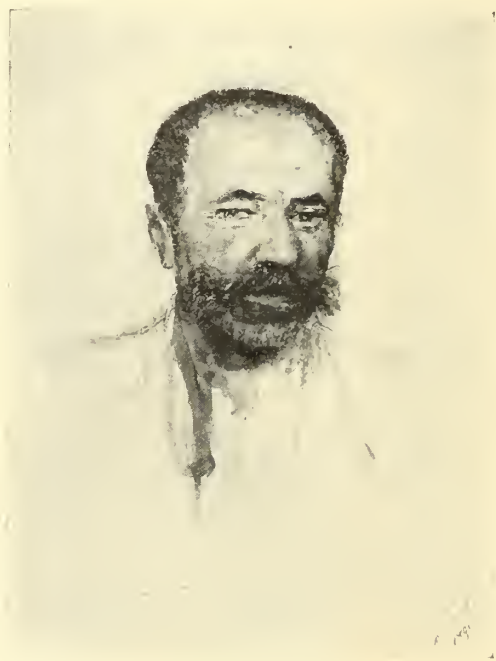
Fakturája?!...

Kevés művész, aki ellenőrizhetetlenebb volna, mint ő.

A keresésnek, a boszorkánykodásnak, az idegességnek és művészi véletlenkedésnek tarka mozaikja a Mednyánszky-faktura. Igaz, kevésbé

szorgalmas művésznél, mint a milyen fáradhatatlan ő, ez megnehezítené a produktiót, de nála, ha sok munka révén is, meglepő eredményeket szül.

Az ilyen faktura előtt tanáestalanul, nyugtalanul érzi magát a szemlélő, s a felületes nézőben az ilyen faktura kevés bizalmat gerjeszt a művész iránt...

STÉPÁN BÁCSI.

X.

Megismerkedvén művészetével, nézzük tehát most magát az embert, alkotásaiban keresve meg képét.

Ha az embereket két fajtába sorozva, azt mondjuk, hogy vannak erősek és gyöngék, bármily különösnek tessék, ez a mi erős művésznünk a gyöngék fajtájából való.

Többszörre erőteljes és egészséges emberek közt élén, a gyöngébb és beteges testalkat mégis kezdettől fogva már az inferioritás érzését táplálta Mednyánszkyban. Nem voltak fizikai kedvtelései, gyöngének érezte magát, sport, mulatság nem érdekelt, a fantázia világában keresett kárpótlást mindazokért, amikhez a valóságban nem igen nyúlt.

Innen egy folytonos benső ellentét, mert aki gyöngének érzi magát a realitásban, az annál nagyobb képzeletében. Hisz' hiúságát (s kiből hiányoznék?!) csak ezirányban elégítheti ki. E benső ellentét élességét azonban szerencsésen tompította a poétikus magány s tompította néhány jóakaró, szerető ember társasága.

Mint valami üvegházi növény, a külső élet durvaságaitól megkímélve, az ilyen lelkiéletű ember évek hosszú során egy különös sejtelmekkel telt öntudatlanságban, valóságos álomban maradhat... Ilyen álomból csöppent ki az életbe Mednyánszky.

Később, a külvilággal s az emberekkel érintkezvén, ez az érintkezés optimisztikus jellegű, bár az inferioritás érzete az igazán őszinte, a minden tartózkodás nélkül való közeledést lehetetlenné teszi az ő részéről, és viszont. Ez bizonyos tekintetben úgyszólván ösztönszerű védekezés, mert megőrzi a túldeges embert sokáig a szenvedélyek rázkódtatásaitól; föltétlen szabadságszeretetet is szül, mert az ilyen ember szívesen ad mindent, csak maga magát nem, mert azt a legjobb akarattal sem adhatja.

Mindebből látszólagos ellenmondások erednek.

Egyrészt az illetőt élehetetlennek, a gyakorlati életben járatlannak és igen is naivnak látjuk, másrészt a legmesszebbmenő számí-

tást és óvatosságot találjuk benne. Az ilyen ember igen szerethet más embert, de föltétlenül bízni senkiben sem tud, mert önmagában nem bízik.

Efajta egyéniségek mindenben imádják az erőt, mert érzik ösztön-szerűleg, hogy erőssé lenni, ha testileg nem is, de lelkileg egyetlen igazi életföladatuk. Mert csak ily réven lehetnek harmonikusakká s csupán így juthatnak a lelki fölszabadulás boldogító érzéséhez.

Ez jellemzi Mednyánszkyt legkivált.

Mint minden ösztön, úgy ezen erő utáni sóvárgás is kiterjed vala-

mennyi külső-belső tulajdon-ságra, ki a környezet, ki a mindenség sajátos megité-lésére. Milyen különös és mégis milyen jellemző, hogy egy-egy ilyenfajta vézna poéta, képfaragó vagy piktor, mennyire iparkodik a gigan-tikus után!... És hogy éppen az ilyenek, mennyire nem szoktak kedves és vidám dol-gokkal foglalkozni, holott az olyasmi külsejükkel és élet-szokásaikkal talán jobban kvadrálna!

FENYVES.

ügyében, fufanghoz folyamodik) vagy különös külső körülmények, inkább csapások által, a kétségbeesés révén végre is megteszi azt a lépést, amelyhez normális viszonyok közt ereje nem volna.

Művészünknek kijutott az utóbbiból és segített harmoniába jutá-sán a kor is.

Ilyen emberek, idővel, a külső események iránt közömbösek lesz-nek, a nem rég történt és aránylag fontos eseményeket feltűnő gyorsan felejtik s azokat összezavarják, a belső életüket érintő legparányibb benyomásokat viszont, hosszú éveken át híven őrzik.

Hangsúlyozzuk azonban, hogy az a sóvárgó föltekintés az erős felé,

az ment minden keserüségtől: éppen mert univerzális, — és tipikusan univerzális a mi művészünkben.

Míg az erős ember néhány vetélytársat ismer és azokat többé-kevésbé irigyelvén, gyűlölheti, — a magát általánosságban gyöngébbnek érző ember az emberek összeségét nem gyűlölheti, mert ez az érzés elpusztítaná, minden gyöngesége ellenére öngyilkosságba vinné.

Ilyen embernek egy magasabb műveltségi fok: életföltétel.

Hogy mennyit tanul, milyen ösztönszerűleg, milyen mohón — Mednyánszky!

MOCSÁR.

Az a lelki világ, amely náluk hivatva van minden egyéb hiányzót és nélkülözöttet pótolni, folytonos táplálást igényel, különben elcsenevész. Az egyéni egzisztenciának azon kialakulása, amely a gyarapodó korral kis vagy nagyobb körben tekintélyt, állást szerez az erősnek s azt a boldogító illúziót költi, hogy érvényesülvén, mások támasza lehet: a gyöngéknél is megtörténik, de tisztán elméletileg megyen végbe úgy, hogy bizonyos idő teltével még az apaság érzésének illuziójáig is eljuthatnak. (Igy fogadná gyermekeivé a világ összes árváit a mi jó művészünk.)

Egy igazi filozófus (de van-e ilyen igazi?) ennyivel is beérné, a közönséges ember azonban, a gyöngék árnyélatára utalt ember, törekszik, mint

gondolkozó, vagy mint művész, valami kis nyomot hagyni maga után az életben; vergődik, hogy személyes kis illuzióit legalább valamely aszott karóhoz köthesse. Ezt tapasztaljuk általában s a társadalom minden rétegében találunk erre igazoló példát. Kezdve a kis púposon, el a félre-születettek egész során, a nervózus, érzékeny művészlélekig, azon iparkodik valamennyi, hogy egy jobb világot teremtsen magának; hány poéta akad a sántánszületett kis falusi libapásztorok között s tartja, meghódítja, lekenyerezi irgalmatlanul egészséges társait meséivel; hány

PÁRIS KÜLVÁROSÁBÓL.

AZ ELTIPROTTAK.

púpos parasztsuhanc faricskál mesterileg a hosszú téli estéken, mialatt ép társai a falu szép leányaival dalolnak a fonóban...

Jellemző, hogy éppen az ilyen szerencsétlenebbek hajlanak a művészetre s az ilyen fajtából kerül ki a legtöbb művész, de a legtöbb gyöngé művész is.

Hányszor keseríthette el ennek az igazságnak az ismerete Mednyánszkyt!...

Mert mily erősnek kell lennie a művészi hajlandóságnak egy ép, erős, szép ifjában, hogy elvonja a tarka élettől, az ezer csábítástól, az ezer igéretől!... A Böcklinek előtt tárt karral áll a gyönyörű-

VIHAR.

A MÉHES.

séges élet. Hányszor irtózhatott meg az ő «hangulat» képeitől Mednyánszky!...

Mert természetes, hogy a drámai érzés többnyire az erők osztályrésze.

A gyöngéknél ezt valami krónikusan súlyos, gondteljes hangulat pótolja, olyasmi, amit az az ember érez, aki hosszú vándorlás után szorongva kezdi sejteni, hogy rossz úton haladt. Ez az érzés, egyrészt közeledik a dramatikushoz, másrészt teli van lyrával és szentimentalizmussal, amitől ugyan épp a gyöngé ember fél a legjobban, mert éppen az ilyen érzések közepette véli magát a legnevetésesebbnek. Innen a törekvés, a folytonos erőlködés nagy, magasra és messzire tűzött célok után, a legszármalmasabb visszaesések és tépelődések közepette.

FIUME.

És alapjában, ez a modern művészet pszichológiája, — de vajjon találhatott ebben vigasztalást egy Mednyánszky?!...

A gyöngé ember nagyon korán eljut ahhoz a tudathoz, hogy benne semmi rossz, de talán semmi jó sincs. Mert úgy az elfogadott jó, mint a hivatalos rossz, nála csupán a kényszerűség szülöttje. Ő kevésbé ringathatja magát erős embertársai ama boldog illúziójában, hogy elhatárolásai szabadok és hogy valamire büszke is lehet.

Igy, e lelki torturákon át válhatik kishitűvé a gyöngé.

És mennyi erő kell ahhoz, hogy hitüket megőrizték a Mednyánszkyak!

És mégis, mily gyakran találjuk meg a gyöngékben, habár leplezetten, a legtömérdekebb benső hiúságot. Mentheti őket különállásuk, amit azonban ők, gyakran előnyükre magyaráznak. Az erőseket, és azok időtöltéseit eleinte irigyelték, de mivel ez az érzés megalázó és fájó, azokat az időtöltéseket mint durvákat és túlságosan anyagiakat, kezdik

lenézni mindaddig, amíg az élet ellenállhatatlanul meggyőző erejével, pünkösdi királyságukból ki nem ábrándítja őket... És ekkor, egyben figyelmezteti is őket az élet, hogy kötelességük erősebbé lenni, ha élni akarnak.

Ilyesmiket vall, efélékre tanít Mednyánszky művészete.

Oh, mert az ecset gyónása megdöbbenően őszinte...

Az ecset őszintén bevallja, hogy az ilyen egzisztenciákból hiányzik az egyöntetűség; minden mai napnak meg kell ölnie a tegnapot, mert minden emlék úgyszólván homályt vet a megalkotandó övőre.

Míg az erős, egészséges ember pirulás nélkül gondolhat vissza legféltelenebb tobzódásaira is, addig az inferiorist bizony bántják kicsinyes kételyei, röstelli azt a sok hamis helyzetet, amelyekbe éppen gyöngesége kényszerítette, és ez türelmetlenné teszi minden iránt, ami szentimentális, még akkor is, ha ez a szentimentalizmus jogos és szép, még akkor is, még akkor talán inkább, ha a saját könnyei nedvesítik arcát.

A Mednyánszky elhagyogatott vásznai! Befejezett művek, amelyekkel többé nem törődik! Amelyeket többé látni se kíván!...

Mivel a múlt emlékei, épp úgy, mint a jövő reményei, igen silányak: a púpos vagy más efajta, még parasztsorban is, filozófus, szeret a térhez és időhöz nem kötött világgal foglalkozni. A história iránt, a hagyomá-

nyok iránt, a dátumosan való iránt, kevés és langyos az érzéke. És ilyenek a magasabb műveltségi fokon lévő hasonló egyének.

Jusson eszünkbe, hogy siet, mennyire menekül a mi művészünk újra és újra az örök természethez!

Azok szerint a hiányos méltányossági fogalmak szerint, amelyeket emberi észszel megalkottunk, ugyanegy célhoz kéne jusson a gyöngé akarnok és a született erős... Hogy ez mennyiben igaz, nem tudhatjuk. De tekintve azt a két különböző utat, amelyet befut az erős és végig küzdök a gyöngé, látjuk, hogy bizony mind a kettő egyenlően érdekes!

IGLÓ-FÜRED.

Az erős útja egyszerű, irányában keveset változó és kissé egyhangú, — a gyöngéé viszont ösvényesebb, meredekjeit kerülgetvén hosszabb, gyakran eltérő, de meglepő fordulatokban gazdagabb.

Igy, tulajdonképp, panaszra hát egyiknek sem volna jussa. És panaszkodni csak az olyan fog, aki nem gondolkodik.

Mednyánszky fényesen gondolkodik s elmélyedve képein, nyomon kísérhetjük, mint fösti meg filozófiáját...

A gyöngé, aki múltját mindegyre temeti, hogy vele meg ne mérgezze a jelent és a jövőt: könnyebben feledí ideáljait, illetve, könnyebben talál helyükbe új eszményeket. Innen magyarázható talán, hogy bár az ilyen temperamentum, az ilyen egyéniség művészi fejlődésében

gyakran észlelhetünk visszaesést, mégis sokkal ritkábban jutnak zsákutcába, mint az erősek. A gyöngé lelkijárműve hasonlít az óvatosan kormányzott kis ladikhoz, ha fővényre csusszan is, könnyebben, gyorsabban szabadulhat ismét vízre, holott a nagy páncélos bizony síralmasan ott reked.

És a pálya vége?...

Míg az erősben, akár testileg, akár lelkileg, többnyire csak egy organum mond csődöt s ennek következménye hosszú vergődés, iszonyú küzködés a kérlelhetetlen visszafejlődéssel, — addig a gyöngé bezzeg óva-

A MŰVÉSZ JEGYZETKÖNYVÉBŐL.

tosabb, jobban fegyelmezett testi-lelki szervezete csak akkor mondja föl a szolgálatot, amikor már az erőnek utolsó parázkája pislant benne végsőt.

Hányszor láttuk beteg, roskadozva állani új munkába, új föladat megoldása elé Mednyánszkyt!

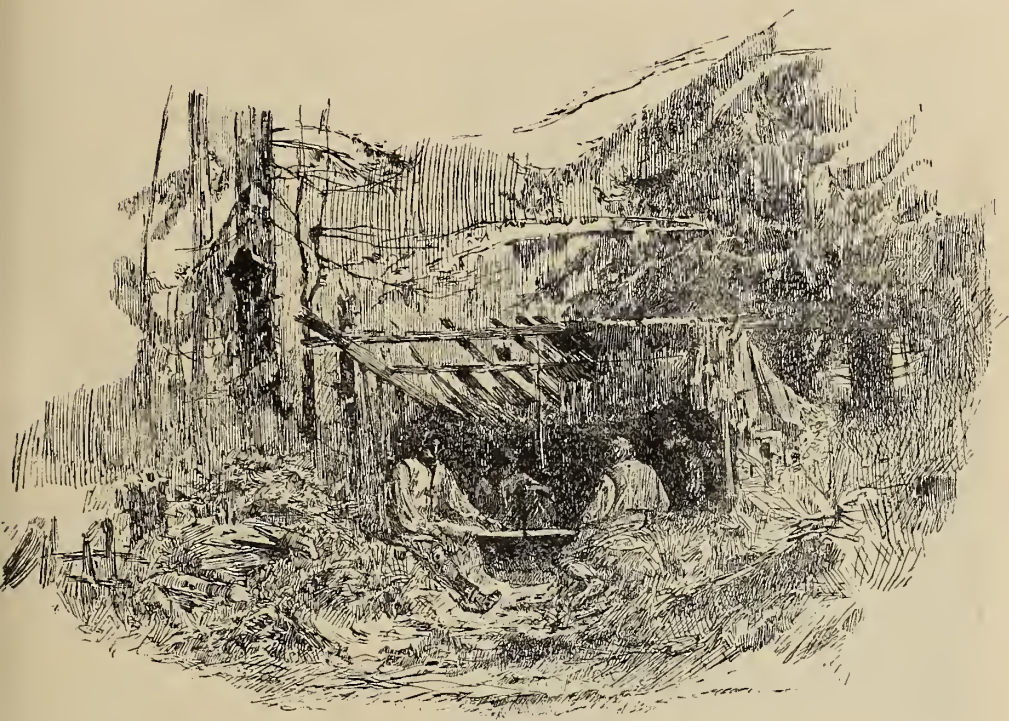
Mennél kevésbé érzi magában a gyöngé a produkció és a reprodukció szükségét anyagi értelemben, annál teljesebb az benne a szellemi termelésre, így iparkodván kielégíteni azt a mindnyájunkkal közös vágyát a maradandóság iránt, a folytatódás után.

Tartsa bár, mint tartja a mi művészünk, az irott, a faragott, a fes-

tett halhatatlanságot is csak afféle korlátolt barbár fogalomnak, — mégis jól esik az a tudat, hogy marad itt belőlünk valami, az ismeretlenbe, esetleg a semmibe történt ugrás után . . . Az anyagiságból teljes szabadság nincsen, még abban a tisztult légkörű magasban sincsen, ahová éppen gyöngesége erejével tudott följutni Mednyánszky.

Az ilyen művészek alkotásaiban is föltalálható a faji jelleg, de persze más értelemben kell azt keresnünk, mint keresnök az erős temperamentum vidám, külsőségeiben is gazdag művein.

Nem a csöndéletszerű, nem az időhöz, térhez tapadó külsőségek

JUHÁSZOK A KÁRPÁTOKBAN.

ábrázolásában nyilvánul a faji, mondjuk, nemzeti érzés, de abban a mélyebb kultuszban, amelylyel fajtájának legerősebbjei és legjobbjai iránt viseltetik s amit műveiből kiérezni lehet, de tárgyilagosan megmagyarázni nem. Nem a kulacs, a fokos, nem a kostök az, ami a Mednyánszky-féle műveket magyarrá teszi, — de aki ismeri, aki szereti például a magyar Alföld levegőjét s a ki érti, érzi a magyar ember lelkét, az benső barátja lel Mednyánszky képeiben.

Tovább okoskodván, ismételjük, hogy a gyöngé ösztönszerű kultuszt táplál magában az erős iránt. Így a túlfinomodásban szenvedő civilizáció

a férfiasban s annak legtömörebb megnyilatkozásaiban keres kárpótlást. (Ezt tapasztaljuk a görög s utóbb a római művészetben; míg a primitív görög szobrokon az ábrázolt görög hősök alig különböznek a szép erős nőktől, — amit a mese a nők közé bujtatott Akhillesről gyönyörűen példáz, — később mindinkább, végül pedig túlzásba víve hangsúlyozzák a férfiasat.) Ezzel egyidejűleg azonban ösztönszerűleg műveli és fejleszti a nőiést is. Így a mi modern, hősies erőfeszítésekben ágaskodó gyöngékel teli korunk! Dekadens íróink mily szeretettel babrálnak a férfias erő jellemzésével s az erős után való epedésükben eljutnak, nem az erőhöz, de

A MARNE PARTJÁN.

de azért, ha teljes elfogulatlansággal akarunk ítélni, ki kell mondanunk, hogy Mednyánszky művészetén is rajta van a legmodernebb művészet szignatúrája.

Megtaláljuk ōuvrejében a hódolatot, a rajongást az egészséges, de inkább pittoreszk külsőségeiben ábrázolt bestia iránt — s megtaláljuk a legmesszebb menő spiritualizmust, azt, amelynél a test már csak igen átlátszó vagy már csak igen rozoga keretül szolgál.

És hogy ebből Mednyánszky rovására mennyit ró majd az utókor s mennyit fogad el kvalitásnak, az az utókor dolga, az ma beláthatatlan.

a brutalitásba; ott ténferegnek a szociális kérdések hánytorgatásával a munkásosztályokban, keresve ösztönszerűleg a nyers, az ép, az egészséges erőt. Így a piktör is. Mily szívesen hódolna a nyers erőnek a dekadens festő! És mennyire alig jut tovább a pitoreszk-nél... Másrészt, csakugy izgatja, érdekli a moderníró, valamint a modern festőt az, ami beteges, ami gyöngé, gyöngéaklinikai kuriozitásig.

És így van ezzel a modern közönség is.

A megelőzőkben elmondottuk, hogy a mi művészünk is megjárta ezeket a lejtős utakat s tudjuk, mennyire nem esúszott róluk kátyuba.

Annyit tudunk, hogy mint korunkban minden irányzat, úgy művészi irányzataink is túlzottak a betegességig. Esküdjünk bármelyikre, kénytelenek vagyunk, ha titokban is, megdöbbenve vallani be magunknak, hogy érzékünk bizony tompul a szép iránt s művészi érdeklődésünkkel karöltve kullog az ideges kíváncsiság.

Az az egyoldalú spiritualizmus, amely ideális végcél hijjával vagyon, épp oly kevéssé vezet a harmonikus széphez, aminthogy oda el nem vezethet a brutális erő egyoldalú állatias kidomborítása sem.

Mednyánszky meg tudta látni az ideális végcélt s a brutális erővel való birkózás közben sem maradt alul.

Akadt néhány író korunkban is, akik magasztosabb filozofikus eszmék és az igazi nagy tradíciók által lelkesítve, szemünk elé állították a szépnak azt az ősrégi, soha teljesebben meg nem alkotott típusát, amelyet például a keresztény mitoszban az angyalok s a szerafok képviselnek; figyelmeztettek bennünket a tradíciókra, amelyek visszavisznek a legrégibb időkbe s kapcsolatba állanak előttünk mindmáig okkult kozmogonikus igazságokkal. Ezek az írók s a rájuk hallgató művészek előfutárai egy szebb művészi jövőnek, egy, még ezidő szerint igen távoli hajnalodásnak. Sok művész megérti őket, sőt érez is valamit az igazságukból, de csak átvitt értelemben érzi s érvényesítését művészetében alig-alig meri megkísérteni. Sejt magasabb harmoniákat, de két külön nemhez kötött, férfihoz s nőhöz szokott fantáziája annyira fölemelkedni nem bír.

A MŰVÉSZ JEGYZETKÖNYVÉBŐL.

A bátrabb próbálkozók közül való Mednyánszky.

Szinte azt mernők állítani, hogy a magyar művészek közt ő az egyetlen, aki ilyen szférákban is tesz már egy-egy határozottabb lépést. Intuiciója, logikai következtetése is föl-fölér a legtökéletesebb szép forrásához; mélységes természetmegértése vezeti őt oda, ahonnan a halhatatlan klasszikus művészet itta az örökéletet.

Hányszor hallottam őt tanakodni, hogy sok tekintetben mennyivel tisztultabb kulturák előzhatték meg a mi keservesen, örökké recidivázva fejlődő kulturánkat! . . . És ilyenkor szidta önmagát, a művészetét, hogy az csupa brutális anyagiasság, spiritualizmusában is csak megannyi rom, meddő törekvés és haszontalan küzködés az intuitive érzett szép harmonikus felé! . . .

Egy csöppet se volt ilyenkor igaza.

Legföljebb azzal vádolhatta volna magát, hogy pikturájából bizony valami hiányzik, — az, amire első sorban néki, az embernek lett volna üdvösen szüksége: a középút.

Lássuk, hogy ő, a gyöngé ember, ezért mily módon keresett magának kárpótlást, és miben találta azt meg?

KOTTINA VÖLGYE.

HEGYI TÓ.

XI.

Az ötvenes években született emberek javarésze abban a közös — mondjuk — szerencsében részesült, hogy konkrét vallási fogalmakkal nem terhelték őket roskadásig.

Való igaz, hogy így ugyan elővette őket jó korán a kétely és sok lelkipüzködésben, kivétel nélkül, keservesebb részük volt, — de legalább, részben, megőrizhették elfogulatlanságukat s valami egészséges, gondolkozásra serkentő tárgyilagosságra is, többnyire szert tettek.

Sokan, de különösen a Mednyánszky fajtájú gyöngék és szenzitívek, csakhamar kutatni kezdték azt, amivel lelkük azon részét kielégíthessék, amely ügylátszik örök időktől fogvást áhítozik az ismeretlen megismerése után.

Legközelebb esett e célra a keresztény világfelfogás; természetesen, abban a majdnem gyermekded formában, amely közkézen forog.

Így cselekedett a fiatal Mednyánszky is.

A fiatal kedély beérte a keresztény tanításban foglalt morállal, de amint korosodott s gondolkozott, — pedig már jókor s lehetőleg függetlenül gondolkozott, — csakhamar kifelé kíváncsizott a piétizmus és elkorosodott miszticizmus egészségtelen tömkelegéből.

A vallástalan neveléssel kezdődő tévelygés elvezette azután a tagadásba, mert az érzés csak ott talál állandóan táplálékot, ahol az ész az utat már lerakta. A hitet ugyan nem tudás teszi erőssé, de legalább is a valószínűségekre szüksége van, különösen a gyöngének. A Mednyánszky félék, rajongásukban az erő iránt, persze szívesebben követték például Nitsét, mint a Názáreti meghamisítóit. (Erős és határozott jellemű művész, mint például Matejko, nemcsak buzgó keresztény, de hű katolikus is marad, nagy műveltsége s tág látköre ellenére. Jellemzi különben éppen Matejkot, hogy egy faj s egy meghatározott kor szellemébe annyira beléltudott mélyedni, hogy annak alakjait bizonyos másodlátást föltételező étellel volt képes fölruházni; hatalmas elméjét a katolicizmus dogmái s két-három század aprólékosan ismert históriája annyira lefog-

lalták, hogy egyebet talán nem is látott, — kíváncsi se volt arra, ami fáján túl létezett . . .)

Szerencséjére a mi művészünknek is, éppen abban az időben kezdett terjedni az a modern bölcselkedők egyoldalú tanainál tisztultabb, tárgyilagosabb s az egész mindenséget inkább felölelő világfelfogás, amely brahmán budhiztikus tradíciók révén szivárgott Európába.

SZEPES-VÁRALJA.

Tárt karral fogadta Mednyánszky.

Hisz ez a világfelfogás az, amelyre azok áhítozhatnak, akik mindent szeretettel akarnának felölelni s akik a küzdelmet szeretik annak legkülönbélebb lehetőségeiben.

Fantasztikus volna ez a hitvallás, ha nem éppen az evolúció képezné sarkalatos alapföltételeit. Amit Darwin az univerzum általunk ismert kis részére nézvést megállapított, azt a brahmán budhizmus az egész mindenségre dúsan kiterjesztve nyújtja; ebbe belefér Nitse, belé Tolsztoj (már például a határokat vonó Spencer karjai közt mily kevés fér el az egészből!) — de ők is csak egy-egy csepp a gondolatok és eszmék ama nagy Océánjában.

Talán még általánosan nem igen adunk róla számot magunknak, de e nekünk új világnézet hatása már érezhető úgy az európai irodalomban, mint a művészetek terén.

Nálunk a piktör Mednyánszky az első képviselője.

Ma még sok zavart okoz. Összebonyolítja a megszokott következtetéseket, rombol az útszélivé sablonosodott szimbolumok között s az új következtetések módját még nem sajátították el a gondolkozók, a művészek, bár folyik már a lázas keresgélés új formulák s új szimbolumok után.

KORA TAVASZ.

mok után, hogy néhány tömör szóval vagy még egyszerűbb jellel a fogalmak egész sorozatát közvetíthessék.

A művészek találtak már egy-egy próbálkozó szimbolumra, de biz az még csak olyan zagyván összetákolt holmi, inkább a régi szimbolumok roncsaiból van összehordva. Mednyánszky is a próbálkozók sorában dolgozik s ő maga bevallja, hogy biz ebben az irányban a modern piktorok eddig még épp oly kevés szerencsével boldogultak, mint a modern építők, akik egy új stílust akarnak teremteni, de nem tángítanak, szabadulni nem tudnak a hagyomány sablonjaitól.

De azért Mednyánszky nem csügged, vagy tíz-tizenöt év óta ernyedetlenül gondolkodik, tanul s dolgozik ebben az irányban.

Átvergődött a dilemmákon, amelyek a meghasonlásba vihetik az őszinte művészt s már-már válságba is taszítják az egész modern művészetet.

Mert mi történik?

A gyöngébbek hovatovább a tiszta ornamentikába menekülnek s így valósággal megszöknek a mai szellemi csatából; embert, állatot, növényt merőben bizonyos dekoratív szempontokból ítélnék meg, mintha nem is lenne érző, küzdő, szenvedő lény az ember. (Jusson csak eszünkbe

A MŰVÉSZ JEGYZŐKÖNYVÉBŐL.

Mednyánszky meghiúsultsága modeljével szemben, s hogy mennyire vélük érez!...) Mások meg minden természetes bázis nélkül építenek találomra, s emellett igen büszkék, ha itt-ott véletlenül lelnek valamit, ami az idegekre is hatni tud; ezek úgy kísérleteznek a fiziológia s a magasabb pszihofiziológia problémáival, mint az asztaltáncoltató asszony-ságok. A sorsuk pedig?... Fegyelmezett gondolkozás, organikusán összefüggő eszmék és érzések híjjával lévén, a sikertelen keresgélés minden zökkenője után vissza-visszaesnek a tárgyilagosan fotografikus realizmusba.

Mednyánszky is megjárta ezt a művészi Kálváriát és nekiindult újra, meg ismét újra.

Kérdeztem volt tőle tapasztalatait.

Mi az oka, hogy olyan keservesen boldogulunk? Hogy egyáltalában még nem tudunk boldogulni?

Körülbelül így felelt:

«Mert az új nagy világnézeteket megtestesítő és szemléltetővé tevő szimbolumok nekünk épp oly kevésbé felfoghatók, mint például a két-

VIRÁGZÓ FÁK.

neműség ősrégi ideálja. A nekünk olyannyira új hit még nem bírt bennünket annyira átalakítani, hogy a méhében sejtett eszmék egész nagyságát és egyszerűségét képesek lennénk megérteni. De viszont, az új hit eleget adott már nekünk arra, hogy az általános alapelveket és az azokból sarjadó főirányt megsejthessük. Hiányzik belőle azonban nekünk az etika... Igen, mert hiányzik belőle az a korlátolt, az az opportunizmusból fogant úgynevezett morál, amelyet számunkra még nem pótolhat eléggé a benne található, de a mi szűk látókörünkől, a mi korlátolt eszmekörünkől túlságosan kimagasló tárgyilagos igazság... Az az ob-

jektív igazság, amelynek egyes alkotórészeit megtalálhatjuk a természet-törvényekben.»

Nem a mi dolgunk, hogy itt Mednyánszkyval a lényeg fölött vitatkozzunk . . . Őt jellemezzük, olyannak, amilyen, hitvallását ismertetvén:

Folytassuk szavait:

«Ezen annyira spirituális tanok megértéséhez föltétlenül szükséges a kontempláció. A kontempláció és az ember önmagába való elmélyedése vezetett a rejtett természettörvények megismeréséhez. A mi éghajlatunk alatt az anyaggal való küzködés dominál. Társadalmi és állami szervezetünknek ez ad oly különösen materialisztikus jelleget s ez az oka annak is, hogy a kereszténység eredetileg tiszta tanait is eltorzítottuk már a fölismerhetetlenségig. És lásd, éppen ez, ez a túlságos materializmus, ez az oka, hogy olyan körömszakadtig tákolgatjuk, foltozzuk, keressük a morálnak azt a fogalmát, amelyre a finomabb, az eszményibb fajoknak ugyancsak kevésbé van szükségük. Ádám s Éva csak akkor ismerkedtek meg a jó és a rossz fogalmával, amikor vétekbe estek, addig ártatlan mezítelenségüket akkor kezdték szégyenleni. És először, Éva . . . Tisztáknak, minek a morál? Hidd el, gyerelem, kiszámíthatatlanok azok a rázkódtatások, amiket ezek az ujonnan beoltott eszmék idéznek majd elő ebben a mi podagrasodó társadalmunkban. Nincs jó, nincs rossz, — evolúció van, és ez az üdvösség!»

Hát nem ilyen, szórul-szóra ilyen Mednyánszky művészetének a jelleme is. Nincs vázlata, nincs egy ceruza, nincs egy ecsetvonása, ami ne a legőszintébben erre a gondolkozási irányra, erre a hitre vallana: «nincs jó, nincs rossz, — evolúció van, és ez az üdvösség!?»

De hát tiszta legyen, és egész lényében eszményi, aki ezen a réven mer hinni az üdvözülésben!

Ő szentül hisz.

Kredója:

«Ezek az eszmék talán egy európai fajban se fognak úgy hódítani, mint éppen a magyarban. Biztat, hogy itt jó talajra lelt a nazarénus hit is. Aztán meg jusson eszedbe, hogy a mezopotámiai civilizációnak s a magizmusnak szinte első művelői a turáni fajok voltak; Konfucius vallása legközelebb áll a budhizmushoz, hívei nagyrésztét rokonfajtánk, a kínaiak közt toborozta. Ez jogosít a reményre, hogy mi magyarok, akik a materiális kulturában a sor végére kerültünk, egy új, fajunknak rokon-szenvesebb kulturában nem maradunk olyan hátul . . . Más lesz a társadalmi forma, más az államszervezet, de legkivált, másmilyenek lesznek a megélhetés föltételei s hiszem, hogy a furfangnak nem juthat akkora szerep, — egyéni fejlődésünknek, boldogulásunknak az lesz az egész-

ségesebb világ. Mert bennünk meg van egy bizonyos némc az eszményre vágyakozásnak ...

Ilyen világban eltudom képzelni egy eredeti magyar művészet fejlődését is.

Erőre jutott eredeti művészete csak annak a népnek lehet, amely, hacsak kurta ideig is, de a kultúrában vezetett. Azok a népek, amelyek nem világítottak, idegen nép fényét sugározzák vissza. Sok ezer esztendő előtt nagy kultúrája lehetett a turáni fajnak! ... Vajjon, hogy magyaráznád meg egyébként azt a rendkívüli nobilitást, azt a nagy érzését az illendőségnek, a tapintatot, azt az úri gondolkozást, ami jellemzi a legegyszerűbb magyar parasztot is? ... »

Generációk átalakulási betegségeit szenvedte át Mednyánszky s maradt le mindenik stáción lénye anyagi, tehát rothadó részből jócskán.

Mai mivoltában, olykor szinte megdöbbenve tapasztalom, úgy az emberen, mint persze képein is, hogy már-már túlságosan, mondjuk a forma-szépség rovására tisztult, s amit ad magából a képein, az olykor annyira szintézis, hogy egy lépés még s már nem kép. Szerencsére, a színek még kötik őt.

Súlyos útat járt ő meg.

Eleinte a sejtelmek, — minden vezérfonál nélkül. Azután a keresés, — mennyi tapogatózással!

És éppen a tapogatózásoknak tartozik halálával, eközben találta meg magát.

Eleinte asszimilálgatni próbálgatott a közkézen forgó vallási- és bölcsészeti nézetekből. Lett belőle tamaskodó keresztény, de azért már-már biztos révben érezte magát ... Világot jár, szívét tépi a valóság brutalitása, hite teljesen cserben hagyja s elkövetkezik a nagy reakció, alig-alig tud hinni művészetében is. Nevetségeseknek tartja, mesének mindazt, amit a halhatatlanságról mint ember s mint művész hitt, — lenyűgözi egyidőre a féktelen, a brutális materializmus s egyszer csak, megundorodva magától, újra útnak indul és azóta megy, megy, keres fáradhatatlanul és útja mind tisztább magasba vitte.

Szabadságszeretete révén kivész belőle a hiúság. És nem ismerék embert, akiből teljesebben kiveszett volna.

A tökéletes megközelítésnek az a lehetetlensége, ami a szenzitív embert jellemzi, jellemzi őt is, — de viszont ez a magyarázata annak is, hogy ő, az ő komplementerjét nem egy egyénben, de sokban, típusokban keresi.

Jó ember? ... Aki ismeri, tudja róla, hogy mélységesen jó.

Ő azonban, nyilván ilyenformán adná magyarázatát a saját jóságának: azok a le nem kötött emberek, akik csak azokkal érintkeznek, akikkel nekik tetszik, akikkel rokonszenveznek, azok természetsszerűleg jóindulatúak; hisz embergyűlölet csak ott lehetséges, ahol az ember érintkezéseiben antipatiakkal is kénytelen megalkudni.

Hogy semmi érzéke a pénz, a haszon, a lukrum iránt?!

Találhatunk erre is filozófiát.

Fiatal korában a gyöngé nem használhatja a pénzt úgy, mint az erős. Érzi a szenzibilis gyöngé ember, hogy pénzen vásárolható ékszer, aranyóra, drága mellű, szép ruha nemcsak hogy nem lendít inferioritásán, de azt még szembetűnőbbé teszi. Hogy a modern pénz nagyhatalom, minden árok áthidalója, azt nem meri hinni, — sokkal jobbaknak képzei az embereket, mintsem hogy megvesztegethetőkné tartaná őket, és nem is veti meg őket annyira, hogy jóakarataukért pénzt merne kínálni. Később, — mint Mednyánszky, — megismerkedik a pénz varázserejével, de akkor már konkrétebb és magasabb aspirációknak hódol s a pénzt, mint eszközt, kénytelen valamire becsülni, de mint végecélt már el sem tudja képzei.

Oh! hol jár ma Mednyánszky onné, ahol a pénzzel törődnek!... Mednyánszky mai lelkiállapota olyan, mint az a Mednyánszky-féle szürkület, amelyet sokan reggeli, mások esti szürkületnek tartanak. Talán nem kockáztatott következtetés, hogy ez a szürkület azoknak, akik mögüle a hajnalt várják, tehát az optimistáknak, tényleg ébredést jelent, — míg azoknak, akik az alkonyt látják mögötte, csakugyan a bekövetkező hosszú éjszakát jelenti. Mednyánszkyknak, — s ebben nem kételkedhetünk, — ott a hajnal, sőt ő már a reggelben él.

Jellemzésére a mai Mednyánszkyknak, eredetiben közöljük itt egy tegnap kelt levelének a képét. A levelet Bécsből, 1904. július 6-án írta.

Beck Julius b.

Edes Öregem!

Kérlek ed meg, hogy hal fog-
tartáig kedvesi Társaságodon?
Szeretteden? ha csak rövid
időre is de meg lehet az.
Most nem lett volna
általánosan kellemes az által
együtt tölteni, mert sokkal
sok időm van, a mely is
van.

Egyelőre itt maradok, csak
keveset dolgozom és leginkább
hisz a jövőmben bízom.
Mindenekelőtt meg akarom
vinni a gyereket.

Futókérdés: mennyire, hogy
hasznos időre merülhet fel,
az általánosan népszerű, ott.

semmit és ott álltal, miút
a Döpleni Vezülo' le' —

Hogá meganyaromat a
melyet reményleni nem
az Országban nem a Japánban
nem fagnak zavarai, egyet
egy Kessi megváltani is.
Szépessé' le' jövök egy néhány
napra.

Tíz, Telus a Dalt is egy
a néhány éimvőseimket
a Niki még Pedes tartaplad
Közösállomást Pedes
nőviednek; Sall edmeny
és idültet a esillaknak

Okel egy Hovés
a Veklesi Vezülo'
Orag Rutyu

XII.

Álljunk meg egy pillanatra s vonjuk le a tanulságot az iméntiekből.

Az érzéki külvilág behatása alatt észlelhető evolúciója a művésznak, megfordított arányban áll benső énje evolúciójához.

A külső percipiálások, apreciációk eleinte egyszerűek s idővel mindinkább összetettekké válnak, összezavarodnak. A színek, a melyeknek egyszerű skálája és egyszerű harmóniái a fiatal lelket és szemet kielégítik: ezerféle árnyalatban vesznek el, mert gyenge érzékeink által közvetített percepciók halmaza fizikai fogékonyságunkat túlhaladja.

Másképp a belső evolúció.

A sok átvett vagy önalkotta fogalom és érzés, — fiatal korunkban igazi labirintus, amiből egy mester vagy valamely nagy tan segítsége nélkül alig juthatunk ki, — idővel tisztul és egyszerűsödik.

Ez a két, időben párhuzamos, tendenciában ellenkező processzus érdekes módon hat kölcsönösen egymásra.

Fiatal művészeknél a koncepció homályossága, és ezzel ellentétben a kivitel üde egyszerűsége és naivsága tűnik szembe.

Ugyanazon mértékben azonban, amint a koncepció tisztul, — vész el a legtöbbeknél az előadás frissisége.

DALMÁT LEGÉNY.

Komoly föladata volna minden művésznek, aki gondolkozni tud, ezen általános emberi gyarlóság ellen küzdeni, hogy úgy mint Corot, élte alkonyán, amikor koncepciója a legderültebb és már magasztosabb harmóniát ért el, — egyszersmind festésmodora is a gyöngédség, a könnyedség és az öntudatos egyszerűség legmagasabb fokáig jusson.

A belső emelkedő evolúció oly intenzív volt nála, hogy a mindinkább fogyatékos anyagot magával ragadta. És így Corotról lehet állítani, hogy halála napjáig igazán fiatal maradt.

Hasonlít ebben a francia óriáshoz a mi művésziünk.

Az anyagi ember evolúciójának túltengését ki tudta kerülni s te-remtő talentuma kárt nem szenvedett.

TAVASZ.

XIII.

Nézzük már most, — mert különösen érdekeset látunk, — melyik az a művészet, amelyikből a mi annyira eredeti művészünk legszívesebben s legtöbbet okult?

A keleti művészet.

Első sorban az indus, amelyben a tiszta spiritualizmust szerette, amelyben a szellemi részt, a lelkiekre minden vonatkozás nélkül való szellemi részt s az ebből keletkezett sajátságos apercepciót nyomozta.

Mi az, ami néki annyira tetszett?

Az, hogy gondolatokat akarnak érzékíteni, anélkül, hogy az érzést és annak vonatkozásait az érzékekre, tekintetbe vennék.

Mennyire beléillik ez a mi művészünk filozófális fejlődésének keretébe, mennyire támogatja lelkihaladásának azon az útján, amelyet tudatosan választott!

Kértem Mednyánszkyt egy este, beszélgetnénk arról, miféle tanulságokat szedett össze a keleti művészet tanulmányozása révén?

Körülbelül a következőket beszélte:

Meglepő annak, aki

SZENES KOCSI PÁRISBAN.

először látja, hogy például az indus művész kompozíciói az érzékek tradícióival, tehát éppen azzal, ami a valószínűség érzetét szüli bennünk, a részben átöröklött, részben egyéni tapasztalatokkal és az ezekből keletkező érzéssel, homlokegyenest ellenkeznek.

Azt a gondolatot például, hogy misem lehetetlen, azzal fejezi ki, hogy egy egészen nyargaló elefántot ábrázol.

A statika, a gravitáció törvénye számukra egyszerűen nem létezik.

FIUME.

Ez persze gondolkozóba ejti azt, aki a művészetben új irányok lehetősége után keresgél. Mert ha a túlmostoha európai klíma s az ebből származó brutális materializmus nem is kedvez az eszményi iránynak, — viszont, amott azt tapasztalja az ember, hogy a meleg, a fizikumot túlságosan emésztő indus éghajlat se alkalmas egy egészséges fejlődésre. A művészet hű tükre az egész kultúrának. Úgy látszik, hogy valamint az egyes egyéneknél, kiben-kiben külön, csak egy-egy attribútumát találjuk meg Isten képének, — úgy a fajok is csak összességükben,

közösen összefogva hivatvák az eszményi cél elérésére.

Míg az indus, elméleti téren, sok-sok ezer esztendőre mesterévé lett az emberiségnek, — az európai munkája nélkülözhetetlen a közös evolúcióhoz és hozzájárul mindazon ténykedésében, amelylyel hozzájárul a szellem fölszabadításához az anyagtól.

Művészetünk itt Európában még túlságosan anyagi, a benső életből vajmi keveset fejez ki, — de nagy érdeme, hogy a közvetítő fokokat szélesebb, öntudatosabb, sőt tudományos alpra fektette.

A perspektíva, a színek fiziologiai hatásában való eligazodás képezi alap-

ját annak a szükséges keretnek, amelyek közt majdan egy hatalmas fantázia teljesebben boldogulhat. Ilyesmiről az indusok egyáltalában nem tudnak. Sőt a kínaiak is, műveltségük rendkívüli fejlettsége ellenére, csak kevésbé.

Még a kínai és japáni alakok, valamennyi figurális keleti műalkotás között, talán legtöbb bensőséget mutatnak. Ők egyáltalában nem egyénitlenek, — a fajt adják szépen. A nőiest azonban semmiféle művészet nem fejezte ki teljesebben.

Mily fogyatékos művészetükben annak a viszonynak az átérzése is,

NAGY-EÖR.

amely az emberi alak s a környezet között létezik! Az alakok látszólag súlytalanok, nem ülnek, nem állnak, nem is lebegnek. A mozgás, ennél fogva minden határozottságot nélkülöz. Vannak gyönyörűen rajzolt alakjaik, amelyek nagy erőlködést akarnak kifejtetni, de tényleg az erőtlenség benyomását teszik. De talán éppen ebben érvényesül, ösztönszerűleg, az az alapelvük, hogy semmi biztosat sem tudhatunk...

[Hogy tanul, éppen az ellentétekből, a gondolkozó művész!... És vajjon nem éppen eredetiségét óvta Mednyánszky, amikor olyan idegenbe, a miénkhez annyira nem hasonló művészethez ment okulni?...]

És tényleg, a mi realizmushoz szokott szemünk, valami különösen érdekes, egyben vonzó s mégis nyugtalanító álmoképet vél látni, például a kínai képeken.

Amilyen sáppadt bennük az érzés a realizmus iránt (európai értelemben), — olyan fejlett érzékük van a vonal iránt, a vonal absztrakt értelmében. De ne feledjük, hogy a vonalak fiziológikus hatása milyen csekély s a vonalritmusnak közvetlenül semmi köze a realitáshoz. Gazdag ornamentikájuk teli van merőben elméleti vonalképletekkel.

Keleten tapasztaljuk, hogy a színek fiziológikus hatása sem függ össze közvetlenül a realizmussal; a disszonanciák és konzonanciák, a rezgések számarányai határozzák meg azt a fiziológiai hatást, amelyet matematikai pontossággal eszközölhetünk anélkül, hogy a fantázia a természet különféle hangulatai vagy jelenségei által befolyásoltatnék. Például a keleti szőnyeg, szín és vonal diszítéscével.

Mintha feledné a keleti, hogy minden hangulatunk alapja mégis csak a természet. Ugyanazok a színek, amelyek egy napsütéses reggelben dominálnak s az ébredő emberre üdítő, nyugtató hatásúak, azok a színek, vászonra festve, egy képen, ugyanazt a fiziológiai hatást idézik elő, de ebben része van az üde napsütéses reggelről megőrzött emlékünknak is.

Mit tanulunk ebből? ... Azt, hogy a természettől s a valóságtól egészen idegenkedő művészkedés mégis csak tökéletlen marad ...

Ilyenformán beszélt Mednyánszky s mi ebben példájával kívántunk szolgálni gondolkozása módjának is.

JEGYZET.

XIV.

Mednyánszky szereti, s ha csak lehet, keresi a magányt. Megkérdeztük egyszer, mi csábítja úgy a magányosságba?

Körülbelül a következőket mondta:

Egyik átka a mi modern európai életünknek, hogy folyton sarkal bennünket s csak ritkán juthatunk hozzá, hogy a külvilágtól elszigetelten magunkba mélyedjünk.

Már a gyermek nevelésénél az a nevetséges felfogás uralkodik, hogy nem jó a gyermeket foglalkozás nélkül és egyedül magára hagyni. Folyton foglalkoztatni, mulattatni, tanítani akarják a gyermeket, akiben így belső élet nem fejlődhetik és minden igazi, erős tehetség elcsenevész. Hisz ha azok a szerencsétlen gyermekboldogító filiszterek sejthetnék, hogy mily tündérvilág él minden gyermek lelkében, hogy mily ostoba, ormótlan és unalmas az ő mulattatásuk összehasonlítva azon légvárakkal, amelyeket egy még friss, romlatlan gyermeklélek épít magának!... Ha tudnák, hogy öntudatlanul bár, mily közel van a gyermek lelke a legmagasabbhoz, mily spontán nyilatkozik meg előtte minden, míg az anyagi élet végre a szomorú hályogot lelkiszemükre nem vonja!... Ha ezek a gyermekboldogítók sejtenék, hogy az a kis konkrét tudás, a mivel a gyermeket boldogítani akarják, mily silány semmi azon óriási szellemi munkához képest, amit a gyermek végez, amikor néhány év alatt a külvilággal és mindannak vonatkozásaival ő reá, megismerkedik, amikor az átöröklött tehetségeket egyenkint ébreszti föl magában és néha öntudatlanul fölébredni érzi magában azokat, nem számítva, hogy eközben lehetetlen rövid idő alatt sok ezer meg ezer szót és nevet, megannyi áttett szimbolumot el tud raktározni: azok a boldogítók, ha mindezt sejtenék, magára hagynák a gyermeket és nem zavarnák az univerzummal, ha tetszik, Istennel folytatott szüntelen beszélgetését.

A gyermekből felnőtt ember lesz.

Az az óriási tőkéje az igazi intuitív tudásnak folytonosan apad; mennél inkább kilép a reális életbe, annál inkább homályosodik előtte

igazi földadata és célja. Végre teljesen elszakad a nagy tradícióból és él, úgyszólván mint az állat, kis környezetét, családját, érdekkörét a nagy mindenségnek tartva. De ez a világ, bármily mosolygó is némely emberre nézve, igen is törékeny. Az első nagy csapások, akár egzisztenciáját, akár kedélyvilágát érzék, merőben kétségbeejtik. Ekkor kezd emlékezete derengeni annak az örökségnek, amelyet belsejéből eltűnni engedett, ekkor

ERDEI DÓM.

ismeri meg ismét a magány jótevő hatását. Ekkor ismét szeretné ha önmaga és Istene közt mindent eltakaríthatna, ha eltávolíthatná mindazt, ami őt eltávolította s Istennek fonséges képét előle eltakarta...

Ismét gyermekké kell lenni, hogy az igazságot megközelíthessük: azt mondják a bölcsek.

De ez a csoda csak a magányban mehet végbe.

A művészi érzés, mint leghűbb tükre a belső életnek, ezen belső

ALKONYODIK

élet valamennyi fázisát kénytelen követni. Ha a gyermek tudna festeni vagy írni, szűz poézisével oly tündérvilágot varázsolna élénk, ami mellett elszürkülne minden művészi alkotása az emberiségnek.

Érzi ezt a meglett művész-ember; vágyódik is azon tündérvilág felé, amelynek távoli akkordjai néha fölrázzák, boldog félős érzetet gerjesztve, de hiába próbálja megrögzíteni, mert csak annyi nyomot hágy az maga után, mint a félig öntudatba jutott álom.

Ilyenkor tesz nagy fogadást, hogy a magányban élni fog. Némelyik megtartja: az ilyenek jövőjét ne féltsük. A legtöbb azonban, ismét és

A VÉGTELEN.

ismét megszegi, mindaddig, míg jószelleme kifárad a javíthatatlan integritésében, a biztatásában. Látjuk aztán az illet, örökké elégedetlenül magával. Látjuk őt hajszában az emberek elismerése után s egyéb hasonló hiúságot kergetve: de hasztalan, mégis csak keserves öntudatra ébred olykor-olykor.

Az, aki önmagát őszintén keresi, érjen el bár keveset vagy többet: egy bizonyos nyugalmat és boldogságot okvetetlenül talál a magányban. Érzi, hogy a helyes úton van s valamikor — ki tudná mikor, — de biztosan megközelíti a tisztultabb szellemi életet.

Sokszor látunk képet vagy szobrot, amelyen több hiba ötlük sze-

münkbe mint sok más képen vagy szobron, — és különös, nem tudjuk felejtetni még sem!... Valami ösztökél, hogy ismét és ismét szemléljük s elgondolkozzunk e tökéletlen alkotás fölött. Körülötte jobban megcsinált képek és szobrok vannak, de azok nem bilincselnek le, nem vonzanak annyira. Mi lehetne egyéb ennek az oka, mintesak az, hogy a tökéletlen s mégis vonzó alkotás alkotója valamivel közelebb jutott önmagához és ezt a közeledést sikerült alkotásán kifejeznie. Ez az, ami lebilincsel bennünket, mint valamely magától értetődő, ellenállhatatlan igazság. Annak a legbensőbb fényességnek kisugárzása ez, amely a mindenség fő alkotó része s így az egyetlen föltétlenül igaz az emberben is.

Tessék a magányt keresni!

Aki meg akarja találni magát, legyen magányban minél gyakrabban, hisz oly nagy az a lelkünk művelésén, tisztításán itt elvégzendő munka és oly rövid az idő!...

TANULMÁNY.

Hányszor lökte suttba az ecsetet Mednyánszky s festette képeit képzeletben! Hányszor megutálta az olajfestéket s próbált olyankor boldogulni egyébbel - Olaj helyett vízfestéket, temperát használt, majd meg akvarel helyett olajat és pasztelt; volt idő, amikor mintázni kezdett, míg rá nem jött, hogy az új anyag is csak anyag s ugyanazokat a nehézsé-

TÉLIDŐ.

geket gördíti a szellemi termelés elé. Életet, bármelyik csak annyit képcs kifejezni, amennyit a művész belé tud kényszeríteni a saját lelkéből.

Persze, a művész azzal ámitja magát, hogy szabadabban szállhatna, ha az a súlyos holt anyag nem húzná lefelé. És ilyenkor elképzei: mily boldog lenne, ha ecsettől, palettától örökre elbucúzhatnék s csak magamagának, lelke mélyén szöhetné tündérálmait!...

ban az esetben, ha a művész kizárólag a természet külső megjelenéseivel foglalkozik, de az ilyen művészet amúgy is frívol s felületes levén, nem elégíti ki a komolyabb törekvéseket. Az ilyesmitől mindig irtóztam. A komolyan törekvő művész, fejlődési folyamatán, előbb vagy utóbb, legalább kívánságaiban eljut oda, ahová a dolgok mélyét és őseit kutató ember juthat — s aki így művészkedik, lehetetlen, hogy érzéseit és gondolkozását ne mélyítene. És talán a gyöngék okkultizmusa éppen ez!»

ősz.

Azok a művészek, akiknek útja hosszú és fáradságos, de kivált azok, akik mint Mednyánszky, szüntelen küzdenek a festés anyagával, egyben szeretik és gyűlölik művészetüket. Gyakran ébred lelkükben vágyakozás: bár szabadulhatnék művészetem anyagi részétől, ettől a zsarnoktól!... De szabadulni úgy szeretnének, hogy a művészi produkció szellemi részéről lemondani kénytelenek ne lennének. Mert bár valaminek helyes és intenzív elképzelése a művészi alkotás legnehezebb része, de soha sincs keverve a fizikai alkotás kiesinyes kínlódásaival.

Hányszor lökte suttba az ecsetet Mednyánszky s festette képeit képzeletben! Hányszor megutálta az olajfestéket s próbált olyankor boldogúlni egyébbel - Olaj helyett vízfestéket, temperát használt, majd meg akvarel helyett olajat és pasztelt; volt idő, amikor mintázni kezdett, míg rá nem jött, hogy az új anyag is csak anyag s ugyanazokat a nehézsé-

TÉLIDŐ.

geket gördíti a szellemi termelés elé. Életet, bármelyik csak annyit képes kifejezni, amennyit a művész belé tud kényszeríteni a saját lelkéből.

Persze, a művész azzal ámitja magát, hogy szabadabban szállhatna, ha az a súlyos holt anyag nem húzná lefelé. És ilyenkor elképzei: mily boldog lenne, ha ecsettől, palettától örökre elbucszúzhatnék s csak magamagának, lelke mélyén szóhetné tündérálmaikat!...

Láttuk így Mednyánszkyt, láttuk hónapokig búcsúzni művészetétől, s láttuk őt ismét megalkudni.

Mosolygó szomorúsággal vallotta ilyenkor:

— Nyomorúság biz ez!... Hitvány az emberi fantázia! A fölvezető létrán csak úgy emelkedhetik, ha annak minden egyes fokán ismét és ismét az anyagra támaszkodik . .

Ikarosz sorsára jut, aki azzal ámitja magát, hogy képes lesz az anyag fölött lebegni; gyöngé viasz szárnyát saját érzelmének a melege olvasztja szét.

IMÁDKOZÓ NŐ.

XVI.

Leltározzuk művésziünk hagyatékát.

Amikor egy nagy rakás fa elég, milyen kevés az a hamu, ami belőle marad! Melege, fénye... bizony elmúlik az is. A legnagyobb s leggazdagabb művészi produkció, mint szellemi hagyaték, úgy viszonylik a végzett erőfeszítéshez, a gondolat és érzés felhasználáshoz, mint az a néhány marék hamu a nagy rakás fához.

Mednyánszky oeuvrejében mi a becsesebb?

Az érzelem?

Az érzelem, különféle generációkban is, körülbelül ugyanaz. Maga a megrögzített, a képbe festett érzelem csak azokban a ritka esetekben

SÁROS IDŐ.

kincs a művész hagyatékában, ha megrögzítése úgy sikerült, intenzivítása akkora, hogy késő nemzedékekre is sugallatosan hat.

Mi, azt hisszük, vannak ilyen kincsek, művészünk alkotásai közt. Száz esztendő múltán majd elvállik, mit gondolnak utódaink.

Az érzelemnél maradandóbb a gondolat?

Tudott-e formával, vonallal, színnel olyan gondolatokat kifejezni, amelyek maradandók lesznek?

Hisszük, hogy tudott s e hitünket iparkodtunk igazolni e könyv folyamán. Sőt, hisszük, hogy az ő festői gondolatait utódaink még jobban meg fogják érteni s Mednyánszky művészetének gondolatgazdagságában majd csak utódaink gyönyörködnek teljesebben, általánosabban.

Őszintén küzdött, eszményi küzdelemben.

Ha Mednyánszkyra bízám, hogy búcsúzzék e könyv végén olvasóinktól, ha kérném, hogy álljon ide és szóljon magáról, — végtelen szerénységében valószínűleg ilyesmit mondana:

Elkövetkezik az életben egy bizonyos kor, kinél előbb, kinél később, amikor az ember fölfogásra mind alkalmatlanabbá válik. Ennek tudata eleinte melankolikussá tesz bennünket. Elszomorodva érezzük, hogy napunk alkonyodni kezd, közeledünk végéhez és a leszámolás komoly órája ütni fog. Érezzük, hogy elmúlt egy korszak és hogy amit ezen korszakban nem végeztünk el, az megtéve ez életben már nem lesz. Hogy amit gyűjtöttünk eddig, az, de csak az a mienk . . .

Elkezdjük, szorongó szívvel, végigvizsgálni a sovány aratást s kezdjük belőle a picike értékest, a talán maradandót, kiválogatni.

E kor, az íróknál, művészeknél és szép asszonyoknál, teli van borongással és visszavágyódással. Tünődünk: mi mindent végeznénk, ha még csak egyszer közéjük állhatnánk, a lelkesült munkások közé, akiknek sorából a kor kérlelhetlen hajlása kituszkolt, kiselejtezett bennünket . . .

Az ember épp oly kevésbé türi soká a melankóliát, mint az örömet. Vigasz után keresgél, ha egy kis önámítás árán is, boldog akarna lenni. Azzal kezdi: hisz még se olyan rosszúl ütött ki a végszámadás!

De ez az illúzió sem tarthatja magát.

Ekkor derengeni kezd lelkében az a reményteljes sejtetem, hogy estéjére, — mert hogy este van, azon már nem kételkedhetik, — ismét valami reggelre virradás, valami föltámadás féle következik.

Minél jobban és öntudatosabban kezd érezni azokat a nem szakadó szájakat, amelyek összekötik őt a multakkal és a legtávolabbi jövővel, sőt talán az örökkévalósággal, amit ugyan fölfogni nem tudunk, — annál jobban homályosodik el az átélt rövid élet képe. Belátja: ha sokat mulasztott is, azt egykor, ki tudja, hol és mikor, helyrepótolja, elvégzi; belátja,

hogy korlátoltságánál fogva a legjobb esetben sem gyűjthetett volna sokat, de hisz az örökkévalósággal szemben minden időfogalom, a mindenséggel szemben minden massa fogalma, egyértékű. Egy szemer vagy ezer mázsa ? . . .

Az a megnyugvás, amelylyel a lelkileg igazán élő ember gondol az elmúlásra, nem abból a hitéből ered, mintha maradandókat alkotott volna,

OLVADÁS.

de az emberi alkotások semmiségének ösztönszerű fölismeréséből; abból a meggyőződéséből, hogy minden emberi alkotás minimális. Sok száz meg száz nemzedék erőlködésének konkrét eredménye is csak parányi.

Aki így érzi a maga életének parányiságát (s Mednyánszky így érzi, őszintén), az természetesen hajlik a nagy dolgok kontemplációja felé.

A bramánok és budhisták irigylésre méltónak tartják a nagy kort érő embert . . .

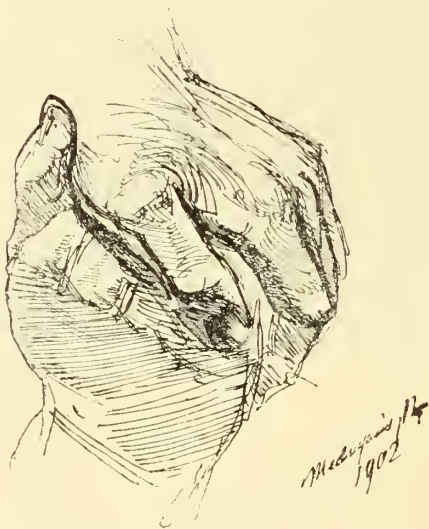
Mi boldogítót találhatna az európai materialista abban, hogy valaki részenkint, öntudatosan hal meg, hogy a gyöngülést, a föloszlást saját magán meg életben tapasztalhatja?!... Materiálisan gondolkozó embernek ez csak szenvedést szerezhet, mert ő ragaszkodik a külső élethez, mert ő érzi, hogy nap nap után veszít magából valamit, amiért nem kárpótolhatja semmi.

. . . Mednyánszky hogy félne a vénüléstől!? Hogy félhetne művészetének hanyatlásától?!

Nap nap után letűnik mögötte valami vagy valaki, akihez szeretet fűzte, ami kedves volt neki, — de ő érzi, hogy mindenből, ami múlik, valami az övé marad s utazik véle tovább. Mindennek, amitől búcsúzik, legfinomabb illata, legbensőbb volta környezi őt.

De nemesak a külvilág környezi őt ilyen átszellemült és a mulandóság által már nem érinthető alakban. Az ő belső földi álma is ily átszellemülten, ilyen megtisztult engesztelő alakban lép eléje a végső határon.

És ő ezt tartja az egykor elérendő harmónia zálogának.

TANULMÁNY.

TAVASZI VIRÁGZÁS

XVII.

A minap, örök kóborlása közben, egy délutánra ismét betekintett hozzánk kedves barátom Mednyánszky, az öreg kutya, ahogy őt intimusai nevezik.

Mert így bukkanik ő elő, váratlanul, hol a messzi Oceán partján, valahol Finistéreben, hol Itáliában, hol Párisban, hol itt Pesten, majd meg valahol a Karsztban, vagy a Kárpátok közt, vagy Bécsben, vagy a budai hegyek közt, majd meg a Tisza mentén, vagy a regényes Vág völgyében, — mintha csak a szomszédból jönne s aztán indul tovább, el messzire, mintha csak a szomszédba sétálna át...

Ünnep az minálunk, valahányszor érkezik.

Élvezem s lesem mohón, amit beszél. Hány érzéssel, hangulattal, mily sok szép gondolattal vagyok már adósa! Mint piktort, csodálom, — de áhitattal nézek föl reá, mint gondolkozóra.

A minap is, gyönyörűséggel hallgattam derűs, irgalmas bölcsességét, lélekbékítő igéit s bámultam szürke igénytelenségének pazar gazdagságát. Hogy mennyire meg tud ő érteni mindent! Mily őszintén meg tud bocsátani mindennek! És így tehát, mindent mennyire tud szeretni!

Amint úgy halkan, öregesen meggörnyedve, szinte szerényen bújva még önmaga elől is, úgy befelé mosolyogva tréfálkozott ezen a mi circusunkon, az életen, ahol annyi szomorú bohóc hányja a vidám buk-fencet s aranyos köntösben, rohanó paripa hátán táncol, ugrál át karikát, kötelet a világ, — hirtelen mellének szegeztem a kérdést:

— Öregem! milyen is vagy te hát, tulajdonképp?

Egyet köhintett, szelid szeme szokatlanul erősen csillant s így felelt:

«Olyan vagyok, mint amilyennek a pikturáim szeretnének elárulni... És nagyon meg volnék elégedve, ha a pikturáimnak sikerülne ezt az in-diskréciót valaha teljesen elkövetni.»

— De, te is csak ember vagy?

«Az ember fogalma, gyerekem, meglehetősen tág... Aztán, lásd,

ha egy papucshős férjet megkérdezel, hogy ő mi? — bizton azt feleli: Kérdezd meg a jobbik felemet!...

Kérdezd meg a képeimet.»

— De te is csak eszel, iszol, alszol és néha elfáradsz?

«Minden állattal ebben is testvér vagyok.»

Egy darabig hallgattunk.

Majd, tovább faggattam:

— Örökké vándorolsz! Sohase éreztél vágyat a megtelepedésre?

FALU.

«Soha. Szeretek élvezni mindent, de sehova se akarok odaragadni. Sokkal jobban szerettem az életet mindig, semhogy csupán egy, vagy két aspektusban óhajtanám látni. Egyszer, egy nagy bérkaszárnnyában laktam Párisban, ablakom az udvarra nyílt; elnéztem esténként, mint gyújtanak lámpát tíz, húsz alattam lévő lakásban — s mindig arra vágytam: bár tölthetnék valamennyi lakásban és mindenik lakó bőrében egy-egy életet!... De mivel ez lehetetlen, legalább is mennél többféle egzisztenciát, hacsak fölületesen bár, szeretek megismerni... Bevallom, gyakran nyugtalanít az a tudat, hogy ez a sokféle köröttem nyüzsgő élet mind épen oly egyéni, és épen olyan gazdag örömekben, épen úgy

roskadásig van szenvedésekkel, mint az enyém. És búsít, hogy nem csudálhatom valamennyi embertársam szemüvegén keresztül ezt a tarka, ezermozgású világot.»

— Mi hatott meg legjobban ezek közül?

«Valamennyi. Szeretném átélni valamennyit! Még a természetemmel legellenkezőbb hangulat, az irodák, a hivatalok hangulata is csábít. Örömet töltenék el egy életet abban a csöndben is, amelyet csak a tollpercegés, csak egy-egy légy zümmögése tesz még csöndesebbé.»

TÉLI ALKONY.

— Öregem! te, ki annyit jársz, találtál az életben valami megbocsáthatatlanra?

«Csak szánni valóra... És találtam sok művészetlenre, ami nekem, — ez is önzés, — kellemetlen.»

— Bizonyos fokig az is önzés, úgy-e, hogy olyan kócos vagy, hogy olyan keveset törődöl a külsőddel?

«Részben. Húsz esztendő koromig falun éltem, szabadon, magamra hagyatva. Ha vendég érkezett, szöktem szem elől, csónakázni, füstölni, kószálni, ami a ruhának nem valami hasznos. Sohase szerettem öltözni s külső kényszer, ami ezt az ős lustaságomat fegyelmezte volna, nem

volt. Később pedig, utazva, csavarogva, biz én nem kultiváltam az unalmas, a drága fogadókat. Itálián végigháltam olyan kis lebujsokat, ahol esténként nem vetkezik az ember, nehogy reggelre ruha nélkül maradjon. Nincs semmim. Soha nem is volt. Nékem minden holmi kellemetlen, gátol a szabad mozgásban... És félek hozzászokni valamihez, mert azután rendkívül ragaszkodnám hozzá. Volt egy-egy utitáskám, egy-egy

BORULÁS. (IGLÓ-FÜRED.)

bicskám, amit szinte megsirattam, amikor elveszett... Lásd, ha meg gondolom, még szokásom sincs:

Mint gyermek, mondják, nagyon ideges voltam. Én azt hiszem: mindig a hangulaté. Az ideges ember, minden anyagi és szellemi áramot erősebben megérez s így az a belső logika, amely hangulatait és tetteit irányítja, környezete előtt szinte rejtve marad, annyira, hogy környezete előtt az ilyen ember mindig logikátlanul látszik.

Aztán... afféle vándortermetészet maradtam egész életemre. Fizikai módomból se volt hozzá a sok kóborlásban, de meg veszedelmes is lett volna megszoknom valamit. Az igazat megvallva, gyakran szenvedek

amiatt, hogy szokásaim nincsenek. Mert az apró szokások pompásan töl-
tik be az életnek egy tetemes részét, — azt a tetemes részét, amikor az
öregség kezdi csuffátetni az embert s ha akarod, ha nem, jelentkezik a
nyugalom utáni vágy...

Ismered a rajzaimat, a vázlataimat, — alig akad köztük valami
befejezett. Csak afféle átmenet valamennyi. Csak dokumentum, valami
létesítendőhöz. Ilyen volt az életem is. Átmenet... Valami ismeretlen
felé!... A kész képeimet nem szeretem, addig érdekel mindenik, amíg
készül. De hiszen maga az élet is ellensége minden véglegesítésnek.
Addig az élet, amíg a fejlődés, a befejezettségnek egyik formája a
halál»...

Így beszélt, szép csöndesen még sokáig, sokáig.

— De, öregem, megvénülsz!... Nem félsz tőle?

Bólintott, mosolygott.

«Félnék tőle, ha ez segítene a vénülésen.»

Kitekintett az ablakon.

Szemközt egy beépítetlen telek s a telken ócska építőanyag; gon-
dosan ölekbe rakva a lebontott régi házakból összehordott gerendák,
lécek, rakáson a vakolt téglák s egyéb törmelék. Mindez rendben tartva,
osztályozva, szinte rubrikázva s köztük már sárgára aszalta a júniusi
nap a pázsitot és gyomot. A telek mögött a városi bérházak, egészen
hátul a Gellért orma, beborítva az alkonyodó város szennyes kémény-
füstjével.

«Milyen csúnyák ezek a rendbe rakott romok!»...

A KÉPEK LAJSTROMA:

	Oldal		Oldal
Beckó (8 kép)	8—15	Fenyves	84
Nagy-Eőr (5 kép)	18—22	Mocsár	85
Gyermekkori rajzok (7 kép)	23—27	Páris külvárosából	86
Vázlat	28	Az eltiprottak	86
Vendégek	29	Vihar	87
Tanulmányfej	30	A méhes	87
Olasz földről	31	Fiume	89
Tanulmányfej	32	Lőcse	90
Trencsény	36	Igló-Füred	91
Itáliából	37	A művész jegyzetkönyvéből	92
Őszutó	38	Juhászok a Kárpátokban	93
A felvidékről	39	A Marne partján	94
A nagy-eőri erdőben	40	A művész jegyzetkönyvéből	95
Tót fiú	42	Kottina völgye	96
Tél, Beckó vidékén	43	Szepes-Váralja	98
A felvidékről	44	Kora tavasz	99
Az írástudók	45	A művész jegyzetkönyvéből	100
A rőze	46	Virágzó fák	101
A hegy alatt, Nagy-Eőrön	47	Drótos tót	104
A parton	47	Dalmát legény	105
Civita Vecchia	50	Tavaszi	106
Az úton	52	Szenes kocsi Párisban	107
Fiatal élet	53	Fiume	108
Elmulás	54	Nagy-Eőr	109
Olvasás	55	Jegyzet	110
Talán jön valaki	56	Erdei dóm	112
Pihenés	57	A végtelen	113
Tükör	57	Tanulmány	114
Drótozni!	58	Ősz	116
Szálfák	59	Télidő	117
Áradás	59	Sáros idő	119
Köd	60	Olvasás	121
A kurátor	62	Tanulmány	122
A gavallér	63	Falu	124
A ki lát	64	Téli alkony	125
Az idő	65	Borulás (Igló-Füred)	126
A Dunaparton	66		
Tél	67		
Valamit kéne kezdeni!...	68		
A művész jegyzetkönyvéből	69		
A templomban	70		
Eső	71		
Aratás	71		
Mi lesz?...	73		
Ezüstös erdő	74		
Nincs munka	75		
Dalmát part	75		
Est	76		
Haragszik az ég	77		
Erdő széle	78		
Ujpesti kikötő	80		
Magány	81		
Stépan bácsi	82		

MELLÉKLETEK:

Mednyánszky László báró arcképe (cimkép)	5
Mednyánszky László báró arcképe	16
A művész jegyzetkönyvéből	24
A művész jegyzetkönyvéből	40
Karácsony	56
Fenyves	64
Könyörgés	80
Ősz	96
Hegyi tó	105
Levél (facsimile)	112
Alkonyodik	118
Imádkozó nő	122
Tavaszi virágzás	122

GETTY CENTER LIBRARY

STANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVÉRTÉSE